

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**HIZIRAĞAZÂDE SA'İD DÎVÂNI
METİN- AÇIKLAMALAR-GRAMER-DİZİN**

Huriye SÖZER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2011

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**HIZIRAĞAZÂDE SA'İD DÎVÂNİ
METİN- AÇIKLAMALAR-GRAMER-DİZİN**

Huriye SÖZER

Danışman: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2011

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. A. Deniz ABİK

Üye: Yard. Doç. Dr. Faruk YILDIRIM

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

/ /2011

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET**HIZIRAĞA-ZÂDE SA'İD DÎVÂNİ
METİN-AÇIKLAMALAR-GRAMER-DİZİN****Huriye SÖZER****Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Danışman: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN****Temmuz 2011, 227 sayfa**

19. yüzyıl divan şairi Hızırağa-zâde Sa'îd Dîvânî, Metin-Açıklama-Gramer-Dizin adlı yüksek lisans tezinde, Hızırağa-zâde Sa'îd'in Dîvânî'nin tenkitli metni, metin açıklaması, metnin grameri ve dizini hazırlanmıştır.

Tez altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin amacı, kapsamı ve gerekçesi anlatılmış; tenkitli metin ile ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde şair Hızırağa-zâde Sa'îd'in hayatı, edebi kişiliği ve eseri hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde Dîvân'nın tenkitli metnine, dördüncü bölümde ise metnin açıklamasına yer verilmiştir. Beşinci bölümde eserin gramer bilgilerine, altıncı bölümde dizine yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Divan, tenkitli metin, Osmanlı Türkçesi.

ABSTRACT**HIZIRAĞA-ZÂDE SAİD'S DİVAN
TEXT-EXPLANATION-GRAMMAR-INDEX****Huriye SÖZER****Master Thesis, Turkish Language and Literature Department****Supervisor : Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN****July 2011, 227 pages**

In the master thesis titled Divan of 19th century Ottoman poet Hızırağa-zade Said, Text-Explanation-Grammar-Index, criticized text of Hızırağa-zade Said's Divan, text explanation, text's grammar and index were prepared.

The thesis is comprised of six chapters. In the first chapter purpose, scope and rationale of the thesis were explained; information concerning the criticized text was presented. Information regarding life, literary personality and work of Hızırağa-zade Said was given in the second chapter. The third chapter occupies the criticized text of the Divan; the fourth chapter includes text explanation. In the fifth chapter grammar and in the sixth chapter index were presented.

Key Words: Divan, Criticized Text, Ottoman Turkish

ÖN SÖZ

Bu çalışma ile 19. yüzyıl Osmanlı şairlerinden Hızırağazade Said'in Divanı'nın metni, metnin açıklaması, grameri ve söz varlığı üzerinde çalışılmıştır. Bu eser üzerinde çalışmamızın nedeni, eserin henüz yeni yazıya çevrilmemiş ve üzerinde hiçbir dil çalışması yapılmamış olmasıdır.

Bu çalışma ile eserin metni, açıklaması, grameri ve dizini hazırlanmıştır. Böylece dil özellikleri bakımından 19. yüzyıl Osmanlı Türkçesi dil özelliklerini taşıyan Hızırağazade Said'in Divan'ı, divanın tenkitli metni, dil özellikleri ve söz varlığı ile birlikte gün yüzüne çıkarılmıştır.

Çalışma sırasında bilgi ve tecrübesinden yararlandığım bütün hocalarıma, değerli görüş ve önerileri ile katkıda bulunan sayın hocam Prof. Dr. Mehmet Özmen'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Huriye SÖZER

ADANA/ 2011

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖN SÖZ	iii
KISALTMALAR	vii

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Amaç.....	1
1.2. Kapsam	1
1.3. Gerekçe.....	1
1.4. İlgili Kavramlar: Tenkitli Metin	1

BÖLÜM II HIZIRAĞAZADE SAİDİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERİ

2.1. Hayatı.....	3
2.2. Edebi Kişiliği	4
2.3. Eseri	5
2.3.1. Eserin Şekil Özellikleri.....	5
2.3.2. Tertip Şekli	5
2.3.3. Dil ve Üslup Özellikleri.....	6
2.3.4. Muhteva Özellikleri.....	6
2.3.5. Nüsha Tanıtımı	8

BÖLÜM III SAİD HIZIRAĞAZADENİN DİVANININ TENKİTLİ METNİ

11

BÖLÜM IV METNİN AÇIKLAMASI

50

BÖLÜM V

GRAMER

5.1. Nüshaların İmlası İle İlgili Notlar.....	71
5.2. Fiil.....	72
5.2.1. Haber Kipleri	72
5.2.1.1. Basit Kipler	72
5.2.1.1.1. Geniş Zaman.....	72
5.2.1.1.2. Şimdiki Zaman	72
5.2.1.1.3. Gelecek Zaman.....	73
5.2.1.1.4. Görülen Geçmiş Zaman.....	73
5.2.1.1.5. Duyulan Geçmiş Zaman	73
5.2.1.1.6. Emir- İstek Kipi.....	73
5.2.1.1.8. Dilek- Şart Kipi	74
5.2.1.1.9. Gereklilik Kipi.....	74
5.2.1.2. Birleşik Kipler	74
5.2.1.2.1. Hikâye Birleşik Çekimi	74
5.2.1.2.2. Şart Birleşik Çekimi	74
5.2.2. Ek Fiil	75
5.2.3. Fülimsiler.....	75
5.2.3.1. İsim- fiiller	75
5.2.3.1.1. -ış/ -iş.....	75
5.2.3.1.2. -mak/ -mek.....	75
5.2.3.2. Sıfat- fiiller	75
5.2.3.2.1. – acak/ -ecek.....	75
5.2.3.2.2. -an/ -en	76
5.2.3.2.3. –ar/ -er	76
5.2.3.2.4. –ası/ -esi	76
5.2.3.2.5. –dik/ -dık	76
5.2.3.3. Zarf- fiiller	76
5.2.3.3.1. –a/ -e	76
5.2.3.3.2. –alı/ -eli.....	76
5.2.3.3.3. –arak/ -erek.....	76

5.2.3.3.4. –dıoca/ -dikce, -duoca/ -dükce	76
5.2.3.3.5. –ıcao / -icek.....	76
5.2.3.3.6. –ınca/ -ince, -unca / -ünce	77
5.2.3.3.7. –ken.....	77
5.2.3.3.8. –madan / -meden.....	77
5.2.3.3.9. –u/-ü	77
5.2.3.3.10. –up/ -üp	77
5.2.4. Birleşik Fiiller	77
5.2.4.1. “ol-“ Yardımcı Fiili İle Kurulan Birleşik Fiiller	77
5.2.4.2. “ht-“ Yardımcı Fiili İle Kurulan Birleşik Fiiller	77
5.2.4.3. “eyle-“ Yardımcı Fiili İle Kurulan Birleşik Fiiller	77
5.2.4.4. “oıl-“ Yardımcı Fiili İle Kurulan Birleşik Fiiller	77
5.3. İsim	78
5.3.1. İyelik Ekleri	78
5.3.2. Hâl Ekleri.....	78
5.3.2.1. İlgî Hâli	78
5.3.2.2. Yükleme Hâli	78
5.3.2.3. Yönelme Hâli	78
5.3.2.4. Bulunma Hâli	78
5.3.2.5. Çıkma Hâli	79
5.3.2.6. Eşitlik Hâli	79
5.3.2.7. Vasıta Hâli.....	79

BÖLÜM VI

DİZİN

80

BÖLÜM VII

SONUÇ

222

KAYNAKÇA.....	224
ÖZ GEÇMİŞ	227

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
bkz.	Bakınız
Far.	Farsça
İt.	İtalyanca
ıye.	İyelik Hâli
Rum.	Rumca
Tr.	Türkçe
yük.	Yükleme Hâli

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Amaç

Bu tez çalışmasıyla, 19. yüzyıl şairi Hızırağa-zade Said'in Dîvânı'nın metninin ortaya konması, şairin edebî yönünün değerlendirilmesi, eserin dil özelliklerinin incelenmesi ile 19. Yüzyılın ilk yarısında klâsik şiirimizle ilgili yapılacak inceleme ve değerlendirme çalışmalarına kaynak sağlanması amaçlanmıştır.

1.2. Kapsam

Bu çalışma 19. yüzyıl şairi Hızırağazade Said'in hayatını, edebi kişiliğini ve Dîvân'ının şekil ve içerik özelliklerini, Divanı'nın tenkitli metnini, metnin açıklamasını, gramerini ve dizinini kapsamaktadır.

1.3. Gerekçe

Çeviri yazılı metin şeklinde gün yüzüne çıkarılmamış olan eserlerin varlığı; dil, edebiyat, tarih, sosyoloji gibi birçok alan açısından çok önemlidir. Bu açıdan Klasik Edebiyatın son dönem şairleri ve eserleri ile ilgili çalışmalara katkıda bulunmak istedik. Bundan dolayı 19. yüzyılda yaşamış bir şairin ve eserinin ortaya çıkarılmasının, klasik şiirin özelliklerini hem edebiyat hem de dil yönüyle değerlendirmek açısından gerekli olduğu kanısındayız.

1.4. İlgili Kavramlar: Tenkitli Metin

Batı'dan gelen çeşitli eleştirel bakış açılarının da etkisiyle yaygınlık kazanan metin tenkidi esas itibarıyla cumhuriyet döneminde önem kazanmıştır. Metin tenkidinin farklı tanımları yapılmıştır. Bu konuda A.E.Housman, "Metinlerdeki hataları keşif ilmi ve onları giderme sanatıdır."; E.J. Kenney, "Bize ulaşıncaya kadar geçirdiği süreçlerde bir takım bozulmalara ve değişmelere maruz kalan metinleri, mümkün olduğunca düzeltip orijinal hâline en yakın şekilde restore etme tekniğidir."; Peter Shillingsburg, "Yazılı eserlerin lafız, tertip, noktalama işaretleri, imlâ açısından incelenmesi sorgulanması ve irdelenmesidir."; D.C. Greetham, "Metin Biliminin

(Textual Scholarship) bir parçası olup, metinlerin sorgulanması/ irdelenmesi ve genellikle de bilimsel olarak yayınlanmasını üstlenir.” demiştir (Polat, 2010, 25-26).

Metin tenkidi, orijinali aramak ve ona ulaşmak için kullanılan vasıtaların ve takip edilen yolun birleşimidir. Asıl gaye, okuyucuya, mümkün olduğu kadar müellifin kaleminden çıkmış metnin aynı olan bir metin vermektir. Batı kaynaklarında bu metoda *textual criticism*, *textkritik*, *text critique* ve Araplarca da *tahkik al-mutun*, *tahkik al-nusus*, *nakd al-mutun*, *nakd al-nusus* denmektedir. Bu suretle hazırlanıp yapılan neşirlere de *tenkidli neşir*, *edition critique*, *critique*, *ctirical edition* gibi adlar verilmektedir (Ateş, 1942).

Metin tenkidinin ilk örneklerine edebiyatımızın şura tezkirelerinde yer verilmiştir. Fakat tezkirelerdeki tenkit anlayışı daha çok sanatçı üzerinde yoğunlaşmış, esere yönelik tenkit ise daha sınırlı kalmıştır (Mengi, 2000).

1.5. Yöntem

Hızırağa-zade Said Divanı, üç yazma ve bir matbu nüsha karşılaştırılarak oluşturulmuştur. Elde bulunan nüshalardan A nüshası esas alınarak tenkitli metin kurulmuş, diğer nüshalardaki farklılıklar dipnotta gösterilmiştir. Ayrıca metin için en uygun olan yazım, metnin içerisine yerleştirilmiştir.

Nüshalar arasındaki farklılıklar dipnotta gösterilirken, metinde yer alan kelime veya kelime gruplarının bulunduğu beyit veya bent numarası yazılmış, ardından farklılık bulunan kısmın kurulan metnin içindeki şekli yazılıp iki nokta işareti koyularak nüshalardaki farklı biçimlerine yer verilmiştir.

Çalışmada, şiiirlerin bulunduğu nüshalardaki sayfa numaraları verilmiştir. Şiiirlerin numaralarının altına kalıplar yazılmıştır. Metnin kuruluşunda, tenkitli eserlerde kullanılan çeviri yazı sistemi kullanılmıştır. 19. yüzyılın ilk yarısında yazılmış olan eserde, klasik Osmanlı Türkçesi imlâsı kullanıldığı için uyum dışılıklar bulunmaktadır. Bu yüzden metin, yazıldığı gibi okunmaya çalışılmıştır. Ünlünün belirtildiği yerler yazıldığı gibi okunurken ünlünün belirtilmediği yerlerde uyuma göre okumak durumunda kalınmıştır. Açıklamalarda, kelimenin anlamının yetersiz kaldığı yerlerde yorumlar eklemek zorunda kalınmıştır.

BÖLÜM II

HIZIRAĞAZADE SAİDİN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERİ

2.1. Hayatı

Hızırağa-zade Sa'îd hakkında kaynakların verdiği bilgiler sınırlıdır. Doğum yılı hakkında ulaşılabilen kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmayan şairin, Birinci Sultan Abdülhamid'in müsahiplerinden Halepli Hızır Ağa-zade Mehmed Arif Ağa'nın oğlu olduğu ve İstanbul'da doğduğu bilinmektedir. "Hızırağa-zade" namıyla meşhur olan şairin kendisiyle ilgili olarak "sebzi hattı ruhunle eğlenirim // Hızırağa-zadeyim yeşillenirim" şeklinde söylediği kaynaklarda geçmektedir (İnal, 1988, 1604).

Enderun'da kılar-ı hassa ağaları sınıfına katılmıştır. Nazım ve nesirde iyi olan Hızırağa-zade Said, arkadaşlarından bazılarını Arapça ve Farsça okutmuştur. Babası gibi kendinin de sesi güzel olduğundan rikab-ı hümayun çavuşları ve hassa müezzinleri zümresine dahil olmuştur (İnal, 1988, 1604).

1827 (H.1243)' de padişahın Rami çiftliğinde ikamet ettiği esnada oraya gitmeye şişmanlığı mâni olduğundan Yenisaray'da kalmasına müsaade olunmuştur. 1828 (H.1244)'de 5000 kuruş maaşla memuriyete başlamış ve akrabasından tersane emini Hacı Ali Bey'in sahip çıkmasıyla rahata ermiştir. 1830 (H.1246)'da Sofya'da toplanan sipahi alaylarının müdürlüğüne tayin olunmuştur. 1831 (H.1247) Serdar-ı Ekrem Ağa Hüseyin Paşa ile Anadolu'ya gönderilen ordunun alaylarından bazılarının idaresine memur edilmiştir (İnal, 1988, 1605).

İstanbul'a döndüğünde Darbhane Nâzırı Ali Rıza Efendi'ye intisap etmiştir. Akdağ Madeni'nin muayenesine memur olan Hızırağa-zade Said, vazifesini bitirdikten sonra dönmüştür. 1835'te yine o zatın himmetiyle hâcegân (yüzbaşı rütbesinin karşılığı olan bir sivil rütbe) olmuştur. Koruyucusu olan Ali Rıza Efendinin 1836'da Ayasofya Camii'nde minber dibinde uşağı tarafından öldürülmesi üzerine —o akşam merhumun iftarına davetli olan- Hızırağa-zade Said bu olaydan etkilenerek hasta olmuştur. Damat Halil Rifat Paşa, ilim ve edep erbabına düşkün olduğundan Hızırağa-zade Said'i korumak ve sohbetinden istifade etmek istemiştir. Fakat şairin aleyhinde ortaya çıkan söylentilerden dolayı Hızırağa-zade'ye karşı teveccühü yok olmuştur. Bu sırada Pertev ve Akif Paşalar da iltifat gösterdiklerinden meclislerine devama başlamıştır. Aleyhinde onlara da sözler söylendiğini, iltifatın azalmasından anlayarak büsbütün muzdarip olmuştur (İnal, 1988, 1606).

Bir gece evinin önünden geçen yangın tulumbası yere düşerek çıkardığı gürültüden uyanmış ve çok korkmuştur. Bu hadise de ıstırabını şiddetlendirmiş ve birkaç gün sonra vefat etmiştir (H.1252/1836). Bahariye kabristanına defnolunmuştur (İnal, 1988, 1607).

2.2. Edebi Kişiliği

Hızırağa-zade Said, 19. yüzyıl divan şiiri şairlerindedir. Bilinen tek eseri Divan'ıdır. Şair, Divan'da gazel, şarkı, tahmis, muhammes, murabba ve kıt'a nazım biçimlerini kullanmış, şiirlerin tamamını aruz vezni ile yazmıştır. Bu şiirlerde aruzun kullanımı konusunda şairin ne çok usta olduğu ne de yetersiz olduğu söylenebilir. Divan'da gazeller ve şarkılar çoğunluktadır. Bu bilgiden hareketle onun bir gazel şairi olduğunu söylemek mümkündür. Şair, şiirlerinde Said adını kullanmıştır. Adının bulunmadığı şiirleri de vardır.

Divan'da şairin sanatı ile ilgili çok sınırlı bilgi bulunmaktadır. Kendisini güzel söz söylemekte en yüksek dereceye ulaştığına dair beyti şöyledir:

meş at olmuş 'izzet-i devlet üsn-i belāgatta
sa' diñ rütbe-i vālāsı ammā şimdi ānlıktır (9/7)

Ayrıca ününün doğmadan önce var olduğuna dair beyti şöyledir:

ben sa' dā doğmadan nāmım yazılmıştır sa' d
ba inanmazsan mecel-i i'tibārim dildedir (11/5)

Merhametli ve pir bir karaktere sahip olmakla birlikte remizlere vâkıf ve hoş edayı keşfeden bir şair olduğuna dair beyti şöyledir:

p r ü rā' if rumūza vā if 'arif sa' d
kāşif-i reng n-i edā bir nāy bir ben bir gönül

Şairin, Divan'da Mevlana'ya na't yazmış olması, Şems-i Tebîzî'ye naziresinin bulunması ve Mevlevîliği ile ünlü İzzet Molla'nın mısrasına tazmin yazmış olması onun Mevlevîliğe olan yakınlığını göstermektedir. Şiirlerine genel olarak baktığımızda Allah sevgisinin ağır bastığı söylenebilir. Ayrıca şarkılarından da anlaşılacağı üzere neşeli bir mizaca sahiptir.

2.3. Eseri

2.3.1. Eserin Şekil Özellikleri

Divan'da en çok kullanılan nazım şekli gazeldir. Daha çok beş ve yedi beyitten oluşan gazeller bulunmaktadır. Altı beyitli gazel sayısı azdır. Türk edebiyatında yok denecek kadar az olan dört beyitli gazel ise bir tanedir. Bu şekildeki gazellerin yarım mı kaldıkları, yoksa bazı beyitlerinin eksik mi yazıldığı belli değildir. Divan'da beş müzeyyel gazel bulunmaktadır. Ayrıca şairin adının geçmediği bir gazel bulunmaktadır. Divan'da Şems-i Tebrîzî'nin ve İzzet Molla'nın gazellerine nazireler bulunmaktadır.

Divan'da, yalnızca Türk edebiyatında görülen altı şarkı nazım şekli bulunmaktadır. Bunlardan beş tanesi dört mısralık bentlerle yazılmış, sadece bir şarkı beş mısralık bentlerden oluşmuştur. Divan'daki şarkılar 3-5 bent arasında yazılmıştır. Şarkılar genellikle murabba'-ı müzdevic kafiyeli yazılmıştır. 18. yüzyıldan sonra görülmeye başlayan muhammes şarkı ise bir tanedir.

Divan'da yer almış bir başka nazım şekli de kıt'adır. Divan'da 10 kıta bulunmaktadır. Bundan başka Divan'da yer alan muhammes ve tahmis nazım şekilleri bulunmaktadır. Beş bentten oluşan muhammes nazım şekli iki tanedir ve *aaaaa bbbaa cccaa* kafiyeleri ile yazılmıştır. Divan'da bir tane tahmis bulunmaktadır.

Bunların dışında Divan'ın son bölümünü oluşturan ebyât bölümünde 18 beyit bulunmaktadır. Bu beyitler *aa* ve *ab* şeklinde kafiyelenmişlerdir.

2.3.2. Tertip Şekli

Hızırağazade Said'in Divanı mürettep değildir. Divanda sadece gazel, şarkı, tahmis, muhammes, murabba ve kıta nazım biçimlerini kullanmıştır. Ayrıca Divan'ın giriş kısmında nesir şeklinde Hızırağazade Said'in hayatı ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Tertip bakımından Divan, Allah'a münâcat, Mevlânâ'ya övgü ve Şems-i Tebrîzî'ye nazireden sonra gazeliyyât, şarkıyyât, kıta'at ve ebyât bölümlerinden oluşmaktadır. Gazeliyyât bölümü Arap alfabe sistemine göre kafiyeleniş sırasına konmuştur. 'a' harfi kafiyesiyle başlayan şiirler 'y' harfiyle son bulur. Fakat bu sıralamada tüm harfler kullanılmamıştır.

2.3.3. Dil ve Üslup Özellikleri

19. yüzyıl dönemi içine alabileceğimiz Hızırağazade Said Divanı divan edebiyatının son dönemleri olduğu için dil yönünden günümüz Türkçesine daha yakındır. Şiirlerindeki dil ve ifade tarzına bakıldığında Arapça ve Farsça sözlerle yüklü ağır bir dil yerine, Türkçe kelimelerin de varlığı ile sade bir söyleyiş hâkimdir. Divanda deyimlere de yer verilmiştir.

Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

canına geçmek	çantada keklik
gözünü açmak	yüzü yok (yüzü olmamak)
can alıp vermek	canını yakmak
kan dökmek	göz dikmek
sine germek (göğüs germek)	canı tatlı
gün görmek	yüz vermek
faka basmak	zihni karışmak (zihni dolaştırmak)
yan çizmek	yüreği yanmak
kılı kırk yarmak	

2.3.4. Muhteva Özellikleri

Şair, Divan'ında gerek münacat bölümünde gerekse diğer şiirlerinin bazı mısralarında Allah'ın yüceliğini, merhametli oluşunu, tövbeleri kabul edici olduğunu, aciz olanlara yardım ettiğini dile getirmiştir. Allah'ın büyüklüğü karşısında kendi aczini, korkusunu itiraf etmiştir:

bir ğar b 'abdim 'aciz ü a ar

ey ğar be mu' n olan allah (1/4)

mer amet ıl sa‘ d-i ma zūna
er amü'r-rā im n olan allāh (1/5)

Şair bir başka beyitte de Allah'a olan kavuşma arzusunu ve onun yolunda olma duygusunu belirtmiştir:

azret-i hād -i mu la var iken or ma sa‘ d
doğrulur memleket-i valşına rāh-ı ḥasret (6/6)

Gönlünde ne dünya ne ahret ne de makam sevgisinin olduğunu sadece Allah sevgisinin var olduğunu şu mısraları ile dile getirmiştir:

ne dünyā var ne ‘uqbā var ne ḥubb-ı cāh var dilde
hemān bir nāliš-i yā ḥazret-i allah var dilde (27/1)

Şair, na‘t bölümünde Mevlana'ya olan övgüsünü dile getirmiştir. Bu bölümde Mevlana'ya “hazret-i molla” şeklinde hitap eden şair daha çok ondan yardım istemektedir:

yüzüm yok ḥadden aşkın cürm ü ‘iṣyān
derūnı kaplamış derd-i firāvān
saḡa düştüm seniñdir gayrı iḥsān
amān yā ḥazret-i mollā daḥīlek (2/3)

Divan'da adı geçen bir başka kişi de Şems-i Tebrîzî'dir. Şairin, ona yazdığı bir naziresi bulunmaktadır. Bunun yanında Şems-i Tebrîzî'nin isminden dolayı güneşe benzettiği bir beyti de şöyledir:

fürüg-ı gün gibi meydānda ismi şems-i tebrîzî

ziyā-baḥş-ı reg-i cānım olan bir māh var dilde (27/3)

Şair şiirlerinde tasavvufî unsurlara ve mutasavvıf şahsiyetlere çok az yer vermiştir. Bunlardan Mansur’u Ene’-l Hak sırrının gül bahçesindeki kuşa benzettiği beyit ise şöyledir:

murğ-ı gülzār-ı ene’l-ḥak şāh-ı manşūr-ı fenā

lāne-saz-ı deşt-i ‘irfānım ki varım dildedir (11/4)

2.3.5. Nüsha Tanıtımı

Hızırağa-zade Said Divanı’nın üç yazma nüshası ve altı farklı tarihli 18 matbu nüshası bulunmaktadır.

Ankara Milli Kütüphane Nüshası 1 (A Nüshası)

Millî Kütüphane yazmalar koleksiyonunda 931 DVD ve 3653 arşiv numarası ile kayıtlı olan nüsha, talik yazı özelliği göstermektedir. Her sayfasında on bir satır bulunan nüshanın kağıt türü esmer cedittir; ciltsizdir ve otuz iki varaktan oluşmaktadır. İstinsah tarihi bulunmamaktadır.

Ankara Milli Kütüphane Nüshası 2 (B Nüshası)

Millî Kütüphane yazmalar koleksiyonunda 922 DVD ve 791 arşiv numarası ile kayıtlı olan nüsha, rika yazı özelliği göstermektedir. Kağıt türü, krem renkli ve ay filigranlıdır. Söz başları ve cetveller kırmızıdır. Sırtı bez, siyah karton kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Her sayfasında satır sayısı değişmektedir ve yirmi yedi varaktan oluşmaktadır. 1285 (1867) yılında istinsah edildiği kayıtlıdır.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Nüshası 1 (C Nüshası)

Bu nüsha, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi nadir eserler bölümünde M. Con/A 30 numarası ile kayıtlıdır. Her sayfada bulunan satır sayısı on yedidir ve yirmi dört varaktan oluşmaktadır. İstinsah tarihi bulunmamaktadır.

Matbu Nüshalar

Hızırağa-zade Said Divanı'nın kayıtlı olup tespit edebildiğimiz matbu nüshaları;

1. 1257 Tarihli Matbu Nüshanın Kayıtlı Olduğu Yerler

a) Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Nüshası 2 (D Nüshası)

Bu nüsha, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi nadir eserler bölümünde 275 Sencer dosya numarası ve 161322 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Nüsha, 1257 H. yılında Matbaa-i Bab-ı Hazret-i Seraskerî'de basılmıştır. Otuz altı sayfadan oluşmaktadır.

b) Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde T811.219-SAI.D/10474 numaralı nüsha.

c) Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 0109536 numaralı nüsha.

d) Süleymaniye Kütüphanesi'de 1257 tarihli 003407 numaralı nüsha.

2) 1281 Tarihli Matbu Nüshanın Kayıtlı Olduğu Yerler

a) Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde T811.219/002870 numaralı nüsha.

b) Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 0109537 numaralı nüsha.

c) Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 0109538 numaralı nüsha.

d) Süleymaniye Kütüphanesi'de 000903 numaralı nüsha.

e) Süleymaniye Kütüphanesi'de 001466 numaralı nüsha.

d) Süleymaniye Kütüphanesi'de 003685 numaralı nüsha

3) 1285 Tarihli Matbu Nüshanın Kayıtlı Olduğu Yer

a) Milli Kütüphane'de A791 numaralı nüsha.

4) 1289 Tarihli Matbu Nüshanın Kayıtlı Olduğu Yerler

a) Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde T811.219/001556 numaralı nüsha.

b) Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 0109539 numaralı nüsha.

c) Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 0128243 numaralı nüsha.

d) Süleymaniye Kütüphanesi'de 003396 numaralı nüsha.

5) 1315 Tarihli Matbu Nüshanın Kayıtlı Olduğu Yer

a) Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde T811.219/034458 numaralı nüsha.

6) 1872 Tarihli Matbu Nüshanın Kayıtlı Olduğu Yerler

- a) Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 0161936 numaralı nüsha.
- b) Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 0161937 numaralı nüsha.

BÖLÜM III

SAİD HIZIRAĞAZADENİN DİVANININ TENKİTLİ METNİ

Dīvān-ı Hızırağa-zāde Sa‘id Beğ

A 1b (1) Nişimen- nişin-i cinān-ı cenān hūdāvendigār- ı mebrūru’l-āşār¹ Sultān (2)
‘Abdülhamīd Hān hāzretlerinin muşāhiblerinden meşhūr Hızırağa - zāde
(3)² ‘Arif Ağanın oğlu olup kırk dört evāhirinde enderūn-ı (4) hümāyūndan
çirāğ olmuş ve birkaç sene sonra çarbhāne- i ‘āmire (5) müşīri ‘Ali Rızā
Efendi merhūma şiddet- i tereddūd ü intisāb (6)³ ve onların dest- gīr- i luḡf- ı
himmeleriyle irtikā- yı süllem- i h̄ācegānī (7) şerefini daḡi iktisāb ederek
A 2a büyük gümrüğü bināsı emānetine (1) me'mūr buyurulmuş ve o aralık B 2a
ḡatm-zen- i efvāh- ı cihān olan elli bir (2)⁴ ramazānının yigirmi birinde
Ayaşofya Cāmii’nde minber dibinde beyit:

(3) Görmek dilersen ‘aşık ‘aynıyla Kerbelāyı
Minber dibinde gel gör (4) seyyid ‘Ali Rızāyı

merşiyesi nāḡık oldığı vech ile müşīr müşārūn - ileyhiḡ (5) vuḡū‘ bulan
şehādeti cihetiyle mışrā‘:“Efendi öksüzi (6)⁵ olmaḡ fenādır” muḡāla‘asıyla
müteessir ü dil - ḡasta ve böyle ḡādişāt-ı (7) felek-i bī-şebātdan ḡolayı mışrā‘:
“zimancınıḡ-ı felek seng-i fitne (8)⁶ miyāred” raḡnesiyle daḡi zücāc-ı küdürēt-
yāb mizācı da nev‘en münkesir (9) ve işkeste iken mışrā‘:“Belā budur ki gelür

¹ 1 āşār : aşār A,C,D;

² 3 oğlu : oḡlı B; 3 kırk dört evāhirinde : kırk dört seniyy evāhirinde B;

³ 6 h̄ācegānī : ḡācegānī B;

⁴ 2 yirmi : yigirmi A,B,C,D

⁵ 6 dil-ḡaste : dil-ḡaste B;

⁶ 8 münkesir : münsekir B; 8 nev‘en : nev‘ā A,B,C,D

birbiri üzerine belâ ” (10)⁷ beliyyesince bir gece hānesiniñ öñünden yangın tulumbası geçer iken (11)⁸ düşdüğünden o şamāta ile uyğudan beñilleyüp

A 2b kōrkmuş (1)⁹ ve mışrā‘: “Ecel gelse olur bir şey bahāne” dedikleri gibi va‘de

B 2b (2) dañi yetmiş olup birkaç gün şonra vefāt étmiş olan (3)¹⁰ ser- levħa- i

C 2b üdebā’ ve ser - āmed- i zırafā- yı Sa‘īd Beğ merħūmuñ (4)¹¹

ravzātü’ş- şafā- yı ħüsn- i ṭabī‘atlarında ārāyiş-efzā-yı sāħa-yı ħızara (5) ve nümāyişnümā-yı ser-sebzī-yi berk-bār-ārā olan gülistān-ı (6) dīvān-ı ra‘nālarıdır ki eħibbāsından olan Rāmiz Pāşāzāde (7)¹² ‘İzzet Beğ bu kadar çok terceme-i ħāliniñ serdiyle teberrüken ṭab‘ étirdi.

1

münācātü'l- ħazret-i kādīyyü'l- ħacāt

remel: fe ‘i lā tün / me fā ‘i lün / fe ‘i lün

1. mebde-i evvelīn olan allah

neş'e-i ‘ālemīn olan allah

2. ġāfirü'z-zünub kâbilü't-tevbe

melce-i müznibīn olan allah

3. ne diyem hep bilürsin aħvālim

baña benden yakın olan allah

A 3a 4. bir ġarīb ‘abdim ‘āciz ü aħ kır

ey ġarībe mu‘īn olan allah

⁷ 10 hānesiniñ : hānesiniñ B , C;

⁸ 11 düşdüğünden: düşdüğün C

⁹ 1 ve : -D; 1 bahāne: pahāne C;

¹⁰ 3 ser-āmed: ser-amed B;

¹¹ 4 ṭabī‘atlarında : ṭabī ‘atlarında A,B,C,D;

¹² 7 teberrüken : teberrükā A, C; 7 ħāliniñ serdiyle teberrüken ṭab‘ ettirdi: ħālını serd ü beyān eylemişdir D;

5. merḥamet kı1 sa‘īd-i maḥzūna
 C 3a erḥamü'r-rāḥimīn olan allah
 6.. görmekle du‘āmı eyle qabūl
 ey mücīb-i mübīn olan allah

2

na‘t-ı ra‘nā-berāy-ı mevlānā
 hecez: me fā ‘ī lün / me fā ‘ī lün / fa ‘ī lün

1

- B 3a saña qaldı işim iki cihānda
 amān yā ḥazret-i mollā daḥ lēk
 qolı bağlı qulum bāb-ı amānda
 amān yā ḥazret-i mollā daḥ lēk

2

- gönül ḥ ~ āhişde dürlü dürlüdür de
 nefis çekmekte çeşm-i cāna perde
 A3b kuluḡ bī-çāre qaldım ara yerde
 amān yā ḥazret-i mollā daḥ lēk

3

- yüzüm yok ḥadden aşkın cürm ü ‘işyān
 derūnı qaplamiş derd-i firāvān
 saña düştüm seniḡdir ġayrı iḥsān
 amān yā ḥazret-i mollā daḥ lēk

4

- dü çeşmim ḥ ~ āb-ı ġafletten ırağ ét
 C 3b sa‘īde bezm-i ‘irfānı durağ ét

uyandır cānımı bir kul irāğ  t

amān yā  azret-i mollā dağ l k

3

B 3b naz  e-i Şems-i tebr z 

recez: m s tef  i l n /m s tef  i lün

1

A 4a ey Őāhib-i kevn-i mek n

derm ndeyem fery d-res

vey dest-g r-i  aciz n

derm ndeyem fery d-res

2

terk  tti bezm-i Őevki dil

fikr  tmez aŐl  zevki dil

artırdı n r-ı  aŐkı dil

derm ndeyem fery d-res

3

ğam köşesinde  re-h h

bir  astayem  alim teb h

Ő y n-ı luğ  t y  il h

derm ndey m fery d-res

4

n -Ő d  aldım ğam ile ben

C 4a mu  t d çaldım ğam ile ben

b d d çaldım ğam ile ben

derm ndeyem fery d-res

5¹³

ḥayretle bilmem ‘ālemim
 fark eylemem zevk u ğamım
 sūre bedel kıl mātemim
 dermāndeyem feryād-res

6

keṣṭi-i ‘aqlı ṣaldı dil
 ‘ummān-ı ‘aşka ṭaldı dil

A 4b ğark oldu ṣimdi ḳaldı dil
 dermāndeyem feryād-res

7¹⁴

yā rab sa‘īd ḳün ḥār u ḥās
 pā-māl-ı ğamdır her nefes

B 4a mazlūma sensin dād-res
 dermāndeyim feryād-res

4

ibtidā-i ğazeliyyāt fī ḥarfū`l-elif

remel: fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lūn

- C 4b
1. étmedi gitti eṣer nāle-i cān-gāh saṅa
 merḥamet vérmedi mi ḥazret-i allah saṅa
 2. nālem étmiş seni ḥ`ābīde-i ḥ`āb-ı naḥvet
 zannıma ninni gelür āh-ı seḥer-gāh saṅa
 3. ‘āḳıbet-i ‘ömrümi ḥüsnüḡ gibi étđiḡ itlāf
 ḳaldı sermāye hemān āh baṅa vāh saṅa
 4. beni ṣād eylemediḡ bir kere inṣāf eyle

A 5a ‘acabā n’eyledim ey ṭāli‘-i bed-ḥ`āh saṅa

¹³ 5 ḥayretle :ḥayretle B;

¹⁴ 7 sensin : sensin B

5¹⁵. tükenür bi-ḥaberāne reviş elbette sa'īd

'ākıbet rehber olur bu dil-i āgāh saḡa

5

hezec: me fā 'ī lün / me fā 'ī lün / me fā 'ī lün / me fā 'ī lün

- B 4b
1. reh-ı emniyye-i 'āşık değilken cāy-ı istiğnā
niçün bilmem bu yolda çekdi kendiḡ pāy-ı istiğnā
 2. ne ḥikmet gözyaşım çağlar aķarken yāri aḡdıkça
yine her kaḡresinde mevc urur deryā-yı istiğnā
 3. bisāḡ-ārā-yı nāzım dāmen-i kāf-ı tecāhülde
n'ola bālīnim olsa şeh-per-i 'anķā-yı istiğnā
 4. tükendi ḡākatim nāziḡ tükenez ey felek-meşreb
- C 5a
- şabaḡ oldu daḡi étmezsın isti'fā-yı istiğnā
- A 5b
- 5¹⁶. hemān sen étme istiğnāyı ey naḡvet-nigeh yoḡsa
sa'īdiḡ lafza istiğnāsı istiğnā-yı istiğnā

6

fī ḡarfū't-te'

remel: fe 'i lā tün/ fe 'i lā tün/ fe 'i lā tün/ fe 'i lün

1. urıcaķ mevc bu şeb dilde miyāḡ-ı ḡasret
eyledim baḡr-i sirişķ iķre şināḡ-ı ḡasret
 2. gözüm ardımda ḡayāliḡ daḡi gözden gitmez
pāyına baḡlı mıdır medd-i nigāḡ-ı ḡasret
- B 5a
3. dāne dāne aḡup aḡbābımı āḡ étmiş idim
ḡarman-ı şabrı ḡutuşdurdı o āḡ-ı ḡasret
 4. ḡün-ı dil-şak ķı ciḡerle yazarım mektubı

¹⁵ 5 āgāh : agāh B 4a

¹⁶ 5 ey: - B; 5 lafza : lafzan C

hüccet-i ‘aşkıma olmaz mı güvāh-ı hasret

A 6a 5. çeşm-i dünyā ile aḥbābımı bir bir göster

eyleme ‘ömrümi yā rab tebāh-ı hasret

6. ḥazret-i hādī-i mutlak var iken korkma sa‘id

çoğrulur memleket-i vuşlata rāh-ı hasret

C 5b

7¹⁷

ḍarbhāne müşīrī rızā efendiye müşīriyyet-i iḥsān olunduḡda söylediği ġazeldir

hezec: me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn

1. édip ebrūsın ol şeh nāza me’mūr-ı müşīriyyet

éder her ‘işvede biñ ḥükm ü düstūr- ı müşīriyyet

2. gülünce ḥaṭ ṭ bir ḡat daḡı oldı ḥüsn-i bālāter

müşār-ı bi’l benānım aldı menşūr-ı müşīriyyet

3. müşār olduḡca ḥüsn-i şūreti mir’āt-i ‘ālemde

A 6b nigāhı olmasun yā rab mağrūr-ı müşīriyyet

B 5b 4. alur ḡaḡtan işāret ḥükmüni tenfīz u icrāda

efendim ola her emrinde me’cūr-ı müşīriyyet

5¹⁸. beher gün bālā-şāra feyz olur ḡurşīd-i şevketten

ola vechinde dā’im pertev-i nūr-ı müşīriyyet

8

fī ḡarfü’r- ra’

hezec: me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn

1. zihām-ı zaḡm sīnem mevc-i şimşīr nigāhıñdır

oñulmaz yaralar hep raḡne-i tīr-i nigāhıñdır

¹⁷ (7.Gazelin Başlığında) ḍarbhāne : ḍarbhāne B; (7.Gazelin Başlığında) iḥsān : iḥsān B;

¹⁸ 5 alur: olur B, C

2. uyutdı cān alup cān vērerek dünyāyı çeşmānıñ
 hayāt-ı mevt-i ‘ālem hufte-i zīr-i nigāhıñdır
3. nice qanlar döker cānlar yaqarsın zan olur ammā

A 7a sebep-i ‘ayn-ı hayāta belki te’şīr nigāhıñdır

C 6a 4¹⁹.deli göñlüm tapansın hāriş-i müjgān-ı hūn-rīze
 o fūlād iğneler ser-bend-i zincīr –i nigāhıñdır

5. atım atım baqışlar saçmadır ağıyār-ı hınzīra
 şu kuşca cānı qollaşdır ki nehcīr-i nigāhıñdır

B 6a 6²⁰.sa‘īdiñ bir nigāh-ı iltifāta göz diker yoqsa
 ‘itāba qalsa iş bīçāre dil-sīr nigāhıñdır

7. efendim bir nazarla göñlümi hāşşu’l ‘ayār éttiñ
 zer-şāf-ı hulūşī ‘ākid iksīr-i nigāhıñdır

9

naz īre-i ğazel-i ‘izzet mollā

hezec: me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn

- 1²¹.eğerçi çile-i ebrūyı çekmek pehlevānlıqđır

A 7b velīkin tīr-i nāza sīne germek qahramānlıqđır

2. qurulmuş tīğ-i ber-kef ğamze-i evreng ğırār üzre
 kamer devrinde zannım qaşdı bir şāhib-qırānlıqđır
3. müselmān şūretinde kim bilür kāfirse de zūlfi
 günāhı söyleyenler boynuna bizce qaranlıqđır
4. ben étdim hacle-ğāh-ı hūsnüni tezyīn zārımla

C 6b ‘arūs-ı nāz u hūсне perde-i āhım tūvānlıqđır

¹⁹ 4 tapansın: tayansın D

²⁰ 6 iş: imiş A

²¹ 1 tīr-i nāza : tīre nāza B

5. gönül zehr-âb-ı cevri bu son olsun ‘âfiyetlerle
o meyve-i imtiḥân bezminde bir rıtl-girânlıktır

B 6b 6. kızardı kız gibi şerm ile ruḥlar gül ‘araḫ dökdi
bu yüzde çeşm-i ter minâ-yı enbî ķi kazanlıktır

A 8a 7²².meşî hat olmuş ‘izzet-i devlet ḥüsn-i belâğatda
sa‘îdin rütbe-i vâlâsı ammâ şimdi ḥânlıktır

10

remel: fe ‘i lâ tün/ fe ‘i lâ tün/ fe ‘i lâ tün/ fe ‘i lün

1²³.sendeki çeşm-i siyeh bendeki sevdâya değer

ya‘ni her medd-i nigeḫ zaḥm-ı süveydâya değer

2²⁴.çeşmine dâ’ir olan soḫbeti türkçemlidir

o bir oḫdur ki ucı ‘âşık-ı şeydâya değer

3. būs édince dehenin ölse de ‘âşık içmeye

cân tatlıysa da evvel la‘l-i şeker-ḥâya değer

4. beni öldürse de yârim çıkamam emrinden

kişinin sevdiğinin ḥâtırı dünyâya değer

5. nigeḫ-i ‘âḫfetiḫden bulurum ‘ayn-ı ḫayât

nâz ile bir baḫışın ruḫ-ı sa‘îdâya değer

11

remel: fâ ‘i lâ tün/ fâ ‘i lâ tün/ fâ ‘i lâ tün/ fâ ‘i lün

A 8b 1. pençe-i şîr-i ḫudâyem mişe-zârim dildedir

C 7a pençe-i a‘dâ şikârim ḫün-nişârim dildedir

B 7a 2²⁵. gül gül olmuş şerḫalar cân-ı nizârim ‘andelîb
lâledir daḫ-ı derûnum nev-bahârim dildedir

²² 7 olmuş : almiş D

²³ 1 süveydâ : sevdâya B

²⁴ 2 soḫbeti : -A; 2 ki : -ki B

²⁵ 2 lâledir : lâle B; 3 cephe-sâ-yı : cephe-sar-ı B

3. ka‘be vü puthāne birdir cephe-sā-yı vaḥdete
‘ābid-i beyt-i ḥudāyem secde-sārım dildedir
4. murğ-ı gülzār-ı ene’l-ḥaḳ ṣāh-ı manşūr-ı fenā
lāne-saz-ı deşt-i ‘irfānım ki varım dildedir
- 5²⁶. ben sa‘īdā toğmadan nāmım yazılmıştır sa‘īd
bao inanmazsan mecel-i i‘tibārım dildedir

12

fī ḥarfū’l- ḳāf

müctes: me fā ‘i lün/ fe ‘i lā tün/ me fā ‘i lün/ fe ‘i lün

- A 9a 1. piyāle-i ğammı cām ḳadar bilür ‘āşık
naşıl dimāğ bu zehri şekker bilür ‘āşık
2. lafz-ı ğalaṭda biliş toğrı zevḳe gitmez mi
keder dédikleri şeyi gider bilir ‘āşık
3. vuḳūf-ı nīsti vü hestī-yi çifte-i tatarı
ḥavādişāt-ı ḳıdemden ḥaber bilir ‘āşık
- B 7b 4. sükūtu bilmediğinden değil edebdendir
- C 7b eğerçi söylemez ammā neler bilür ‘āşık
5. sa‘īd bir bilen allahı diğeri bilmez
faḳaṭ ki meşreb-i nāsı diğeri bilir ‘āşık

13

fī ḥarfū’l-kef

remel: fe ‘i lā tün / fe ‘i lā tün / fe ‘i lā tün / fe ‘i lün

- A 9b 1. gelin olmuş dédiler bintü’l- ‘ineb dün gördük
şevher-i neş’e ile vechini düzgün gördük
2. ğayriçün rüyuna zülfün döküp ol ḥür cemāl
ḥamdülillah ki hele sāyede bir gün gördük

²⁶ 5 mecel : becīl C

3. bir cihetten ötürü baktık elif-қadlara hep
medd-i қaddıñ o şehiñ cümleden üstün gördük
4. ıştırāb-ı veca‘-ı firқate ber’ü’s-sā‘a
nev-demīde haḡ tñı tāze bellü sükün gördük
5. seni bir āh ile ber-bād raḡ bā iş mi
biz seniñ şīt-i fesādıñ gibi çok ün gördük

B 8a 6.būse-i la‘li olaldan bize iksīr-i ḡayāt

A 10a duḡter-i rez қаḡbesini meclise küskün gördük

C 8a 7.ās çarḡıñ ünü yoқdur ününe baḡma sa‘īd
dönüp onuñla öḡünme bize biz ün gördük

14

remel: fā ‘i lā tün/ fā ‘i lā tün/ fā ‘i lā tün/ fā ‘i lün

1. mülk-i fes başdır başa olsa fedā-yı perçemiñ
ehl-i sevdāya göre olmaz bahā-yı perçemiñ
2. şām-ı ḡamdan şubḡ-ı ümīdi baña göstermeyin
ya қara baḡtım ola yāḡūd belā-yı perçemiñ
3. kırtaran melek dili haḡ k reīs-i ‘āşıkān
ḡavṭa-i baḡr-ı siyehdir ibtilā-yı perçemiñ
4. қaydolur bir şey midir sevmiş haḡā étmişse de
küfre mi girdi a zālīm mübtelā-yı perçemiñ

A 10b 5. başına meclisde dünyayı raḡ bññ eyle dar

ip taḡup yüz vérme eylerse recā-yı perçemiñ

B 8b 6. murḡ-ı dil böyle faқа baқmazdı ammā neyleyim

zihnimi vardı dolaşdırdı hevā-yı perçemiñ

7.tūḡ dikdi medḡ-i zülfünḡde sūḡan meydānına

bu sa'îd oldı beğim mîr-alây-ı perçemîñ

8.bağlanup tırdum bu şeb bâb-ı rızâ-yı ilâhda

C 8b herçi-bâd –âbâddır ğayrı berây-ı perçemîñ

15

koça yūsuf pâşâ hafîdî mollâ beğ efendi ve tayyâr efendizâde aḥmed

‘aṭābeğ efendi ile şāhib-i dīvānıñ müşterek söyledikleri murabba‘dır

remel: fe ‘i lā tün/ fe ‘i lā tün/ fe ‘i lā tün/ fe ‘i lün

1

A 11a ey nihâl-i gül-i şad-berg-i vefâ hâşim beğ

bülbül-i bâğ-ı tarâb nağme-serâ hâşim beğ

eyleriz varımızı saña ‘aṭâ hâşim beğ

tek bizi eyleme aġyâra fedâ hâşim beğ

2²⁷

ülfete yan çizerek hiç déme şöyle böyle

ğarañıñ her ne ise gel bize bir bir söyle

meşrebiñ ülfet ise herkes ile var eyle

tek bizi eyleme aġyâra fedâ hâşim beğ

3

B 9a nedir ol dîde-i âhû o ḥaṭ ıı ‘anber-sâ

nedir ol kâmet-i dil-cû fem-i mu‘ciz gūyâ

râzıyız her ne cefâ eyler isen de cānâ

tek bizi eyleme aġyâra fedâ hâşim beğ

4²⁸

A 11b étmediñ zât-ı sa‘îdiñden efendim vaḥşet

C 9a söziñi diñle ‘aṭānıñ bu şeb ey meh-i ṭal‘at

kâiliz olmayalım nâ’il-i bezm-i vuşlat

tek bizi eyleme aġyâra fedâ hâşim beğ

²⁷ 2 yan: -A

²⁸ 4 zât: -A

16

remel: fe 'i lā tūn/ fe 'i lā tūn/ fe 'i lā tūn/ fe 'i lūn

1. olmasam zinde eğer derd-i nihānıñla seniñ
kendimi yok şanurım fikr-i dehānıñla seniñ
2. būs-ı la'liñ şekkeriñ çiğneyüp aldatma beni
yüreğim yandı yeter tatlı lisānıñla seniñ
3. kırk yarmağ kılı bir iş mi sūhanda ammā
kilk-i fikrim tolaşur mūy-ı miyānıñla seniñ
4. bāğ-ı nāzmımda olan mışra'-ı ber-cesteleri

A 12 a başka refāra qodum serv-i revānıñla seniñ

B 9b 5. eyle taqdīm-i sūhan hāzret-i üstāda sa'īd
çünkü makzūz oluyor hūsn-i beyānıñla seniñ

17

fī harfū'l- lām

remel: fā 'i lā tūn/ fā 'i lā tūn/ fā 'i lā tūn/ fā 'i lūn

- 1²⁹. zār-ı hār-ı mübtelā bir nāy bir ben bir göñül
şūr-ı ser-rüsvā-yı belā bir nāy bir ben bir göñül
- C 9b 2. çākī el-aḥvāl ḥākī ḥāl-i şākī-yi melāl
çāk-i bāl-i ibtilā bir nāy bir ben bir göñül
- 3³⁰. dil hevādār-ı fiğān-ı mu'tād dīvāne nijād
ser-i nihād her qazā bir nāy bir ben bir göñül
4. nāle-zen cāndan bezen ilden ile dā'im gezen
- A 12b pür-miḥen derd āşinā bir nāy bir ben bir göñül
5. zerd-rū vū merd hū vū derd-cū bülbül gibi
derd-gū āteş-i serā bir nāy bir ben bir göñül

²⁹ 1 hār : ḥar B;³⁰ 3 nihād : nihāl C;

B 10a 6³¹.bağrı yanık cevre kanık luṭfuna lāyık olan

‘āşık-ı sūziş-ı nevā bir nāy bir ben bir gönül

7³². pīr ü rā’if rumūza vākıf ‘ārif sa’id

kāşif-i rengin-i edā bir nāy bir ben bir gönül

18

remel: fe ‘i lā tün/ fe ‘i lā tün/ fe ‘i lā tün/ fe ‘i lün

1. olmamış yarasının ḫāline āgāh gönül

ğayrı yardımcın ola ḫazret-i allah gönül

2. çekdiğin derd u ğamı bilmez idim ben evvel

acıdım şimdi saña vāh gönül vāh gönül

A 13a 3. vādi-i ‘aşota zulmetde niçün kalmışsın

söndi mü meş’ale-i āh-ı seher-gāh gönül

C 10a 4. rüzgār ehl-i tarīķ nice muğber ediyor

seyr edersen edelim gel seni hem-rāh gönül

5. ‘ākıl ol kimseye esrārını fāş étme dilā

böyledir ‘ādet-i ‘aşķ étme şaķın āh gönül

B 10b 6. nāy-veş inle varup dergeh-i mevlānāda

étme beyhūde yere nāle-i cān-gāh gönül

7. eli baĝlı ciğeri taĝlı esir oldı sa’id

bir zamān kişver-i tecrīde geçen şāh gönül

19

müctes: me fā ‘i lün/ fe ‘i lā tün/ me fā ‘i lün/ fe ‘i lün

1. görüp ilişdi ḫam-ı zūlf-i yāre dīde vü dil

A 13b 1. tutuldu ķāfile-i müşg-bāra dīde vü dil

2. gözümde yād-ı ruḫuyla sirişkim āteş olur

³¹ 6 luṭfuna : luṭfa C

³² 7 ‘ārif : - A

- yanar o āteşe ‘ayn-ı şerāre dīde vü dil
3. gözüm kararđı görüp dīde-i siyeh-mestiñ
 kalur giderse yazık bu kararāra dīde vü dil
4. o taş bağırlı sitem-kārı naşb-i ‘ayn édeli
 uruldı şīşe gibi seng-sāra dīde vü dil
5. hezār-ı girye vü āh ile bülbül oldu sa‘id
- C 10b bu āb- táb ile o gül-‘izāra dīde vü dil

20

- B 11a taḥmīs-i ğazel-i ‘ākif efendi
 remel: fā ‘i lā tün/ fā ‘i lā tün/ fā ‘i lā tün/ fā ‘i lün
 1
 gülşen-i ‘ālemde gördün gerçi deste deste gül
- A 14a görmediñ lākin saña teşbīhe bir şāyeste gül
 bāĝa dün gitmişsiñ amma raĝma ey nevrete gül
 olalı reng-i ruḥuñ şermi ile dem-beste gül
 ser vérüp bālīn-i gül-bünde yatur dil ḥasta gül
 2
 bāĝ-ı cānımda büyütdümse kıadd-i dil-cūyını
 tā iç ilden taĝ-ı yār demde götürdüm şuyunu
 çok mı gördün naşb-i ‘ayn étdimse renk u būyunu
 besleyüp ḥūn-ı ciĝerlerle ḥayāl-ı rūyunu
 zīver-i mināyı çeşm étdim gör ey nevrete gül
 3
 ebr-i nisān eyleyüp müjĝān-ı gevher-dārımı
 başka bir feyz ile kıldım terbiye gül-zārımı
- A 14b nāb-ı ḥüsnüñ baķ ne renge kıoydı ḥāl zārımı

B 11b seyr kııl dūd-ı kebūd-ı āh-ı āteş-bārımı
görmediñse sevdiğim görsen bile peyveste gül
4³³

C 11a hāk-pāy-ı hāzret-i üstādı ruḥ-sā eyledim
reşha-ı feyz ile bu gül-zārı inşā eyledim
berk-i sebz-i bendegī ḥaddimce peydā eyledim
şimdi ḳopdı gülşen-i ṭab‘ımdan ihdā eyledim
‘ākifā bezm-i eḥibbāya sezā bir deste gül

5

gül nihāl zāt-ı pākiñ eyleye rabb-i mecīd
gülleriyle nev-bahār-ārā-yı elṭāf-ı cedīd
sāyesinde şad –hezārān bende oldukça bedīd
A 15a hem du‘ā kııl hem de cürmün i‘tirāf ét ki sa‘īd
vird-i zībādır ğazel-i taḥmīs bir işkeste gül

21

fī ḥarfü’l- mim

remel: fe ‘i lā tün / fe ‘i lā tün / fe ‘i lā tün / fe ‘i lün

B 12a 1.³⁴ göz diküb kızdırır ol ‘arız-ı alı çeşmim

kūyya gel raḥne-i gökşu şafālı çeşmim

2. giryeme çeşm-i ḥākāretle bākınca ḥor ḥor

yüz sürer pāyına kırık çeşme mişālī çeşmim

3. mācerā-yı ğamı hīç şorma gözümünden aḅla

şu gibi étmede taḳrīr-i mā’ili çeşmim

C 11b 4. derd-i hicrānı sa‘īdā nice ta‘bīr édeyim

³³ 4 berk: bir A

³⁴ 1 şafālī : şafālī B

görmedi düşte daħi zevk-i vişāli çeşmim

22

hezec: me fā 'ī lün / me fā 'ī lün / me fā 'ī lün / me fā 'ī lün

A 15b 1. beni kıldı bu şeb pür-süz-ı sevdā hāl-i 'anber- fām

gözümde tütüdi yandıķca süveydā hāl-i 'anber-fām

2³⁵.sipend-i āteş-i cān dēdiler rüyunda gördükce

velākīn nice tuħm-ı verd-i ra'nā hāl-i 'anber-fām

B 12b 3. neler taķrīr éderdim şerħ-i ħüsn-i ħaṭ ṭna dā'ir

ķalur bir nükte-i ser-beste ammā hāl-i 'anber-fām

4. şikenc-i ṭurreler ruħsārıñ üzre sünbül-i cennet

yanınca fülful-i firdevs-i a'lā hāl-i 'anber- fām

5³⁶.cemāle mazhariyyet mümteni'ken kāfire muṭlaķ

naşıl taḥşīl-i vuşlat étmiş āyā hāl-i 'anber- fām

6³⁷.dimāğ-ı cānını bir şey sa'īdiñ eylemez taķ ṭī

A 16a meğer yā ħaṭ ṭı müşğiniñ ola yā hāl-i 'anber-fām

23

fī ħarfü'l- nūn

hezec: me fā 'ī lün / me fā 'ī lün / me fā 'ī lün/ me fā 'ī lün

1. niyāzımdan tegāfül édecek iğfāl şandım ben

ğaraż emhāl imiş iħsānını ihmāl şandım ben

C 12a 2. bilindi şimdi maḥz-ı āyet-i nūr oldığı ħaṭ ṭı

ħaṭā-yı ibtidā cibrīl ħasene-i bāl şandım ben

3³⁸.nigāh-ı ħüsnüñi teşh şī içün diķ ḳtli baķmışđım

³⁵ 2 lakin: velākīn B, velekin C

³⁶ 5 āyā hāl : ayā hāl B

³⁷ 6 ħaṭ : ħaṭ B

- nigāhımdan ruḥuñ āzerde olmuş ḥāl şandım ben
 B 13a 4³⁹. amān afv eyle mey içdimse zāhid rūze-i gamda
 hilāl-i ebru-yı sāk ȳi meh-i şevvāl şandım ben
 5. sa'īdā bu kühen-i bünyān-ı 'ālemde meğer maqşad
 A 16b şafā-yı bāl imiş ancağ refāh-ı ḥāl şandım ben

24

fī ḥarfū'l vāv⁴⁰

remel: fe 'i lā tün / fe 'i lā tün / fe 'i lā tün / fe 'i lün

- 1⁴¹. gülşen-i 'arızına jāle-feşāndır gīsū
 ya'ni ḥūy-gerde iken ebr-i nīsāndır gīsū
 2⁴². tenim ol rütbede baḥt-ı siyeh étmiş ki za'īf
 beni bir kılla tutan rişte-i cāndır gīsū
 3. kara gün dostı kaḫā-dār-ı siyeh-kār hevā
 bir göñül bağlayacak merd-i cihāndır gīsū
 4. tābiş rüyünü seyrāna göz açdırmaz āh
 gündüzüm gece éden ḥ'āb-ı girāndır gīsū
 C 12b B 13b 5. dil uzatma ruḥunuñ vaşfına zinhār sa'īd
 A 17a şekl-i teşlīşde miḫrāz-ı zebāndır gīsū

25

fī ḥarfū'l-he'

remel: fe 'i lā tün / fe 'i lā tün / fe 'i lā tün / fe 'i lün

1. baña yār étđi devā-yı derdimi taḫrīre göre

³⁸ 3 ḥāl : ḥāl B

³⁹ 4 sāk ȳi : sāk ȳā B

⁴⁰ fī ḥarfū'l vāv : -B

⁴¹ 1 nīsāndır : nisāndır B

⁴² 2 kılla : kolla B, C; 2 za'īf : za'if B

- çok büyük luḡ u ‘aḡā bendeki taḡṣīre göre
2. ḡ ~ ābide gözlerin ḡpdüm dédi ‘ayn-ı vāḡı‘
vāḡı‘ā étdi zuhūr éttiḡi ta‘bīre göre
3. raḡne-i gül diyene ben nice gülmem zīrā
gül démek pek ḡaba göḡlümdeki taṣvīre göre
4. bāde içdimse güzel sevdim ise ey zāhid
neyledim ben saḡa bu mertebe ta‘zīre göre
- 5⁴³.mebḡaṣ ḡaḡ ḡnı pek ḡāṣiyelendirme ṣūfim

A 17b āyet-i nūrdur o bizdeki tefsīre göre

- 6⁴⁴. pek kolay haẓm olunur naḡvet-i ehl-i keremin
étse in‘āmı ger éttiḡi taḡ ḡreī göre

B 14a 7. éder iḡsān sa‘īdā iki ‘ālemde saḡa
iṣ midir istediḡin sa‘iḡ taḡdīre göre

26

hezec: me fā ‘ī lün / me fā ‘ī lün / me fā ‘ī lün / me fā ‘ī lün

- C 13a 1⁴⁵. gül açdı çeṣm-i ḡasret ‘arīz-ı dil-dārı aḡdıḡca
gözümde tüttdi yāriḡ ḡāl-i ‘anber- bārı aḡdıḡca
- 2⁴⁶. bugün bir ḡasb-ı ḡāl-i sūziṣ efrüz éttiḡ ey dil kim
beni de nāra yaḡdıḡ āteṣ-i ruḡsārı aḡdıḡca
3. uḡar oldı gözümde ḡ ~ āb-ı raḡāt ḡuṣ gibi cānā
dü ṣāḡin nigāh-ı dīde-i ḡūn-bārı aḡdıḡca

A 18a 4. ne ḡaletdir bu ey dūnyāyı yoḡdan var éden allāḡ

⁴³ 5 āyet : ayet B

⁴⁴ 6 olunur: olur A, C

⁴⁵ 1 ḡālī : ḡālī B; 1 ‘anber-bārı : ‘anber-yārı B

⁴⁶ 2 ruḡsārı : ruḡsārı B

gözümde kaçredir ‘âlem dehân-ı yâri anđıkca

5. sa ‘îdi ten-i nizâr-ı hasret éttiñ sevdiğim ammâ

ölürse hicr ile ƣalbiñ ecrimi yâri anđıkca

27

hezec: me fâ ‘î lün / me fâ ‘î lün / me fâ ‘î lün / me fâ ‘î lün

B 14b 1. ne dünyâ var ne ‘uƣbâ var ne ģubb-ı câh var dilde

hemân bir nâliş-i yâ ģazret-i allah var dilde

2. nedendir bendeki sūziş nihânı ben de bilmem âh

‘aceb ‘âşık mı oldum gizli gizli âh var dilde

3. fūrūg-ı gün gibi meydânda ismi şems-i tebrîzî

ziyâ-bağş-ı reg-i cânım olan bir mâh var dilde

4⁴⁷.dolaşma eğri büğri vâdî-i ģafletde ey ‘âşık

C 13b A 18b ģidersen gel diyâr-ı yâre toğru râh var dilde

5. ģilâfim yok kelâmımda resûlullah ģak ģün

sa‘îdâ bu tecelli ģâh yoksa ģâh var dilde

28

remel: fe ‘i lâ tün / fe ‘i lâ tün / fe ‘i lâ tün / fe ‘i lün

1. şarılıp çekdim o nev ģağ ı bu şeb cân evine

çünkü şâm oldu çekilmez mi ya evli evine

B 15a 2. oldu bir oğla hedef sîne kemân-ı ebrūya

muğribâ bir diyecek yok toğunan pişrevine

3. bağışı başka fūrūğı diğere envârı lağ f

benzemez pertev-i ģüsnüñ ģüneşin pertevine

4. ģal‘atın var iken ey ģaşı hilâlim feleğin

kim bağar biñ senelik mihr ile mâh-ı nevîne

⁴⁷ 4 ģaflette : ģafletten C;

A 19a 5. būs-ı ruḥsārını isterse sa‘īd iḥsān ét

bir güler yüzle ġarībini de bu yüzden sevine

29

hezec: me fā ‘m lün / me fā ‘m lün / me fā ‘m lün / me fā ‘m lün

1. cemāl-i pākine mecbūr bir dil bir de āyine

yüzünden dā’imā mesrūr bir dil bir de āyine

2⁴⁸. ḥudā ḥıfz eylesün dest-i ḥaḳārette kırılmaḳdan

nigāh-ı luṭfuna maġrūr bir dil bir de āyine

C 14a 3. permşān-ı ḥüsn-i şüret-i āmāle bā’ışdır

şaḳın kim olmaya meksūr bir dil bir de āyine

B 15b 4. bulunmaz işte baḳ bir çift böyle kıt‘ası maṭbū‘

ber-i şāfiḳ gibi billūr bir dil bir de āyine

5. ṭayanmaz şışedir ḥor ḳullanılmaz zātı nāzıkdir

A 19b şu iki vech ile ma‘zūr bir dil bir de āyine

6. şikest étseḳ de dest-i i‘tibārından bıraḳmazsın

ḥarāp ammā yine ma‘mūr bir dil bir de āyine

7. sa‘īd-āsā maşūn olsun kederden her dü ‘ālemde

şafā-yı ḳalb ile meşhūr bir dil bir de āyine

30⁴⁹

fī ḥarfü’l- ye’

hezec: me fā ‘i lün / fe ‘i lā tün / me fā ‘i lün / fe ‘i lün

1. lebiḳ hüviyyeti cānā bilinmedi gitdi

ġarīb nükte şu ḥālā bilinmedi gitdi

2. gelen ḥakīm-i felāṭūn edāyı oynatdı

⁴⁸ 2 ḥaḳārette : ḥaḳārettir C

⁴⁹ fī ḥarfü’l-ye : fī’l-ye’ C

- uşul-i hikmet-i dünyā bilinmedi gitdi
3. bilindi bey' -i şirā-yı dü-kevn her ne ise
- A 20a göñül pazarlığı ammā bilinmedi gitdi
- C 14b B 16a 4. belā-yı baht-ı siyeh mi hevā-yı kākül mi
- nedir başımdaki sevdā bilinmedi gitdi
5. haṭ- āver oldu yine ülfet olmadı mümkün
- bahār geldi de ḥayfā bilinmedi gitdi⁵⁰
6. kuşūr bende mi yārim mi bī-vefā 'acabā
- sebeb firāka ne kaṭ'ā bilinmedi gitdi
- 7⁵¹.nişār-ı gevher-i eşk eyledim sa'id gibi
- ne çāre kıymeti ašlā bilinmedi gitdi

31

- remel: fe 'i lā tün / fe 'i lā tün / fe 'i lā tün / fe 'i lün
- 1⁵². bir şey içtiñ mi idi bāde gibi rüm gibi
- yine ḥūnī nigeñ pādişeh-i rüm gibi
- A 20b 2⁵³.neş'e-i bāde 'izārında nümāyān olmuş
- sāf billūr üzerinde gül-i mersūm gibi
- 3⁵⁴. nigeñ-i mestin için zāhid-i bī-neş'e ile
- dāḥil-i meclis olur fāsıq-ı maḥrūm gibi
- B 16b 4⁵⁵.aradım ağzını sır vērmedi ammā nice
- nükte-i būs-ı lebiñ noḡ a-i mevhūm gibi
5. kebg-i nāzım seni yardan mı uçurmuş ağyār
- C 15a yuvası dağılası meşime-i büm gibi
- 6⁵⁶.başını nāra yaḡar şoḡbet ḡayrı ile müdām

⁵⁰ 7 çāre : cāh B,D;

⁵² 1 ḥūnī : ḥunī B

⁵³ 2 billūr üzerinde : billūr gibi üzerinde C

⁵⁴ 3 dāḥil : dāḥil B

⁵⁵ 4. beyit B nüshasında yoktur. 4 nice: bence D

nūr-ı zātını derk eylemeyen mūm gibi

7. luṭf-ı ḥaḳla yapılır bir gün olur ḳorḳma sa‘īd

A 21a ṣimdilik ḥāne-i dil olsa da mehdūm gibi

32

tazmīn-i ḳıṭ‘ā-i mārđīnī

remel: fā ‘i lā tūn / fā ‘i lā tūn / fā ‘i lā tūn / fā ‘i lūn

1⁵⁷.meyl éder bu ḥüsne ile kim görse ey gül-fem seni

çāre pek güçdür meḡer ki görmeye ‘ālem seni

2⁵⁸.ṭarḥ-ı külfetden ṭolayı düşmüş ammā rüyuna

tāze sünbül-zāre döndürmüş siyeh-perçem seni

3. bm-meşel bir ḥüsne mālıksin ki ey ḳaşı hilāl

mihr-i ‘ālemlle bile farz édemem tev’em seni

4⁵⁹.ṭal‘atıḡ gördükce āfāḳı ṭutan budur deyi

bir birine gösterir çün māh-ı nev-‘ālem seni

B 17a 5. ḳadriḡ anırlarken sa‘īdā ol vezīr-i lā-nazīr

A 21b silk-i şā‘irden niçün ‘ad étmemiř bilmem seni

6. cümle-i ekdārdan ey āşaf-ı dāniş-i nihād

C 15b ṭarıḡ maḥfūz éde hem sevdiklerini hem seni

33

tazmīn- i mıřrā-ı ‘izzet mollā

remel: fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lūn

1⁶⁰.çār-şad zaḡma düçār olsa bulur çāresini

ṭalı‘-i yār olanıḡ yār şarar yarasını

2. yüz bulup yüz ḳadar ‘āşık yüzine yüz sürmüş

⁵⁶ 6 zātısını: zātını A, B, C

⁵⁷ 1 éder : eder A, B

⁵⁸ 2 ṭarḥ : ṭarḥ B

⁵⁹ 4 nev : -C

⁶⁰ 1 yār olanıḡ : yār o olanıḡ B

var ise luḡfa sezā var éder āvāresini

3. gül yüzi güldi koyup bāde gül-suḡt gibi

ḡāriṣ-i ḡār-ı ḡamma bülbül-i ḡām-ḡāresini

4⁶¹.kıl ḡadar ḡılma naḡar ḡ līle ḡāle beni bul

A 22a ey ṣabā bir aralık gel ara zülf-ārāsını

B 17b 5. göz göz olsa bile gözler mi gözi ḡayrı ṡabīb

tāli‘-i yār olanıḡ yār ṣarar yarasını

6⁶².ṣekl-i teṣlīṣde aṣdım dürr-i eṣ‘āra sa‘īd

‘izzetiḡ mıṣra‘-ı vālā-yı güher-pāresini

7. bir ḡazeldir iki tazmīn-i müselles üḡ beyit

ṣā‘iriḡ dört ḡılar dīde-i nez āre seni

34

muḡammes berāy-ı sitāyiṣ-i pādiṣāh-ı ‘adl-i āḡāh

remel: fe ‘i lā tün / fe ‘i lā tün / fe ‘i lā tün / fe ‘i lün

1

C 16a baḡ-ı ‘ālemde ṣehā ṣu gibi ḡükmüḡ yürisün

öḡüne sed olanı ḡaḡ yüzi üsti sürisün

gül-ṣen-i ṣevketiḡ ezhār-ı meserret бүrisün

A 22b mülküne göz dikenıḡ naḡl-ı ḡayātı ḡurısun

özini ḡurdu yesün bārı kökünden ḡürisün

2

B 18a sensin ol pādiṣāh-ı nāzım-ı dīn-i devlet

nev-bahār-ı keremiḡ ḡıldı cihānı cennet

gül gibi olmuṣ iken zīnet-i mülk ü millet

mülküne göz dikenıḡ naḡl-ı ḡayātı ḡurısun

⁶¹ 33. gazelin 4. beyiti B nüshasında yoktur.

⁶² 6 eṣ‘āra : eṣ‘ār C

özini kurdı yesün bārı kökünden çürisün

3

saña h̄ā'in olanı haq̄ éde pā-māl-ı h̄āsār

h̄ār u h̄ās-veş ayak altında sürisün her-bār

ey nihāl-i çimenistān-ı 'adālet-i ezhār

mülküne göz dikenin naḥl-ı hayātı kurisun

A 23a özini kurdı yesün bārı kökünden çürisün

4

tīg-i 'adlin senin ey qāh̄ir-i ferḥunde-simāt

düşmana berq̄-i belā dostlarına āb-ı hayāt

C 16b B 18b gülbün-i ma' deletin bulmuş iken ḥüsn-i sebāt

mülküne göz dikenin naḥl-ı hayātı kurisun

özini kurdı yesün bārı kökünden çürisün

5⁶³

ḡonca-i ḡülşen-i cennet şıfāt-ı aşumānı

bülbülānıñ gözinüñ nūru sa'īdin cānı

tañrı maḥfūz éderek ḥāzret-i maḥmūd ḥānı

mülküne göz dikenin naḥl-ı hayātı kurisun

özini kurdı yesin bārı kökünden çürisün

35

A 23b müseddes-i berāy-ı tazmīn-i rubā'ī-yi pertev pāşā

hezec: mef 'ū lü / me fā 'i lü / me fā 'i lü / fe 'ū lün

1⁶⁴

ḡülzāra şalın ḡonca-i zībā-yı zamānsın

⁶³ 5 kurdı : kurt A,C,D; 5 özünü kurt yesin bārı kökünden çürisün : -D

⁶⁴ 1 zamānsın : zamānsın B; 1 aḡzı : aḡz A,D; 1 ḥalkıñ : ḥalkıñ B

görsin seni de reşk ile gül âteşe yansın
la‘l-i lebiye goncalarıñ ağzı şulansun
gel açıl efendim gül-i şad-berg-i cihānsun

B 19a halkıñ da bahār oldıǵuna albi inansın

2⁶⁵

nesrīn semen-sīne-i ser-bestine ayrān
avzıñ şuyı āyine-i der-destine ayrān
her nal-ı ırāmān add-ı nev-restene ayrān

C 17a gel açıl efendim gül-i şad-berg-i cihānsun

alkıñ da bahār oldıǵuna albi inansın

3⁶⁶

A 24a dām-ı am-ı zūlfūñ ıkar olduca fesinden

uş gibi dal atladı tıtuldu afesinden
alsun eğer feyz-i şabā her nefesinden
gel açıl efendim gül-i şad-berg-i cihānsın
alkıñ da bahār oldıǵuna albi inansın

4

nergisleri her gün édip āşüfte nigāhıñ
şebboya vérir géce şafā zūlf-i siyāhıñ

B 19b malūb bu gülşende seniñ zev u refāhıñ

gel açıl efendim gül-i şad-berg-i cihānsın
alkıñ da bahār oldıǵuna albi inansın

5⁶⁷

şu rütbe sa‘īdā édelim cünbüşe āgāz

A 24b mey-i gül gibi der-dest olanı bülbüle dem-sāz

zev-i emeniñ vatidir ey serv-i ser-efrāz

⁶⁵ 2 avzıñ : avzıñ B; 2 ırāmān : ırāmān B; 2 alkıñ : alkıñ B

⁶⁶ 3 alkıñ : alkıñ B

⁶⁷ 5 āgāz : āgāz B; 5 alkıñ : alkıñ B

gel açıl efendim gül-i şad-berg-i cihānsın
halkıñ da bahār oldığına albi inansın

C 17b şarkıyyāt

36

remel: fā 'i lā tūn / fā 'i lā tūn / fā 'i lā tūn / fā 'i lūn

1

sevdim ammā gökşuda gördüm de sen sīmīn teni
āl-i ruhsārıñ gibi bir nāra yama bendeni
aşdıñ aldatma ise bir reng-i luf ile beni
fısdık ek başa açmı çeşm-i bādāmım seni

2⁶⁸

B 20a sende bir şūretde ki hūsn-i neşāt-efzā bugün
nev-bahār olmuş 'izārıñ ey gül-i ra'nā bugün
A 25a penbeler evvel yaımıdı saña ammā bugün
fısdık ek başa açmı çeşm-i bādāmım seni

3⁶⁹

āmetiñ seyreyleyüp gāhī buhūrī şāl ile
bir tuhaf renge boyanmıtık dil-i meyyāl ile
āteşe yadınsa da gönlüm muaddim el ile
fısdık ek başa açmı çeşm-i bādāmım seni

4⁷⁰

tirşe mor zevine gitdikce sa'ide şorma sen

⁶⁸ 2 ra'nā bugün : ra'nā seni C;

⁶⁹ 3 el : al C

⁷⁰ 4 zevine: douna A, B, C;

bir güzelsin ki ne giysey yaraşur ey gülbeden
 māīlerle bir içim şu olduğı meşhūr iken
 fisdık pek başka açmış çeşm-i bādāmım seni

37

şarkı

hezec: me fā 'ī lün / me fā 'ī lün / me fā 'ī lün / me fā 'ī lün

1⁷¹

B 20b A 25b cihānı çeşmiñ-āsā isterim 'aşkıñla ser-hoş gör

C 18a muhābbet bezmini ammā yed-i luţfuñ gibi boş gör

müsāvīdir bize şimden gerü hep yār u ağyārıñ

kimiñle ülfet eylersey var eyle tek bizi hoş gör

2⁷²

'abeş nār-ı caḥ m-i hirci yandık bir nice medet

meğer cennet imiş bu 'ālem içre gūşe-i vaḥdet

lāzım şöyle böyle bünyāda birtakım şoḥbet

kimiñle ülfet eylersey var eyle tek bizi hoş gör

3⁷³

yeñi aḥbāb ile pā- bend-i ülfetsin de 'aşk olsun

gerek āzāde-i kayd-ı mürüvvet sende 'aşk olsun

'azīzim yūsuf-ı mışr-ı melāḥatsin de 'aşk olsun

A 26a kimiñle ülfet eylersey var eyle tek bizi hoş gör

⁷¹ 1 'aşkıña : 'aşkıñla B, C, D; 1 hoş : hoş B

A 25a şarkı : şarkıyyāt B

⁷² 2 lāzım : ne lāzım B, C,D; 2 hoş : hoş B 2 şarkı : şarkıyyāt B

⁷³ 3 kayd: kayda C; 3 olsun : -A; 3 hoş : hoş B;

4

B 21a h̄ulūş-ı şādıkım zannım efendimce yalan geldi
 bu vaz'-ı nā-becā hattā sa'ide pek girān geldi
 beğim yahşi güzelsin de bize cevriñ yaman geldi
 kimiñle ülfet eylerseñ var eyle tek bizi hoş gör

38

şarkı

remel: fe 'i lā tün / fe 'i lā tün / fe 'i lā tün / fe 'i lün

1

C 18b dün görüp tavr-ı nev-icād ile nā-gāh seni
 da'vet étdimse de 'afv ét bu şeb ey māh seni
 naşıl étsen 'acabā hālime āgāh seni
 sevmemek elde midir āh seni āh seni

2⁷⁴

çeşmiñ aşup nigāhında fiten-i hāl māl-a-māl

A 26b lā'liñe yok diyecek dēnse de evhām u hayāl
 çeşm-i inşāf ile āyineye baķ ey ruḥ-ı al
 sevmemek elde midir āh seni āh seni

3

B 21b var iken resm-i vefā semt-i cefāya gitme
 şiken-i zülfün ile murg-ı dili incitme
 'aşık olmuş deyü luḥf ét beni ta'yib étme
 sevmemek elde midir āh seni āh seni

4

nigeh-i 'ātıfetiñ luḥfuñ éderken imā

nāz ile söyleyişñ 'aqlımı eyler yağma

⁷⁴ 2 hāl : - B, -C,D; 2 ruḥ : rüḥ A, C, D

gerçi daħl eyliyoruz biz de sa'idi ammā
sevmemek elde midir āh seni āh seni

39⁷⁵

A 27a şarkı

remel: fe 'i lā tūn / fe 'i lā tūn / fe 'i lā tūn / fe 'i lūn

1

C 19a bir leṭāfetli hevā kim bu şeb ey māhlikā
şafvetinden gümüş ayīneye dönmüş deryā
ey kamer çehre éder bendelerin cümle recā
seyr-i mehtāb éderek kulların eyle ihyā
ne démekmiş ayıñ on dördini görsün dünyā

2⁷⁶

B 22a kalk efendim gülelim açılalım gonca mişāl
kāmēt-i nāza gümüş serviyi étdir pāmāl
tam göster yüzini bu géce ey kaşı hilāl
seyr-i mehtāb éderek kulların eyle ihyā
ne démekmiş ayıñ on dördini görsün dünya

3⁷⁷

parladup 'ālem-i ābı bu şeb aḥşamla imān
dehri yerden göğe dek nūrı ile eyle tābān
işte āmāde ne ister iseñ ey rūḥ-ı revān
seyr-i mehtāb éderek kulların eyle ihyā
ne démekmiş ayıñ on dördini görsün dünyā

4

ey efendim kim éder pertev-i ḥüsünñ inkār

⁷⁵ 1 ve 2 A nüshasında yoktur.

⁷⁶ 2 eyle. -D

⁷⁷ 3 imān : imānla A, B, C, D

bildi noḡṣānını meh étte felekde ikrār

C 19b nūr-ı ‘aynım kerem ét eyleyüp ‘arz-ı dīdār

seyr-i mehtāb éderek ḡullarım eyle ihyā

ne démekmiş ayıḡ on dördini görsün dünyā

5

B 22b gün yüzünden bularaḡ devr-i ḡamer ŧevḡ-i cedīd

A 27b geçemiz gündüz ola gündüzümüzse ola ‘ıyd

ṡāli‘i gibi uyansun seni görsün de sa‘īd

seyr-i mehtāb éderek ḡullarım eyle ihyā

ne démekmiş ki ayıḡ on dördini görsün dünyā

40

şarkı

hezec: me fā ‘ī lün / me fā ‘ī lün / fe ‘ū lün

1⁷⁸

beni luṡfunla elbette anardıḡ

bileydiḡ ḡālimi sen de yanardıḡ

derūnum söylenileydi ḡanardıḡ

bileydiḡ ḡālimi sen de yanardıḡ

2

eḡerçi söylemem çekdiklerim ben

velīkin sen de luṡf ét ḡaçma benden

güzelde merḡamet ‘ādet deḡilken

bileydiḡ ḡālimi sen de yanardıḡ

3

C 20a ne ḡan dökdi dem ā dem çeşm-i giryān

⁷⁸ 1 söylenileydi : söylenilseydi D

naşıl yandı ḥafīce ḳalb-i nālān
 B 23a bu géce şüphesiz ey çeşm-i fettān
 bileydiñ ḥālīmi sen de yanardıñ

41⁷⁹

A 28a şarkı
 remel: fā ‘i lā tūn / fā ‘i lā ün / fā ‘i lūn

1⁸⁰

oldıgum günden berü ‘aşq-ı āşinā

her kimi sevdimse nāz étđi baña

hep ḥelāl olsun yine benden yaña

her kimi sevdimse nāz étđi baña

2

her kimi sevdimse oldum bī-ḥuzūr

ğayrı dilber sevmeden geldi fütür

bende mi baḥtımda mı bilmem ḳuşūr

her kimi sevdimse nāz étđi baña

3

başım üzre eyleyüp cāy-i ḳarār

her birine ayru étđim cān-ı nişār

bulmadım bir çāresin encām-ı kār

her kimi sevdimse nāz étđi baña

4

C 2 B 23b söyleyim esrārımı tuysun cihān
 kendine gelsün gürüh-ı ‘āşikān
 yoḳmuş ‘ālemde vefā-yı dil-berān
 her kimi sevdimse nāz étđi baña

⁷⁹ her kimi sevdimse nāz htti baña : -A

⁸⁰ 1 günden berü : günde berü A,B

5

sevdiğin kimdir deyü étme suâl
 olmasun esrâra dâ'ir k̄ lîu k̄âl
 şâhidim işte sa'îd-i bî-mecâl
 her kimi sevdimse nâz ét-di baña

42

kıt'âât

A 28b çarbhâne müşîri rızâ efendi sa'îd beğ merhûmı aķ ağ ma'âdin-i
 hümâyununa me'mur eylediğinde berây-ı teşekkür söyledikleri kıt'adır

1

remel: fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lün

ķüt-ı himmet vâlâ-yı veliyy-i ni'met

baña bir âh ile biñ tağı devir der hâlâ

taş dökenlikde benim ġâlib olan küh-kene

o şu aķıtdı ise ben gümüş ét-dim icrâ

ve lehû

2

remel: fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lün

B 24a söylemem derdimi hem-derdim olan âha bile

C 21a belki sînemdeki şu nâle-i cân-gâha bile

kendi bî-şüphe bilür râz-ı derûnı yoħsa

ehl-i dil söyleyemez derdini allaha bile

ve lehû

3

hezec: me fâ 'î lün / me fâ 'î lün / me fâ 'î lün / me fâ 'î lün

hayâl-bârı eşkim ile bu şeb çok şüst-şü ét-dim

A 29a o da ağyār ile Һammāma girmiş cüst-cū étdim
međer mühr-i sükūt işrāb édermiş nükte-i la‘li
bu sırrı bilmedim ben de Һaṭā-yı güft-gū étdim

ve lehū

4⁸¹

remel: fe ‘i lā tün / fe ‘i lā tün / fe ‘i lā tün / fe ‘i lün

nükte-i rāzımı gül-berkine taḥrīr étdim

ḥāl-i ruḥsārını bu vech ile taşvīr étdim

yād édüp rüyunu oldukça dü çeşmim giryān

şīşe-i enbīk ile çok gül şuyı taḫtīr étdim

5

B 24b ṭayyār efendiniñ üsküdāra hicretlerinde söyledikleri kıṭ‘adır
müctes: me fā ‘i lün / fe ‘i lā tün / me fā ‘i lün / fe ‘i lā tün
çekilmiş üsküdāra eski dār mıdır deyü ṭayyār

C 21b bağışlasun yuvasın yavrularıyla aṇa allah
şu kuşca cānına çok āb-dāne eyleyüp iḥsān
éde hem lānesin zīr-i cenāḥ evliya-yı allah

6

ḥekīmbaşı behçet efendi sāḥilḥānesini teşrīf-i hümāyūn

vuḫū‘unda söyledikleri kıṭ‘adır

hezec: me fā ‘i lün / me fā ‘i lün / me fā ‘i lün / me fā ‘i lün

şeh-i ḥikmet-şināsıñ kulları teşrīf ü talṭ fi

A 29b şu güne fehmi olur ki ‘illet-i dehre devādır bu
gözün aç ḥāk-i pāy-ı ḥazret-i ‘adliye yüz göz sür
ḥekīmbaşı efendi bir bulunmaz tütüyādır bu

⁸¹ 4. kıta A nüshasında yoktur. 4 gül-berkine: gül-i ra‘nā A, B, C

7

đarbĥāne müřiri rızā efendi sāĥilĥānesini teřrīf-i ĥümāyūn

vuĥū‘unda söyledikleri kıt‘adır

remel: fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lūn

B 25a kıldı teřrīf ile talť f seni bi’l-iĥbal

ne kerem ma‘denidir aňla řeh-i devrānı

étti şırrıma ġümüři ġayr-ı rızāya her işiň

kimyā bi’l-ĥadem-i ĥāzret-i maĥmūd ĥānı

8

kıt‘a

hezec: mef ‘ū lū/ me fā ‘ī lū/ me fā ‘ī lū/ fe ‘ū lūn

C 22a olduĥca mevc- ĥ zīm dīde-i giriyan

müjġān-ı dem ālūdum olur penĥe-i mercān

A 30a aĥdan ĥaradan baĥtım éder mi ‘aceb imdād

girdāb-ı ĥām-ı zülfe düşürdi beni devrān

9

kıt‘a

hezec: me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn

yine bir ĥāl ġördüm yandı şabırım rüy-i ‘ālemde

bırāķırsa beni ĥoĥ řey bu sūziř kendi ĥālimde

sa‘idā fīkr-i şemm-i ‘ārız-ı dil-dārı benden şor

nihāl-i ġül biterdi sūnbūlistān-ı cemālimde

10

kıt‘a

remel: fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lūn

evveline baĥma yolunda řaġa baĥ sen řaġ ol

ġünde ‘uřřāķıň efendim řaňa biň baři fedā

B 25b murğ-ı dil çançada keklik gibidir destinde
avcı ta‘limine beyhüde çıkup kıyma baña

43

ebyāt

1

remel: fā ‘i lā tūn / fā ‘i lā tūn / fā ‘i lā tūn / fā ‘i lūn
mey şunarken nāz ile bağıdıydı fark étmem henüz

A 30b çeşm-i sāķiden mi oldum yoħsa şahbādan mı mest

ve lehū

2⁸²

hezec: me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn / me fā ‘ī lūn

C 22b bırak allah için olsun elinden nīze-i cevri

sinān oğlı iken ğamzeñ benim tā cānıma geçdi

ve lehū

3⁸³

remel: fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lūn

ebr olur āhım o perçem gelicek hātırıma

mikāil-zādeye göz yaşını bārān éderiz

ve lehū

4⁸⁴

remel: fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lūn

fıkr-i ruhsārını işkeste dile étme suāl

bir kırık şīşede gül destesini eyle hayāl

⁸² 2 elinden : elinde B,C; 2 iken : iki C

⁸³ 3 gözyaşını : gözyaşı A

⁸⁴ 4 hayāl : hayāl B

ve lehū

5

remel: fe 'i lā tūn / fe 'i lā tūn / fe 'i lā tūn / fe 'i lūn
 merdūm-i çeşm-i cihān sensin efendim sensin
 gayrı bakmaz seni gözler seni özler dīdem

ve lehū

6

hezec: me fā 'ī lūn / me fā 'ī lūn / me fā 'ī lūn / me fā 'ī lūn

B 26a baña bī-gāne gön̄lüm yāre gitdi āşinā oldu
 beni terk étđi ammā étđiği gāyet becā oldu

ve lehū

7

muzârî: mef 'ū lū / fā 'i lā tū / me fā 'ī lū / fā 'i lūn

A 31a aķ tağda kara baht ile hūn-āb-ı eşkimi

C 23a çok eyledim nişār-ı sefīd u siyāh u sürh

ve lehū

8⁸⁵

hezec: me fā 'ī lūn / me fā 'ī lūn / me fā 'ī lūn / me fā 'ī lūn

top oldu bir yere hep ehl-i meclis hāsbiḥāl üzre

şikenc-i turreden bir yana düşmüş şunda ben kaldım

9

izzet mollā-zādelere söyledikleri beyittir

mef 'ū lū / me fā 'ī lū / fā 'i lūn

şüret-pezir-i kadd-i rütbedir rabbū'l-'izzetiñ

āyine-i fuādda sırr-ı reşādı gör

⁸⁵ 8 yere : yer C

ve lehū

10

müctes: me fā 'i lün / fe 'i lā tün / me fā 'm
lün / fe 'i lün

ķula efendi rızāsı 'aliyyu'l-'alādır

bulanlar 'izzet-i dāreyni böyle buldı hemān

ve lehū

11

remel: fā 'i lā tün / fā 'i lā tün / fā 'i lā tün/ fā 'i lün

birbirine girdiler ħurşīd u māh-ı āsumān

kātibū's-sırr-ı ŧahenŧāhiyye olmaķķün niŧān

12

B 26b tazmīn-i mıŧra'-ı 'atī ķ

remel: fā 'i lā tün / fā 'i lā tün / fā 'i lā tün/ fā 'i lün

A 31b 'abd-i maħzım gerdenim ŧavķ-ı 'ubūdiyetdedir

boynumuħ baħı deħil zincīr-i zūlfūndūr seniħ

kezā

13

muzârî: mef 'ū lü / fā 'i lā tū/ me fā 'i lü / fā 'i lün

C 23b sermāye ħamda sīneye daħ yaķ da zevķe baķ

āteŧ kenārı ķıŧ ħününün lālezārıdır

kezā

14

hezec: me fā 'i lün / me fā 'i lün / me fā 'i lün / me fā 'i lün

ķopar elbet ħönülđen büse-i lā'ı u ruħuħ cānā

ħudā ķādirdir eyler seng-i ħārādan ħüher peydā

kezā

15

hezec : me fā 'i lün / me fā 'i lün / me fā 'i lün / me fā 'i lün

mey içdi ba‘de’l iftār étmeden teklîf şūfîye

o kıatmer baqlava benden yaňa kıat kıat helâl olsun

A 32a

kezā

16

remel: fā ‘i lā tūn / fā ‘i lā tūn / fā ‘i lā tūn/ fā ‘i lūn

māl ne hāle nazar kıl gözde nem var ise al

tendeki rūh-ı revānım gitdi mālınđır seniň

kezā

17⁸⁶

remel: fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lā tūn / fe ‘i lūn

baňa düşmez ki lebiň cür‘asına ‘āşık olam

ben ne hākım ki kemāl-i kereme lāyık olam

B 27a

kezā

18⁸⁷

hezec : me fā ‘i lūn / me fā ‘i lūn / me fā ‘i lūn / me fā ‘i lūn

nuķūd-ı eşkimi cūlar gibi çok mu aķıtsam ben

deđer kıadr-i pahāsı bir hāzīne hālvat-i vaşlıň

⁸⁶ 17 hākım : hākım B

⁸⁷ 18 hālvat : hālvat B

BÖLÜM IV

METNİN AÇIKLAMASI

Hızır Ağa Oğlu Sa'îd Bey Divanı

Cennetlerin kalbinde oturan, hayırlı eserlerin padişahı Sultan Abdülhamid Han hazretlerinin önemli çalışanlarından biri olan ünlü Hızır Ağazade Arif Ağa'nın oğlu olup H.1244'ün sonlarında saray okulunda öğrenim görmüş ve birkaç sene sonra Darbhane-i Amire müşiri merhum Ali Rıza Efendi'ye intisap etmesi ve onun yanına gidip gelmesiyle ve onların lütfettikleri yardımlarla hocalık derecesine yükselme şerefini dahi elde ederek büyük gümrüğün güvenliğinden sorumlu memur olmuş ve o aralık cihan ağızlarının kuran okuyucusu olan H.1251 yılında ramazan ayının yirmi birinde Ayasofya Camii'nde minber dibinde “Kerbela'yı âşık gözüyle görmek istersen, gel, Seyyid Ali Rıza'yı minber dibinde gör.” ağıtının söylenmesi dolayısıyla adı geçen müşirin tanıklığı ile “Efendi öksüzü olmak kötüdür” düşüncesiyle etkilenmiş ve gönlü hasta ve yerinde durmayan feleğin böyle olaylardan dolayı “Feleğin mancınığı fitne taşı atıyor.” düşüncesiyle, açılan gediklerle dahi üzüntüye müsait karakteri kırıldığında “Bela, belaların üst üste gelmesidir” felaketine göre bir gece evinin önünden yangın tulumbası, geçerken düştüğü için o gürültü ile uykudan korku içinde kalkmış ve “Ecel gelse bir şey bahane olur” dedikleri gibi zamanı dolmuş, birkaç gün sonra vefat etmiş olan şairlerin başı ve zariflerin önde gelenlerinden merhum Sa'îd Bey'in güzel tabiatlarının neşeli bahçesinde yeşillikle süslenmiş alan ve saçılmış yapraklarla süslü gül bahçesinin güzel divanıdır ki dostlarından olan Ramiz Paşazade İzzet Bey bu kadar çok hâl tercümesinin düzgün söylenmesiyle bunu uğurlu sayarak kitap olarak bastırdı.

1

İstekleri Yerine Getiren Hazreti Allah'a Yakarış

1. İlk olan, âlemlerin neşesi olan Allah!
2. Günahları bağışlayan, tövbeyi kabul eden, günah işleyenlerin sığınacağı yer olan Allah!
3. Bana benden yakın olan Allah! Ne diyeyim? Hâllerimi hep bilirsin.
4. Ey garibe yardımcı olan Allah! Güçsüz, değersiz ve garip bir kulum.

5. Ey bağışlayıcı olan Allah! Hüzünlü Sa'îd'e merhamet et.
6. Ey istenileni açıkça yerine getiren Allah! [Beni bu şekilde] görerek, duamı kabul eyle.

2

Mevlana'ya Hoş Bir Övgü

1. Ya Hazreti Mevlana! İki cihanda işim sana kaldı, sana sığınırım, beni bağışla. Bağışlanma kapısında kolu bağlı kulum, sana sığınırım.
2. Gönül türlü türlü şeyler istemektedir ama nefis can gözüne perde çekmektedir. Senin kulun olan ben ara yerde çaresiz kaldım. Sana sığınırım ya Hazreti Mevlana!
3. Sana karşı yüzüm yok, günah ve isyanım sınırı aşmış durumdadır. İçimi çok fazla dert kaplamıştır. Sana düştüm artık ihsan sana kalmıştır. Sana sığınırım ya Hazreti Mevlana!
4. İki gözümü gaflet uykusundan uzak et. Sa'îd'e irfan meclisini durak et. Canımı uyandır, bir kul, talebe et. Sana sığınırım ya Hazreti Mevlana!

3

Şems-i Tebrîzî'ye Nazire

1. Ey varlık âleminin sahibi ve feryat edenin imdadına yetişen! Çaresizim. Ve ey acizlerin elinden tutan ve feryat edenlerin imdadına yetişen! Çaresizim.
2. Gönül, neşe meclisini terk etti, zevki asla düşünmez. Gönül, aşk ateşini artırdı. Ey feryat edenlerin imdadına yetişen! Çaresizim.
3. Üzüntü köşesinde çare isteyen bir hastayım, hâlim kötüdür. Ya Allah! Beni lütfuna şayan bir insan yap. Ey feryat edenlerin imdadına yetişen! Çaresizim.
4. Sürekli üzüntü içinde kaldım ve bundan dolayı mutsuzum. Üzüntü ile birlikte ihsansız kaldım. Ey feryat edenlerin imdadına yetişen! Çaresizim.
5. Şaşkınlıkla âlemimi tanımam, zevk ve üzüntümü ayırt etmem. Kederli hâlimi şenliğe bedel kıl. Ey feryat edenlerin imdadına yetişen! Çaresizim.
6. Gönül, akıl gemisini saldı, aşk denizine daldı. Gönül şimdi battı, öylece kaldı. Ey feryat edenlerin imdadına yetişen! Çaresizim.
7. Ya Rab! Sa'md için her nefes, ayak altında kalmış çerçöptür, üzüntüdür. Mazluma yardımcı olan sensin. Ey feryat edenlerin imdadına yetişen! Çaresizim.

4

Elif Harfi İle Gazellerin Başlangıcı

1. Canın inleyişi sana tesir etmedi gitti. Hazreti Allah sana merhamet vermedi mi?
2. Zannımca seher vaktinde çekilen ah, sana ninni gibi gelir. Çünkü inleyişim seni kibirlenme uykusuna daldırmış,
3. Ömrümün sonunu güzelliğin gibi yok ettin. Böylece bana ah, sana vah sermaye olarak kaldı.
4. Ey kötülüğü isteyen kader! Acaba ben sana ne yaptım? Beni mutlu etmedin, bir kere insaf et.
5. Said, bu habersizce gidiş (tutum) elbette tükenir. Bu bilgili gönül sana sonunda rehber olur.

5

1. Nazlanma yeri âşık için güvenilir yol değilken, çekingen adımlarını neden bu yola attın, bilmem.
2. Sevgiliyi andıkça gözyaşımın çağlayıp akmasının hikmeti nedir? Yine her damlasında, nazlanma denizi dalgalanır.
3. Naz minderimi süsleyen bilinmeyen kaf dağının eteğindedir, nazlanan ankanın en uzun kanat tüyü yastığım olsa ne olacak?
4. Ey sözünde durmayan! Benim gücüm tükendi, senin nazın tükenmez. Sabah oldu, hâlâ nazlanmayı bırakmazsın.
5. Ey kibirli bakış! Böylece sen çekingen olma yoksa Sa'îd'in söze çekingenliği, çekingenliğin çekingenliğidir.

6

1. Hasret suları bu gece gönülde dalgalandıkça hasret suyunda yüzmeyi gözyaşı denizinde gerçekleştirdim.
2. Gözüm ardımdadır, hayalin dahi gözümden gitmez. Hasret bakışının uzunluğu ayağına bağlı mıdır?
3. Tek tek dostumu hatırlayıp ah etmiştim. O hasretin ahı sabır harmanını tutuşturdu.

4. Mektubu, parçalanmış ciğerimin kanıyla yazarım. Hasretin tanıklığı aşkımın senedi olmaz mı?

5. Dünya gözü ile dostlarımı bir bir göster. Ya Rab! Ömrümü, hasretin berbat hâli eyleme.

6. Sa'îd, doğru yolu gösteren Allah varken korkma, hasretin yolu kavuşma ülkesine doğrulur.

7

Darp-hane müşiri Rıza Efendiye müşirlik verildiğinde söylediği gazeldir.

1. O padişah, naza karşı kaşını müşir memuru yaparak her işvede bin müşirlik düsturunu ve hükmünü gerçekleştirir.

2. Gülünce hattı bir kat daha güzel oldu. Müşirlik fermanını parmakla gösterdiğim aldı.

3. Ya Rab! Âlemin aynasında güzel sureti gösterildikçe, müşirlik kibrinde gözü olmasın.

4. Efendim, Allah'tan emir gibi hükmünü icra ettiğinde, müdürlüğün ecri ve sevabı her emrinde verilmiş olsun.

5. Müşirlik nurunun parlaklığı daima yüzünde olsun. Yüce şehire şevket güneşinden her gün nurlar feyz olur.

8

1. Göğsüm yaralarla doludur, bakışın kılıcın dalgalarıdır. İyileşmeyen yara hep senin bakış oklarınla açtığın yarıklardır.

2. Gözlerin can alıp can vererek dünyayı uyuttu. Âlemin canlı olması ve ölümü, bakışının altındaki uykudur.

3. Nice kanlar döker, canlar yakarsın zannedilir fakat gözünün varlığına sebep belki senin bakışının etkisidir.

4. Deli gönlüm kan dökücü kirpiklerin kaşınmasına tapsın. O çelik iğneler bakış zincirinin bağıdır.

5. Hınzır düşmana bakışlar saçmadır, şu kuşça canı yücelt ki o senin bakışının avıdır.

6. Sa'îd'in bir iltifatlı bakışa göz diker yoksa iş azarlamaya kalırsa çaresiz, bakışının gözü gönlü tok olur.

7. Efendim bir bakışla gönlümü ayarların en iyisi yaptın. Saf altın olan akit, bakışının iksiridir.

9

1. Eğer ebru çilesini çekmek pehlivanlıksa naz okuna göğüs germek de kahramanlıktır.

2. Yan bakış tahtı eldeki keskin kılıcın ağzında kurulmuş. Zannımca kastı kamer devrinde üstünlük kazanmış bir padişah olmaktır.

3. Müslüman yüzünde saçı kafirse de kim bilir? Günahı bunu söyleyenlerin boynuna, bizce gereğince anlaşılıp bilinmeyen şeydir.

4. Ben güzelliğinin gelin odasını ağlamamla süsledim. Güzellik ve naz gelinine ahımın perdesi güç verir.

5. Ey gönül! O imtihan meyvesinin meclisinde bir dolu kadeh olan acı su bu kez afiyetlerle son olsun.

6. Utanma ile gül gibi olan yanaklar kız gibi kızardı, ter döktü. Bu yüzde yaşlı göz, şarap şişesi olan inbik kazanı gibidir.

7. Güzel belagatta devletin değer verdiği, şeyhülislam olmuş fakat Said'in yüce rütbesi şimdi hanlıktır.

10

1. Sendeki siyah göz bendeki sevdaya değer. Yani her uzun bakış kalpte siyah benek gibi olan yaraya değer.

2. Gözüne dair yapılan sohbet Türkçemledir. O bir oktur ki ucu divane âşığa değer.

3. Âşık, canı tatlı olmasına rağmen senin ağzını öpünce öleceğini bilse de önce şeker çiğneyen (tatlı sözlü) dudağına değer.

4. Kişinin sevdiğinin hatırı dünyaya değer. Bu yüzden yarım beni öldürse de emrinden çıkamam.

5. Lütuf bakışından hayatın kaynağını bulurum. Naz ile bir bakışın Sa'îd'in ruhuna eş değerdedir.

11

1. Hüda aslanının pençesiyim, meşeliğim gönüldedir. Düşmanı avlayan pençeyim, kan saçıcım gönüldedir.

2. Ey bülbül! Zayıf canım dilim dilim kesilmiş gül gibi olmuş. İçimdeki yara laledir, ilk baharım gönüldedir.

3. Vahdete yüz sürene (Allaha yönelen kişiye) göre kabe ve puthanenin değeri aynıdır. Allah'ın evinin abidesiyim, secde yerim gönüldedir.

4. Ene'l-hak padişahı Mansur, gül bahçesinin kuşudur. Çölde yuva yapan irfanım ki varım (sahip olduklarım) gönüldedir.

5. Ey Said! Ben doğmadan namım Said diye yazılmıştır. İnanmazsan bak, itibar ampulüm gönüldedir.

12

1. Âşık, üzüntü kadehini cam kadar bilir. Bu nasıl bir akıldır ki âşık, zehri şeker olarak bilir.

2. Yanlış sözde doğru bilgi, zevke göre değil midir? Âşık, keder dedikleri şeyi, gider olarak bilir.

3. Âşık, tatarlar ile ilgili varlık ve yokluk bilgisini eski olaylardan öğrenmiştir.

4. Âşık, susmayı bilmediğinden değil, edepten konuşmamaktadır. Aslında o, neler bilir ama söylemez.

5. Ey Said! Allah'ı bir kez bilen başka şey bilmez. Ama âşık, insanların meşrebini başka bilir.

13

1. Üzüm kızı (şarap) gelin olmuş dediler, dün gördük. Neşe kocasıyla yüzünü düzgün gördük.

2. O melek gibi güzel, başkaları için saçını yanağına döktüğünde Allah'a hamd olsun ki sayesinde bir gün gördük.

3. Bir bahane ile hep elif boylulara baktık. O padişahın uzun boyunu hepsinden üstün gördük.

4. Ayrılık acısının ıstırabını iyileştirmeye yeni hattını ve taze belini sükun gördük.

5. Ey rakip! Seni bir ah ile berbat etmek kolaydır. Biz senin fesat ünün gibi çok ün gördük.

6. Dudağının öpmesi bize hayat iksiri olalıdan beri şarap kahpesini meclise küskün gördük.

7. Said, değirmen çarkının ünü yoktur, ününe bakma. Dönüp bize onunla öğünme, biz ün gördük.

14

1. Fesin mülkiyeti baştır, perçemine baş feda olsa dahi sevda ehline göre perçeminin değerini karşılamaz.

2. Gam akşamından dolayı ümit sabahını bana göstermeyin. Ya kara bahtım olsun ya da perçeminin belası.

3. Doğrusu, âşıkların reisi melek gönüllüyü kurtaran, perçemine düşkün olan, siyah denizin gemisidir.

4. Kaydolur şey midir, hata etmişse de sevmiş. A zalim perçemine tutkun olan küfre mi girdi?

5. Mecliste rakibin başına dünyayı dar eyle. Perçemini isterse ip takıp yüz verme.

6. Gönül kuşu böyle faka bakmazdı ama ne edeyim? Perçemine olan isteğim zihnimi karıştırdı.

7. Beyim söz meydanına saçının övgüsünde tuğ diken bu Said, perçeminin miralayı oldu.

8. Bu gece Allah rızasının kapısında bağlanıp durdum. Perçemin için ne olursa olsun başkadır.

15

Koca Yusuf Paşa torunu Molla Bey Efendi ve Tayyar Efendi-zade Ahmed Ata Bey Efendi ile divan sahibinin ortak söyledikleri murabbadır.

1. Ey yüz yapraklı gül fidanı, vefalı Haşim Bey! Sevinç bağında şarkı söyleyen bülbül olan Haşim Bey. Sana her şeyimizi bağışlarız, sadece bizi düşmana feda etme.

2. Dostluktan kaçarak hiç şöyle böyle deme. Kastın ne ise gel bize bir bir söyle. Dostluk senin huyun ise var bunu herkesle eyle. Sadece bizi düşmana feda etme Haşim Bey.

3. O ceylan gözün, anber gibi hattın nedir? Güya o aciz bırakan ağız, gönlün arzuladığı boy nedir? Ey sevgili! Her ne cefa eylersen razıyız. Sadece bizi düşmana feda etme Haşim Bey.

4. Efendim Said'in zatından korkmadın. Ey ay yüzlü! Bu akşam Ata'nın sözünü dinle. Razi olmuşuz, kavuşma meclisine nail olmayalım (olamasak da olur). Sadece bizi düşmana feda etme Haşim Bey.

16

1. Eğer senin gizli derdinle yaşıyor olmasam, senin ağzının fikriyle kendimi yok sanırım.

2. Şeker çiğneyen dudağının öpmesiyle beni aldatma. Yeter senin tatlı dilinle yüreğim yandı.

3. Sözde kılı kırk yarmak iş midir? Ama fikrimin kalemi senin ince belinle bir birine karışır.

4. Nazmımın bahçesinde olan seçilmiş mısraları senin servi gibi olan boyun ile başka gidişe koydum.

5. Said, Üstad hazretlerine söz takdim et. Çünkü senin güzel beyanından hoşlanıyor.

17

1. Gönül, ben ve ney dikene tutulmuş (düşkün) inleriz. Bela rezaletinin baş gürültüsü bir ben, bir ney, bir de gönüldür.

2. Perişan hâllerde sıkıntılardan şikayetçi hâlleri anlatan, parçalanmış gönle tutulmuş bir ben, bir ney, bir de gönüldür.

3. Gönül sürekli figan eden dosttur ve divane tabiatlıdır. Yaradılışın başından beri meydana gelen her şey bir ben, bir ney, bir de gönüldür.

4. İnleyen, candan bezen, ilden ile sürekli gezen, sıkıntılarla dolu, derde âşina bir ben, bir ney, bir de gönüldür.

5. Sarı olan, mert olan ve dert arayan bülbül gibi ateşten saray olan ve dert söyleyen bir ben, bir ney, bir de gönüldür.

6. Bağrı yanık, çevre kanık, lütfuna layık olan yanık sesli âşık bir ben, bir ney, bir de gönüldür.

7. Pîr ve merhametli, remizlere vakıf olan arif Said'dir. Hoş edayı keşfeden bir ben, bir ney, bir de gönüldür.

18

1. Gönül, yarasının hâlimden haberdar olmamış. Artık hazreti Allah yardımcısı olsun.
2. Ben çektiğin derdi, kederi önceleri bilmezdim. Vah gönül, vah gönül şimdi sana acıdım.
3. Gönül, aşk vadisinde, neden karanlıkta kaldın? Seher vaktinde ahının meşalesi mi söndü?
4. Rüzgar yol ehlini nasıl tozlu yapıyor? Seyretmek istersen gel seni yoldaş edelim.
5. Ey gönül! Akıllı ol, kimseye sırrını söyleme. Gönül, aşkın âdeti böyledir, sakın ah etme.
6. Mevlana dergahına varıp ney gibi inle. Gönül, boş yere can azaltıcı (ruh eksilten) inleme yapma.
7. Ey Gönül! Said tecrit ülkesinde bir zaman padişah iken eli bağlı, ciğeri yaralı esir oldu.

19

1. Gönül ve göz yarin saçının büklümüne ilişti, onu görünce gönül ve göz misk saçan kabileye tutuldu.
2. Sevgilinin yanağının yadıyla gözümdeki gözyaşım ateş olur. Gönül ve göz kıvılcım gibi o ateşde yanar.
3. Mest eden siyah gözünü görünce gözüm karardı. Gönül ve göz sürekli böyle kalır giderse yazık olur.
4. Gönül ve göz, o katı yürekli, zulüm ve haksızlık edene göz dikeli, şişe gibi taşa vuruldu.
5. Said, gönüldeki ahı ve gözündeki su gibi parlak bin gözyaşı ile gül yanaklıya bülbül oldu.

20

Akif Efendinin Gazeline Tahmis

1. Gerçi alemin gül bahçesinde deste deste gül gördün, lakin sana benzeyen uygun bir gül görmedin. Ey yeni yetişmiş gül! Ama buna rağmen bağa dün gitmişsin. Senin utanmış yanağının rengiyle gülün soluğu kesilmiş olduğu için baş verip gönlü hasta gülü, gül yastığında yatır.

2. Gönül alan boyunu canımın bahçesinde büyüttümse, suyunu, ta iç ilden yarın açtığı yaranın kanından götürdüm. Rengine ve kokuna göz diktimse çok mu gördün? Gör ey yeni yetişmiş gül! Yanağımın hayalini kanlı ciğerlerle besleyip, göz camını süsledim.

3. Gevher tutan kirpiğini nisan bulutu eyleyip gül bahçemi başka bir feyz ile terbiye ettim. Saf güzelliğin inleyen hâlimi bak ne renge koydu? Ateş saçan ahımın dumanını seyret.

4. Üstad hazretlerinin ayağının tozuna yüz sürdüm. Bu gül bahçesini damlaların feyzi ile inşa ettim. Haddimce kulluğa yakışır bir yeşillik ortaya çıkardım. Ey Akif! Dostlar meclisine uygun (yaraşır) bir deste gül, şimdi koptu yaradılışımın gül bahçesinden, hediye ettim.

5. Mecid olan Allah yenilik lütuflarıyla süslü ilkbahar gülleriyle, temiz zatını gül fidanı eylesin. Onun sayesinde binlerce bülbül bende meşhur oldukça, hem dua et hem de günahını itiraf et ki Said, bir kırılmış gül gazelinin tahmisi güzel virddir.

21

1. Gözüm, o al yanaklıya göz dikip onu kızdırır. Sevgilinin bulunduğu yer olan Göksu sefalı nehre gel (bak), gözüm.

2. Gözyaşıma hakaret gözüyle hor hor bakınca kırk çeşme misali gözüm ayağına yüz sürer.

3. Gam macerasını hiç sorma gözümünden anla. Gözüm su gibi eğri olmaya karar vermektedir.

4. Ey Said! Ayrılık derdini nasıl tabir edeyim? Kavuşma zevkini düşte dahi görmedi.

22

1. Bu akşam anber renkli ben, beni sevdadan yanmış hâle getirdi. Sevdadan yandıkça anber renkli ben, gözümde tüttü.

2. Yüzünde gördükçe can ateşinin tütsüsü dediler. Lakin anber renkli ben, hep güzel gül tohumudur.

3. Güzeli hattının şerhine dair neler anlatırdım. Fakat anber renkli ben, bir serbest nükte olarak kalır.

4. Cennetin karabiberi gibi olan anber renkli benim yanınca yanağımın üzerindeki saçının büklümleri cennet sümbülü olur.

5. Güzele sahip olmak çekinilecek şeyken, acaba anber renkli ben, sadece kafire nasıl kavuşmuş?

6. Ne misk kokulu hattın olsun ne de anber renkli ben olsun, Said'in canının aklını hiçbir şey güzel kokularla etkilemez.

23

1. Ben niyazımdan anlamamazlıktan gelerek aldatıldığımı sandım. Maksat zaman tanımakmış, bu ihsanı ben ihmal sandım.

2. Senin hattının, nur ayetinin aslı olduğu şimdi anlaşıldı. Başlangıç hatası olarak ben cebrailin iyi yüreği sandım.

3. Güzel bakışını teşhis için dikkatli bakmıştım. Bakışımın yanağını ateş gibi olmuş hâl sandım.

4. Ey zahid! Gam orucunda mey içtimse affet. Sakinin aya benzeyen kaşını ben şevval ayı sandım.

5. Ey Said! Bu âlemin eski yapısında meğer maksat gönlün sefasıymış fakat ben hâlin refahı sandım.

24

1. Omzuna dökülen saç, yanağının gül bahçesine çiğ saçmaktadır. Yani terlemiş olan kakülün nisan bulutudur.

2. O mertebede kara bahtım canımı güçsüz etmiş, beni bir kılla tutan can bağı olan saçındır.

3. Kara gün dostu, kafadar ve kötü şeyler yapan hevestir. Saçın, bir gönlü bağlayan cihanın merdidir.

4. Ah, saçların gündüzümü gece yapan ağır bir uykudur, parlayan yüzünü seyretmeye göz açtırmaz.

5. Yanağının özelliğine dil uzatma Said yoksa sevgilinin saçı teslis nazım şeklinde kesici bir dil olur.

25

1. Anlatılana göre derdime derman olan yar oldu. Bendeki kusura göre bu, çok büyük lütuf ve hediyedir.

2. Gerçekleşmiş gibi uykudayken gözlerini öptüm dedi. Gerçi anlatılana göre bu olay gerçekleşti.

3. Rahne-i gül diyene ben hiç gülmem çünkü gönlümdeki tasvire göre gül demek çok kabadır.

4. Ey zâhid! İçki içtimse, güzel sevdimse ben sana bu kadar azarlayacak ne yaptım.

5. Sufim hattının bahislerini çok fazla haşiyelendirme. O bizdeki açıklamaya göre nur ayetidir.

6. Eğer yaptığı hakarete göre iyilik ederse kerem ehlinin gururu çok kolay hazm olur.

7. Ey Said! İki alemde sana ihsan eder. Süren takdire göre istenilecek şey değildir.

26

1. Sevgilinin yanağını andıkça hasret gözü gül açtı. Yarın anber kokan benini andıkça gözümde tüttü.

2. Ey gönül! Bugün öyle etkili derdini anlattın ki sevgilinin yanağının ateşini andıkça beni de ateşe attın.

3. Ey can! Kan saçan şahin bakışlı iki gözünü andıkça, rahat uyku kuş gibi gözümde uçar oldu.

4. Ey dünyayı yoktan var eden Allah bu ne hâldir? Yarın ağzını andıkça alem gözümde bir damla gibidir.

5. Sevdiğim, Said'i hasretten zayıf vücutlu yaptın ama sevgiliyi ve ahrette alacağı mükafatı hatırladıkça ya ölürse?

27

1. Gönülde ne dünya var ne ahret var ne makam sevgisi var. Gönülde "Ya hazreti Allah!" inleyişi var.

2. Ah bendeki gizli yanma nedendir ben de bilmem. Acaba aşık mı oldum, gönülde gizli gizli ah var.

3. Şems Tebrizi'nin ismi gündüz (güneş) nuru gibi meydandadır. Gönülde benim can damarım olan ışık saçan bir ay var.

4. Ey âşık! Eğri büğrü gaflet vadisinde dolaşma. Gideceksen gel, gönülde yarin diyarına doğru giden yol var.

5. Resulullah hakkı için sözümde yalan yoktur. Ey Said! Bu tecelli gönülde bir var bir yok.

28

1. Bu gece, o yüzünde yeni tüy bitmişi, can evine çektim. Çünkü akşam oldu evli evine çekilmesi gerek.
2. Keman kaşlı sevgilinin bir okuna göğsü hedef oldu. Ey mutrib dokunan pişrevine bir diyecek yok.
3. Bakışı başka, nuru başka, nurları latiftir. Güzelliğinin nuru güneşin nuruna benzemez.
4. Ey kaşlı hilal gibi olan sevgilim! Güzelliğin varken feleğin bin senelik yeni ayına ve güneşine kim bakar?
5. (Ey sevgili!) Said yanağını öpmek isterse ihsan et. Bir güler yüzle garibin de sevinisin.

29

1. Bir gönül bir de ayna, yüzünü gördükçe devamlı sevinçli olduğu için saf güzelliğine mecburdur.
2. Hüda hakaret elinde kırılmaktan korusun. Gönül ve ayna lütuf bakışına güvenir.
3. Sakın gönül ve ayna kırılmış olmasın yoksa bu durum güzel suretteki umutların perişan olmasına sebep olur.
4. İşte bak böyle saflığın gibi billur bir gönlü ve aynayı anlatan bir çift matbu kıta bulunmaz.
5. Dayanıklı bir şişe değildir, zatı naziktir, hor kullanılmaz. Bu iki sebepten dolayı gönül ve ayna özürdür.
6. Kırılmış olsan da itibar elinden bırakmazsın. Gönül ve ayna harap olur ama yine de sevinçli olmaya devam eder.
7. Said gibi gönül ve ayna her iki alemde kederden korunmuş olsun, kalp sefası ile meşhur olsun.

30

1. Ey sevgili! Dudağının aslı bilinmedi gitti. Şu garip nükte hâlâ bilinmedi gitti.
2. Gelen Eflatun ifadeyi oynattı. Dünyanın usulünün hikmeti bilinmedi gitti.

3. İki varlığı satın alan her ne ise bilindi. Fakat gönül pazarlığı bilinmedi gitti.

4. Kara baht belası mı, kakül isteği mi? Başımdaki sevda nedir bilinmedi gitti.

5. Mektubunu getiren oldu ama dostluk mümkün olmadı. Bahar geldi de ne yazık ki bilinmedi gitti.

6. Kusur bende mi yoksa yarım mi vefasız? Ayrılığa sebep nedir, asla bilinmedi gitti.

7. Said gibi gözyaşı gevherini saçtım. Ne çare kıymeti hiç bilinmedi gitti.

31

1. Bade gibi rum (içki çeşidi) gibi bir şey içtin mi? Kan dökücü bakışın yine Rum padişahı gibi.

2. İçkinin neşesi saf billur üzerinde resmedilmiş gül gibi yanağında açıkça belli olmuş.

3. Neşesiz zahid, bakışının mesti için, kötülükten mahrum biri gibi meclise dahil olur.

4. Ağzını aradım sır vermedi ama nice nokta gibi dudağının öpüşü, aslı esaslı olmayan nokta gibi (yok gibi).

5. Naz keklğim, yuvası dağılası düşman baykuş gibi seni yardan mı uçurmuş?

6. Nur zatını derk etmeyen mum gibi sürekli başını sohbet gayrıyla ateşe yakar.

7. Gönül meyhanesi şimdilik yıkılmış gibi olsa da korkma Said, bir gün olur hak lutfuyla yapılır.

32

1. Ey gül ağızlı sevgili, âlem seni görmesin yoksa bu güzellik ile seni kim görse ve meyl etse buna çare bulmak çok zordur.

2. Zorluktan dağılarak yüzüne düşmüş olan siyah perçem seni taze sümbül bahçesine döndürmüş.

3. Ey kaşı hilal! Eşi olmayan bir güzelliğe sahipsin ki âlemin güneşiyle bile seni benzer farz edemem.

4. Parlaklığını gördükçe ufukları tutan budur diye nice alemin yeni ayı, seni birbirine gösterir.

5. Ey Said! O eşi olmayan vezir, kıymetini anlarken, seni neden şair olarak saymamış bilmem.

6. Ey bilgili vezir! Allah hem sevdiklerini hem seni bütün kederlerden korusun.

33

İzzet Mollanın Mısrasına Tazmin

1. Dört yüz yaraya yakalanmış olsa çaresini bulur. Sevgilisi olanın yarasını sevgili sarar.

2. Yüz kadar âşık yüz bulup yüzüne yüz sürmüştü serseri olanı lutfu uygun kabul eder.

3. Gül yüzü, bülbülün gam yiyeceği olan gam dikenine konmasıyla yanan gül içkisi gibi güldü.

4. Dedikoduya kıl kadar değer verme beni bul. Ey sabah rüzgârı! Bir aralık gel saç süsleyeni ara.

5. Tabip, göz göz olsa dahi artık gözü tedavi eder mi? Sevgilisi olanın yarasını sevgilisi sarar.

6. Said, teslis şeklinde şiirlere, İzzet Molla'nın inci parçası yüce mısrasını astım der.

7. Şâirin bir gazel, iki müselles tazmini ve üç beyit ile birlikte seyreden göze seni dördüncü kılar.

34

Adaletli Padişahı Öven Muhammes

1. Ey padişah! Alemin bağında hükmün su gibi yürüsün. Önüne set olanı Allah yüzü üstü sürüsün. Şevketinin gül bahçesini (şevketli gül bahçeni) sevinç çiçekleri бүrüsün. Mülküne göz dikenin hayat ağacı kurusun. Özünü kurdu yesin, yemişi (meyvesi) kökünden çürüsün.

2. Din devletini düzenleyen o padişah sensin. Kereminin ilk baharı, cihanı cennet yaptı. Milletın ve ülkenin süsü gül gibi olmuş iken, mülküne göz dikenin hayat ağacı kurusun. Özünü kurdu yesin, yemişi (meyvesi) kökünden çürüsün.

3. Sana karşı hain olanı Allah ayaklar altında rezil bir hâle getirsin. Her zaman çerçöp gibi ayak altında sürsün. Mülküne göz dikenin hayat ağacı kurusun. Özünü kurdu yesin, yemişi (meyvesi) kökünden çürüsün.

4. Ey üstün mübarek nişanı! Senin adalet kılıcın, dostlarına ölümsüzlük suyu, düşmana bela şimşeğidir. Adaletin sürekli güzel bir şekilde gül gibi kök salmışken, mülküne göz dikenin hayat ağacı kurusun. Özünü kurdu yesin, yemişi (meyvesi) kökünden çürüsün.

5. Gökyüzü nitelikli cennet bahçesinin goncası, bülbüllerin gözünün nuru, Said'in canı olan Mahmut han hazretlerini Tanrı korusun. Mülküne göz dikenin hayat ağacı kurusun. Özünü kurdu yesin, yemişi (meyvesi) kökünden çürüsün.

35

Pertev Paşa'nın rubaisine tazmin olarak yazılmış müseddes

1. Sen zamanın güzel goncasısın, gül bahçesinde salın, kıskançlıkla gül seni görsün kendini ateşe atsın, kırmızı dudagina goncaların ağzı sulansın. Efendim gel açıl, cihanın yüz yapraklı gülüsün. Halkın da bahar olduğuna kalbi inansın.

2. Nesrin, serbest yasemin göğsüne hayran, havuzun suyu elinde tuttuğun aynaya hayran, eda ile salınan her ağaç yeni meydana gelmiş boyuna hayran. Efendim gel açıl, cihanın yüz yapraklı gülüsün. Halkın da bahar olduğuna kalbi inansın.

3. Fesinden, saçının büklümünün tuzağı çıktıkça, kuş gibi dal atladi, kafesinden tutuldu. Saba rüzgarı her nefesinden feyz alsın. Efendim gel açıl, cihanın yüz yapraklı gülüsün. Halkın da bahar olduğuna kalbi inansın.

4. Etkileyici bakışın, nergisleri her gün baştan çıkarır. Siyah saçın geceleri şebboya safa verir. Bu gül bahçesinde istenilen senin zevkin ve refahındır. Efendim gel açıl, cihanın yüz yapraklı gülüsün. Halkın da bahar olduğuna kalbi inansın.

5. Ey Said bu mertebede eğlenceye başlayalım. Güle benzeyen kadehi elinde olanı, bülbüle dost kabul edelim. Ey başı yüksek olan selvi! Çemende eğlenme vaktidir. Efendim gel açıl, cihanın yüz yapraklı gülüsün. Halkın da bahar olduğuna kalbi inansın.

ŞARKILAR

36

1. Senin o gümüş tenini gördüğümde seni sevdim ama köleni yanağının kırmızısı gibi ateşe yakma. Badem gözlüm, maksadın bir hile ile beni aldatmaksa, fıstık yeşili seni pek başka açmış.

2. Ey güzel gül, bugün sende sevinç arttıran güzelliğinden dolayı yanağın ilk bahar olmuş. Badem gözlüm öncesinde pembe renk sana yakışmıştı ama fıstık yeşili seni pek başka açmış.

3. Ara sıra koyu kül renkli şal ile boyunu seyredip meyleden gönül ile bir tuhaf renge boyanmıştık. Sunan bir elle gönlümü ateşe yaktınsa da badem gözlüm fıstık yeşil seni pek başka açmış.

4. Tirşe, mor renkler dokuna gittikçe sen Said'e sorma. Ey gül beden öyle güzelsin ki ne giysen yakışır. Mavi (su mavisi) renklerle bir içim su olduğun bilinirken fıstık yeşili seni pek başka açmış.

37

1. Cihanı, aşkına gözlerin gibi sarhoş gör isterim ama muhabbet meclisini lütuf eli gibi boş gör. Senin bütün yar ve düşmanın bundan sonra bize eşittir. Kiminle ülfet eylersen eyle sadece bizi hoş gör.

2. Saçmadır ki ayrılığın cehennem ateşinde yandık, bir nice medet. Meğer bu alemin içinde yalnızlık, cennetmiş. Şöyle böyle bir yerde bir takım sohbet gerek. Kiminle ülfet eylersen eyle sadece bizi hoş gör.

3. Aşk olsun yeni dost ile dostluğa engelsin de iyiliğin özgür şekli sende olmalı, azizim Mısır'ın Yusuf'unun güzelliğisin de aşk olsun. Kiminle ülfet eylersen eyle sadece bizi hoş gör.

4. Zannederim efendime saf sadıklığım yalan geldi. Hatta Said'e bu yersiz vaaz çok ağır geldi. Beyim güzelsin de zulmün bize yaman geldi. Kiminle ülfet eylersen eyle sadece bizi hoş gör.

38

1. Ey ay yüzlü! Dün birdenbire seni yeni ortaya çıkmış tavrınla görüp, bu gece davet ettimse de affet. Acaba seni nasıl hâlimden haberli etsem? Sevmemek elde midir ah seni ah seni?

2. Fitne hâllerle dopdolu bakışında gözünü aşır vehim ve hayal ile dudağına yok denilse de ey kırmızı yanaklı, insafın gözüyle aynaya bak. Sevmemek elde midir ah seni ah seni?

3. Vefa resmi varken cefa semtine gitme, saçının kıvrımı ile gönül kuşunu incitme, âşık olmuş diye lutf et beni ayıplama. Sevmemek elde midir ah seni ah seni?

4. İyilik sever bakışın ve lütfun ima ederken, naz ile söyleyişin aklımı yağma eder. Gerçi biz de Said'i dahil ediyoruz fakat sevmemek elde midir ah seni ah seni?

39

1. Ey ay yüzlü güzel! Bu gece, öyle hoş bir havadır ki saflığından deniz, gümüş aynaya dönmüş. Ey ay yüzlü! Bütün kölelerin ay ışığında gezerek onları canlandırmanı ister. Kullarını ayı seyrederek ihya et. Dünya ayın on dördünü ne demekmiş görsün.

2. Kalk efendim gonca gibi gülelim açılalım. Naz boyuna, gümüş serviye ayaklar altına aldır. Ey hilal kaşlı! Bu gece yüzünü tam göster. Kullarını ayı seyrederek ihya et. Dünya ayın on dördünü ne demekmiş görsün.

3. Su alemi bu akşam ve gece parlatıp, dünyayı yerden göğe kadar iman nuru ile parlat. Ey sevgili! Ne istersen işte sana hazır durumdadır. Kullarını ayı seyrederek ihya et. Dünya ayın on dördünü ne demekmiş görsün.

4. Ey efendim güzelliğinin nurunu kim inkâr eder? Ay eksiğini bildi felek de söyledi. Gözümün nuru, yüzünü gösterip kerem et. Kullarını ayı seyrederek ihya et. Dünya ayın on dördünü ne demekmiş görsün.

5. Ay devri yeni şevkini güneşin yüzünden bularak, gecemiz gündüz olsun gündüzümüzse bayram olsun; Said seni görsün de güneş gibi uyansın. Kullarını ayı seyrederek ihya et. Dünya ayın on dördünü ne demekmiş görsün.

40

1. Elbette beni lütfunla anardın. Hâlimi bilseydin sen de yanardın. İçimin hâli söylenilseydi sen de inanırdın. Hâlimi bilseydin sen de yanardın.

2. Her ne kadar ben çektiklerimi söylemesem de sen de lutf et benden kaçma. Güzelde merhamet adet değilken, hâlimi bilseydin sen de yanardın.

3. Ağlayan göz zaman zaman ne kan döktü. İnleyen kalp gizlice nasıl yandı. Ey fitne göz bu gece şüphesiz, hâlimi bilseydin sen de yanardın.

41

1. Aşka aşına olduğum günden beri, her kimi sevdimse bana naz etti. Yine benden yana hep helal olsun. Her kimi sevdimse bana naz etti.

2. Her kimi sevdimse huzursuz oldum. Artık yâri sevmekten usanç geldi. Kusur bende mi bahtımda mı bilmem. Her kimi sevdimse bana naz etti.

3. Karar yerini başımın üstünde sayarak her birine ayrı ayrı can saçarım. İşin sonunun bir çaresini bulmadım. Her kimi sevdimse bana naz etti.

4. Sırlarımı söyleyeyim cihan duysun. Âşıklar güruhu kendine gelsin. Âlemde güzellerin vefası yokmuş. Her kimi sevdimse bana naz etti.

5. Sırlara dair dedikodu olsun fakat sevdiğin kimdir diye soru sorma. İşte şahidim mecalsiz Said'dir. Her kimi sevdimse bana naz etti.

42

KITAAT

Darphane müdürü Rıza Efendi'nin merhum Said Bey'i Akdağ Madenler

Hümayunu'na memur ettiğinde teşekkür olarak söyledikleri kıtadır

1. Yüce veli nimet, yiyecek himmeti olan, bana bir ahla bir dağı devir der hâlâ. Dağ kazmaya kuvvetlilikte galip olan benim. O su akıttı ise ben gümüş icra ettim.

2. Derdimi dert ortağım olan aha bile söylemem belki şu sinemdeki can evimdeki inleyişe bile söylemem. Kendi şüphesiz içimdeki sırrı bilir yoksa gönül ehli derdini Allah'a bile söylemez.

3. Hayal saçanı, gözyaşımın bu gece çok yıkadım. O da düşman ile hamama girmiş araştırdım. Meğer dudağının nüktesi sükut mührünü anlatırmış. Ben bu sırrı bilmedim de dedikodu ederek hata yaptım.

4. Sırrımın nüktesini gül yaprağına yazdım. Yanağının hâlini bu şekilde tasvir ettim. Yüzünü hatırlayıp iki gözüm ağladıkça inbik şişesi ile çok gül suyu damıttım.

Tayyar efendinin Üsküdar'a hicretlerinde söyledikleri kıtadır

5. Tayyar eski yurdu mudur diye Üsküdar'a çekilmiş. Allah ona yavrularıyla yuvasını bağışlasın. Şu kuş gibi canına çok su tanesi ihsan edip hem de kuş kanadının altını ona yuva yapsın.

Hekimbaşı Behçet Efendi Sahihanesi'ni kutlu teşriflerinde söyledikleri kıtadır

6. Hikmetli padişahın kullarını şerefliendirmesi, ve lütfetmesi, anlaşılıyor ki şu güne, devrin hastalığına ilaçtır. Gözünü aç adalet sahibinin ayağının toprağına yüz göz sür. Bu Hekimbaşı Efendi bir bulunmaz çinkodur.

Darbhane müdürü Rıza Efendi Sahilhanesi'ni kutlu teşriflerinde söyledikleri kıtadır.

7. Baht ile seni şerefli ve lütuflu kıldı. Devrin padişahının nasıl bir kerem madeni olduğunu anla. İlk olarak Hazreti Mahmut Han, rızadan başka her işini, sırrıma gümüşü kimya etti.

8. Ağlayan gözüm dalga kaldıran oldukça kana bulanmış kirpiğim mercan pençesi olur. Acaba bahtım aktan karadan imdad eder mi? Felek beni saçının kıvrımının girdabına düşürdü.

9. Tunç renkli alemde yine bir ben gördüm, sabrım yandı. Bu yanış beni kendi hâlimde bırakırsa çok şeydir. Ey Said! Sevgilinin yanağını koklama fikrini benden sor. Güzel sümbül bahçemde, gül fidanı biterdi.

10. Evveline bakma yolunda sağa bak sen sağ ol. Efendim günümüzde uşağın bin başı sana feda. Gönül kuşu elinde çantada keklik gibidir. Boş yere avcılık öğrenmeye çıkıp bana kıyma.

43

BEYİTLER

1. Mey sunarken naz ile bakmıştı. Sakinin gözünden mi yoksa şaraptan mı mest olduğumu henüz fark etmem.

2. Allah için olsun bırak, elinden zulüm mızrağını. Mızrak oğluyken yan bakışın ta benim canıma geçti.

3. O perçem aklıma gelince ahım bulut olur. Mikail çocuğuna gözyaşını yağmur ederiz.

4. Yanağının fikrini kırık gönle sorma. Bir kırık şişede gül destesini hayal et.

5. Efendim cihanın gözünün bebeği sensin. Gözüm başkasına bakmaz seni gözler seni özler.

6. Bana yabancı olan gönlüm yare gitti tanıdık oldu. Beni terk etti ama yaptığı gayet yerinde oldu.

7. Akdağ'da kara baht ile kanlı gözyaşımı, kırmızı, siyah ve beyaz olarak çok saçtım.

8. Sohbet için meclis ehli bir yere toplandı. Saçının kıvrımı bir yana düşmüş, ben orada kaldım.

İzzet Molla'nın çocuğuna söyledikleri beyittir

9. İzzet sahibin, rütbenin boyundan ortaya çıkar. Gönül aynasında doğru yolda olmanın sırrını gör.

10. Kula efendisinin rızası en yüce şeydir. İki dünya saadetini hemen bulanlar böyle buldu.

11. Padişahlar padişahının sır kâtibine nişan olmak için gökyüzünün güneşi ve ayı birbirine girdi.

Güzel Mısraya Tazmin

12. Kulluğun ta kendisi, buynumun borcu kulluk gücündedir. Boynumun bağı değil, senin saçının zinciridir.

13. Sermaye gamdadır, göğse dağ yak da zevke bak. Ateş kenarı, kış gününün lale bahçesidir.

14. Ey can! Sevgilinin yanağını ve dudağını öpme (isteği) elbet bir gün gönülden uzaklaşır. Allah kadirdir, mermerden inci yapar.

15. Sufiye iftar kadehi sunmadan mey içti. O katmerli baklava benden yana kat kat helal olsun.

16. Sahip olabileceğin ne varsa hâle bak, tendeki sevgilim gitti. Gözde nem var ise al, senindir.

17. Dudağından alınacak bir yuduma âşık olmak bana düşmez ki, ben neyim ki bağışa layık olayım.

18. Gözyaşımın nakdini akarsular gibi çok mu akıtsam? Sevgiliyle halvet olmaya (kavuşmaya) bir hazine değer.

BÖLÜM V

GRAMER

5.1. Nüshaların İmlası İle İlgili Notlar

Metin, klasik Osmanlı Türkçesi yazımıyla yazıldığı için kendi dönemini yeterince temsil etmemektedir. Buna bağlı olarak düzlük-yuvarlaklık uyumunun imla ile yerleşmediği görülmektedir. Gramer ve dizin bölümlerinde metnin yazımına göre inceleme yapmak amacıyla metin, yazıldığı gibi okunmuştur. Fakat ünlüsü harfle gösterilmeyen eklerde düzlük- yuvarlaklık uyumuna göre okunmak zorunda kalınmıştır.

Türkçenin 18. yüzyıldaki ses sistemini ortaya koyan *Gramatica Turca* ve *Elemens de la Langue Turque* adlı iki eserdeki incelemelerde de görüldüğü gibi Türkçe kelimelerin bugün kullandığımız kelimelerle aralarında büyük fark bulunmamaktadır. Carbognano'nun *Gramatica Turca* adlı kitabı klasik imlânın hüküm sürdüğü 18. yüzyılda kelimelerin telaffuzunu yani konuşulan dilin fonolojisini çoğu zaman imlâya bağlı kalmadan bize aktarmaktadır. Buna göre 17. asırdan itibaren düzene girmeye başlayan dudak uyumu, 18. yüzyıl Türkçesinde hemen hemen tamamlanmış bulunmaktadır. Bunun gibi 18. yüzyılda meydana gelen ses hadiseleri bugünkü hadiselerle hemen hemen aynıdır (Gümüşkılıç, 2005, s. 311-314).

1. Bütün nüshalarda ek fiilin geniş zamanı birinci teklik kişi ekinin *ام*, *یم* ve *یم* şeklinde gösterildiği örnekler vardır: *درمانده ام* (3/1), *دستم* (3/1), *دستم* (3/3), *دستم* (11/3).

2. Bazı Türkçe kelimelerin kelime başındaki *e-* sesi *ای* harfi ile, iç ses - *e* - ise *ی* harfi ile gösterildiği için bu ses kapalı *e* harfi ile gösterilmiştir: *ایتمدی* (4/1), *ایدرسه* (18/4), *ایرمدی* (31/4).

3. Bazı Türkçe kelimelerde kelime başı *d-*'lerin *ت* ile yazıldığı görülmektedir: *تالدی* (3/6), *تاغ* (43/7), *تurdum* (14/8), *تولاşور* (16/3).

4. Belirtme durumu eki hep *ی* harfi ile gösterilmiştir: *عبروی* (9/1), *ذوقی* (3/2), *گۆلومی* (8/7), *گۆزی* (33/5), *گۆلزاری* (20/4).

5. Zamir *n*'sinin *ن* ve *ن* ile gösterildiği örnekler vardır: *قادی* (13/3), *عبروسن* (7/1), *چاره سین* (41/3), *کندک* (5/1), *کوشه سنده*

(3/3).

6. Zarf-fiil eki olan –üp/-up’un ünlüsü hep yuvarlaktır: الوب alup (8/2), aşup (38/2), çiğneyüp (16/2), édüp (7/1), اولوب olup (7/4).

7. de/da bağlacının hem ayrı hem de birleşik yazıldığı örnekler vardır: كافر سه ده kāfirse de (9/3), طاتليسه ده tatlısa da (10/3), بنيده beni de (26/2), خلقكده halkın da (35/1).

8. +ca/ +ce eşitlik hâli eki hep جه harfleri ile gösterilmiştir: bizce (9/3), hafī ce (40/3), kuşca (8/5).

9. Soru eki mı / mi hep düz ünlüyle gösterilmiştir: ‘āşık mı (27/2), çok mı (20/2), çekilmez mi (28/1), söndi mi (18/3).

10. Şair, divanda günümüzde kullanılmayan bazı Türkçe kelimeleri kullanmıştır. Bunlar; şimden gerü, aña ve içre kelimeleridir.

5.2. Fiil

5.2.1. Haber Kipleri

5.2.1.1. Basit Kipler

5.2.1.1.1. Geniş Zaman

Metinde geniş zaman ekleri, –ur/ -ür, -ar/ -er, –r şeklinde yazılmıştır: iste- r- im (37/1) şan-ur-ım (16/1); bil- ü-r- sin (1/3); çağla-r (5/2), aq – ar- ken (5/2), ur- ur (5/2), ol- ur (7/5), aqla-r- ken (32/5), değ-er (10/1).

Geniş Zamanın Olumsuzu

bil- me- m (3/5), faro eyle- me- m (3/5); ét- mez- sin (5/4); fikr ét- mez (3/2) ħor kullanıl-maz (29/5).

5.2.1.1.2. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman, -yor, –makda / -mekde, -mede/ -mada ekleriyle kurulmuştur: ét- i- yor (18/4), çek- mekde (2/2), ol- u- yor (16/5), ét- mede (21/3); eyle- yor- uz (38/4).

5.2.1.1.3. Gelecek Zaman

Metinde gelecek zamanı gösteren bir ek bulunmamaktadır. Gelecek zaman eki olan *-acak/-ecek* ise sıfat- fiil olarak kullanılmıştır.

5.2.1.1.4. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki *-di/-du* dur. Ekin ünlüyle yazımları hep düz ünlüdür ve *d*'li dir. Fakat bazı örneklerde ekin ünlüsü belirtilmediği için uyuma göre okunmuştur: *ko- du- m* (16/4), *dur-du-m* (14/8), *öp- dü- m* (25/2); *gör- dü- ŋ* (20/1); *gör- dü- k* (13/1). Düz ünlüyle kullanımları ise *çal- dı- m* (3/4); *ét- di- ŋ* (8/7); *çal- dı* (2/1), *artır- dı* (3/2), *urul- dı* (19/4), *ol- dı* (18/7) şeklindedir.

Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuzu

eyle- me- di- ŋ (4/4), *gör- me- di- ŋ* (20/1); *vér- me- di* (4/1), *ét- me- di* (4/1)

5.2.1.1.5. Duyulan Geçmiş Zaman

Duyulan geçmiş zaman eki *-mış /-miş, -muş/ -müş* şeklindedir. Ek, sadece *م* ve *ش* harfleri ile yazılmış, ünlüsü gösterilmemiştir : *git- miş- sin* (20/1), *çal- mış- sın* (18/3); *kapla- mış* (2/3), *dön- müş* (39/1), *ol- muş* (9/7).

Duyulan Geçmiş Zamanın Olumsuzu

ol- ma- mış (18/1), *'ad ét- me- miş* (32/5)

5.2.1.1.6. Emir- İstek Kipi

neyle-yim (14/6), *ta'bīr ét-eyim* (21/4); *bedel kıł* (3/5), *'ākıl ol* (18/5); *hıfz eyle- sin* (29/2), *gör- sün* (39/1); *ét- elim* (18/4), *gül- elim* (39/2), *açıl- alım* (39/2).

Olumsuz Emir- İstek Kipi

dil uzat- ma (24/5), *dé- me* (15/2), *yüz vér- me* (14/5); *ol- ma- sın* (7/3); *ol- ma-y- alım* (15/4); *göster- me-yin* (14/2).

5.2.1.1.7. İstek Kipi

de- y- e- m (1/3); *eyle- y- e* (20/5), *n'ol- a* (5/3), *ol- a* (18/1), *sevin- e* (28/5), *ét- e* (34/3).

Olumsuz İstek Kipi

gör- me- y- e (32/1), ol- ma- y- a (29/3), iç- me- y- e (10/3)

5.2.1.1.8. Dilek- Şart Kipi

ét- se- m (38/1); gör- se- n (20/3), giy- se- ñ (36/4); ol- sa (5/3), kal- sa (8/6), öl- se (10/3).

Olumsuz Dilek- Şart Kipi

ol- ma- sa- m (16/1).

5.2.1.1.9. Gereklilik Kipi

Metinde gereklilik kipini gösteren müstakil bir ek yoktur. Sadece bir yerde *gerek* kelimesi ile gereklilik kipinin anlatımı sağlanmıştır. Bu örnekte *gerek*, isim cümlesi oluşturmuş ve “olmak” yardımcı fiili gibi “olmalı / olmalıdır ” anlamında kullanılmıştır.

gerek āzāde-i kayd-ı mürüvvet sende ‘aşk olsun (37/3)

5.2.1.2. Birleşik Kipler

5.2.1.2.1. Hikâye Birleşik Çekimi

Geniş zamanın hikâyesi

taķrīr ét- er- di- m (22/3)

Olumsuz geniş zamanın hikâyesi

baķ- maz- dı (14/6), bil- mez i- di- m (18/2)

Görülen geçmiş zamanın hikâyesi

iç- di- ñ mi i- di (31/1)

Duyulan geçmiş zamanın hikâyesi

ét- miş i- di- m (6/3), yaķış- mış- dı (36/2), boyan- mış- dı- ķ (36/2)

5.2.1.2.2. Şart Birleşik Çekimi

Geniş zamanın şartı

seyr ét- er- se- n (18/4); eyle- er- se (14/5), git- er- se (19/3)

Olumsuz geniş zamanın şartı

inan- maz- sa- n (11/5)

Görülen geçmiş zamanın şartı

‘ayn ét- di- m- se (20/2), büyüt- dü- m- se (20/2); yak- dı- n- sa (36/3)

Olumsuz görülen geçmiş zamanın şartı

gör- me- di- η- se (20/3)

5.2.2. Ek Fiil

Metinde ek- fiilin görülen geçmiş zamanının kullanımı yoktur.

Geniş zaman

‘abd+ im (1/4), kul+ um (2/1); sen+ sin (3/7); bağlı mı+ dır (6/2), dürlü+ dür (2/2); kâil+ iz (15/4).

Duyulan Geçmiş zaman

cennet i- miş (37/2), emhâl i-miş (23/1), şafâ-yı bâl i- miş (23/5).

Şart Kipi

cefâ eyle-r i- se- η (15/3); kâfir+ se (9/3), ülfet i-se (15/2)

5.2.3. Fiilimsiler

5.2.3.1. İsim- fiiller

5.2.3.1.1. -ış/ -iş

söyle- y- iş+ i+ η (38/4), bil- iş (12/2)

5.2.3.1.2. -mak/ -mek

ger- mek (9/1), sev- me- mek (38/1), dé- mek (25/3), çek- mek (9/1)

5.2.3.2. Sıfat- fiiller

5.2.3.2.1. – acak/ -ecek

bağla- y- acağ merd-i cihan (24/3)

5.2.3.2.2. -an/ -en

ol- an allah (1/1), geç- en gönül (18/7), bil- en (12/5), var ét- en allah (26/4), derk eyle- me- y- en mūm (31/6).

5.2.3.2.3. -ar/ -er

git- er (12/2), gül- er yüz (28/5), uç- ar (26/3)

5.2.3.2.4. -ası/ -esi

dağıl- ası meşime-i büm (31/5)

5.2.3.2.5. -dık/ -dik, -duk/-dük

dé- dik- leri şey (12/2), sev- dik- im (20/3)

5.2.3.3. Zarf- fiiller

5.2.3.3.1. -a/ -e

Metinde zarf-fiil eklerinden -a/-e'nin tek başına kullanımı yoktur. Fakat olumsuz yeterlilik eki içerisindeki kullanımları bulunmaktadır.

çık- ama- m (10/4), farz ét- eme-m (32/3)

5.2.3.3.2. -alı/ -eli

ol- alı (20/1), ét- eli (19/4)

5.2.3.3.3. -arak/ -erek

ét- erek (39/1), yan çiz- erek (15/2), cān vér- erek (8/2)

5.2.3.3.4. -dıkca/ -dikce, -duğca/ -dükce

yan- dıkca (22/1), aņ- dıkca (26/1), müşār ol- duğca (7/3), gör- dükce (32/4), git- dikce (36/4)

5.2.3.3.5. -ıcağ / -icek

ur- ıcağ (6/1), tegāfūl ét- icked (23/1)

5.2.3.3.6. –inca/ -ince, -unca / -ünce

gül- ünçe (7/2), baq- inca (21/2), būs ét- ince (10/3), yan-inca (22/4)

5.2.3.3.7. –ken

değil+ ken (5/1), var i- ken (6/6), meşhūr i- ken (36/4)

5.2.3.3.8. –madan / -meden

toğ- madan (11/5), sev- meden (41/2), ét-meden (43/15)

5.2.3.3.9. –u/-ü

de- y- ü (38/3)

5.2.3.3.10. –up/ -üp

cān al- up (8/2), dök- üp (13/2), taq- up (14/ 5), göz dik- üp (21/1), şarıl- up (28/1), aq- up (6/3), ét- üp (7/1), çiqne- y- üp (16/2), besle- y- üp (20/2)

5.2.4. Birleşik Fiiller

5.2.4.1. “ol-“ Yardımcı Fiili İle Kurulan Birleşik Fiiller

maḥzūz ol- (16/5), esīr ol- (18/7), āteş ol- (19/2), ḥelāl ol- (41/1)

5.2.4.2. “ét-“ Yardımcı Fiili İle Kurulan Birleşik Fiiller

terk ét-(43/6), farq ét- (43/1), icrā ét- (42/ 1), nāz ét- (41/4), luṭf ét- (40/2), seyr ét- (18/4)

5.2.4.3. “eyle-“ Yardımcı Fiili İle Kurulan Birleşik Fiiller

ḥayāl eyle- (43/4), iḥsān eyle- (42/5), farq eyle- (3/5)

5.2.4. 4. “kıl-“ Yardımcı Fiili İle Kurulan Birleşik Fiiller

merkamet kıl- (1/5), bedel kıl- (3/5)

5.3. İsim

5.3.1. İyelik Ekleri

Teklik 1. kişi: aḥvāl+ i+ m (1/3), iş+ i+ m (2/1), yüz+ üm (2/3)

Teklik 2. kişi: nāz+ ı (5/4), dehen+ i (10/3), söyle- y- iş+ i+ ı (38/4), lā'1+ ı (38/2), kıl+ u+ ı (2/2), bende+ ler+ in (39/1), kıl+ lar+ ın (39/1), ḥüsn+ ü (4/3), sa'īd+ ı (8/6)

Teklik 3. kişi: sohbet+ i (10/2), ebrū+ sı+ n (7/1), kıl+ ı (2/1), zülf+ ü+ ı (13/2), kaşd+ ı (9/2)

Çokluk 1. kişi : var+ ı+ mız+ ı (15/1)

Çokluk 3. kişi : söyleyenler boy(u)n+u+n+a

5.3.2. Hâl Ekleri

5.3.2.1. İlgi Hâli

ay+ ı (39/1), sa'īd+ ı (5/5), raḡ b+ ı (14/5), kişi+ ni (10/4), sev- dik+i+ ni (10/4)

5.3.2.2. Yükleme Hâli

derūn+ ı (2/3), cānım+ ı (2/4), (bezm-i) 'irfān+ ı (2/4), zevk+ i (3/2), kıl+ ı (kılı kırık yarmaḡ) (16/3), yüz+ ü+ n+ i (39/2), du'a+ m+ ı (1/6), 'ömr+ üm+ i (6/5).

5.3.2.3. Yönelme Hâli

baḡa (1/3), saḡa (2/1), çeşm+ i+ n+ e (10/2), sūr+ e (3/5), ḡarīb+ e (1/4), (çeşm-i) cān+ a (2/2), sa'īd+ e (2/4), cefā+ y+ a (38/3)

5.3.2.4. Bulunma Hâli

cihān+ da (2/1), köşe+ si+ n+ de (3/3), yer+ de (2/2), ḡāḥiḡ+ de (2/2),

5.3.2.5. Çıkma Hâli

ben+ den (1/3), hak+ dan (7/4), had+ den (2/3), kök+ ü+ n+ den (34/1)

5.3.2.6. Eşitlik Hâli

biz+ ce (9/3), hadd+ i+ m+ ce (20/4), efendim+ ce (37/4)

5.3.2.8. Vasıta Hâli

göl+ ler+ i+ y+ le (20/5), o+ nuñ+ la (13/7)

BÖLÜM VI

DİZİN

A

a : Şaşma, hatırlama, sevinme, acıma, üzüme, kızma vb. duyguları güçlendiren, cümlelerin başında veya sonunda kullanılan bir söz

a. 14/4

āb (Far.) : su

āb-ı dāne 42/5

āb-ı hayat 34/4

āb- tāb 19/5

ā.+ı ('ālem-i ā.) 39/3

'abd (Ar.) : köle, kul

'abd-i maḥẓ 43/12

'a.+im 1/4

'abeṣ (Ar.) : boş, saçma

'a. 37/2

āb-ı hayat (Far. Ar.) : içene ebedi hayat bağışlayan efsanevi su

a. 34/4

'ābid (Ar.) : ibadet eden

'ābid-i beyt-i ḥudā 11/3

'acabā (Ar.) : merak, kararsızlık veya kuşku anlatan bir söz

'a. 4/4, 30/6, 38/1

'aceb (Ar.) : acaba, hayret, gariplik, şaşılacak şey

'a. 27/2, 42/8

acı- : üzmek

a.-dım 18/2

'āciz (Ar.) : zayıf, güçsüz

'a. 1/4

'ācizān (Ar.) : âcizler

‘a. 3/1

aç- : yakışmak, güzel göstermek; kapalı durumdan açık duruma getirmek

a. (gözün a.) 42/6

a.-miş 36/1,36/2, 36/3, 36/4

a.-dı 26/1

açdır- : açma işini yaptırmak

a.-maz (göz a.) 24/4

açıl- : açma işine konu olmak

a. 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5

açıl- : kendine gelmek, ferahlamak

a.-alım 39/2

‘ad (Ar. ‘add) : sayma

‘a. étme- 32/5

a‘dā (Ar.) : düşmanlar

a. 11/1

‘adālet (Ar.) : hak tanırlık, doğruluk

‘a.(nihāl-i çimenistān-ı ‘adālet-i ezhār) 34/3

‘ādet (Ar.) : usul, tabiat, alışkanlık

‘ādet -i ‘aşk 18/5

‘ā. 40/2

‘adl (Ar.) : doğruluk

‘a.+iñ (tiğ-i ‘a.) 34/4

‘adlī (Ar.) : adalete mensup, adaletle ilgili

‘a.+ye 42/6

āfāk (Ar.) : ufuklar, gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yerler

ā.+ı 32/4

‘āfiyet (Ar.) : sağlık, esenlik

‘ā.+lerle 9/5

‘afv (Ar.) : suçunu bağışlama

‘a. 23/4, 38/1

ağa : Osmanlı Devleti’nde bazı kuruluşların başında bulunanlara verilen resmî

a. +nıñ (A 1b 3)

āgāh (Far.) : bilgili, haberli

ā. (dil-i ā.) 4/5

ā. 18/1, 38/1

āgāz (Far.) : başlama

ā. 35/5

ağız : yüzde avurtlarla iki çene arasında ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye ve besinleri içine almaya yarayan boşluk

a.+ını 31/4

a.+ı 35/1

ağyar (Ar.) : gayrılar, başkalar, yabancılar

ağyār-ı ħınzīr 8/5

a. 31/5, 42/3

a.+a 15/1, 15/2, 15/3, 15/4

a.+ıñ (iye.) 37/1

āh : ilenme, beddua; ağrı, acı duyulduğunda söylenen bir söz

ā. 4/2, 4/3, 6/3, 13/5, 18/3, 18/5, 19/5, 20/3, 24/4, 27/2, 38/1, 38/2, 38/3, 38/4

ā.+a 42/2

ā.+la 42/1

ā.+ım 43/3, (perde-i ā.) 9/4

aḥbāb (Ar.) : dost, bildik, tanıdık

a. 37/3

a.+ımı 6/3, 6/5

aḥkr (Ar.) : (daha, pek, en, çok) hakir olan

a. 1/4

aḥşam (Ar.) : gündüzün son ve gecenin ilk saatleri

a. 39/3

aḥvāl (Ar.) : durumlar

a.+im 1/3

āhū (Far.) : ceylan

ā. (dīde-i ā.) 15/3

aķ : beyaz

a. 43/7

a.+dan 42/8

aķ- : sıvı veya ince taneli katı maddelerin aŗađıya, yere dūŗmesi

a.-arken 5/2

‘āķıbet (Ar.) : son

a. 4/3, 4/5

‘āķıl (Ar.) : akıllı 18/5

aķıt- : akmasını sağlamak, dōkmek

a.-dı 42/1

a.-sam 43/18

‘āķid (Ar.) : bağ, bağlama

‘ā. 8/7

‘āķifā (Ar.) : ey akif!

‘ā. 20/4

‘aķl (Ar.) : akıl,us

a.+ı (keŗtı-i ‘a.) 3/6

a.+ımı 38/4

al : kanın rengi, kızıl, kırmızı

a. (rūĥ-ı a.) 38/2

a. 36 /1

a.+ı (‘āriż-i a.) 21/1

al- : elde etmek

a. 43/16

a.-dı 7/2

a.-up (cān a.) 8/2

a. -sun 35/3

a‘lā (Ar.) : (daha, pek, en) yūksesk

a. (fūlfūl-i firdevs-i a.) 22/4

aldat- : birine verilen sözü tutmamak, yalan söylemek; beklenmedik bir davranışla yanıltılmak

a.-ma 16/2

aldatma : aldatmak işi

a. 36/1

‘ālem (Ar.) : dünya, cihan

‘ālem-i āb 39/3

‘ā. (bağ-ı ‘ā.) 34/1

‘ā. (gülşen-i ‘ā.) 20/1

‘ā.(ḥayāt-ı mevt-i ‘ā.) 8/2

‘ā. (kühen-i bünyān-ı ‘ā.) 23/5

‘ā. (mir’āt-i ‘ā.) 7/3

‘ā. (rūy-i ‘ā.) 42/9

‘a. 26/4, 32/1, 32/4, 37/2

‘ā.+de 20/1, 23/5, 25/7, 29/7, 41/4

‘ā.+le (mihr-i ‘ā.) 32/3

‘ā.+im 3/5

‘ālemīn (Ar.) : dünyalar

‘a. 1/1

‘Ali Rızā Efendi (Ar.Ar.Rum.) : özel ad

‘a. (A 1b 5), (A 2a 4)

‘aliyyu’l- ‘alā (Ar.) : en iyi, en a’lâ

‘a.+dır 43/10

allah (Ar.) : tanrı

a. (evliyā-yı a.) 42/5

a. (ḥazret-i a.) 4/1, 18/1, 27/1

a. 1/1, 1/2, 1/3, 1/4, 1/5, 1/6, 26/4, 42/5, 43/2

a.+ı 12/5

a.+a 42/2

alt : bir nesnenin tabanı

a.+ında 34/3

ālūd (Far.) bulaşmış

ā.+um (müjgān-ı dem ā.) 42/8

āmāde (Far.) : hazır, hazırlanmış

ā. 39/3

āmāl (Ar.) : ümitler, dilekler, istekler

ā. +e (perīşān-ı hüsni-i şüret-i ā.) 29/3

amān (Ar.) : bağış, bağışlama; yardım istenildiğini anlatan bir söz; rica anlatan bir söz

a. 2/1, 2/2, 2/3, 2/4, 23/4, 28/4

a.+da (bāb-ı a.) 2/1

‘āmire (Ar.) : devlet paralarının basıldığı yerin adı

‘ā. (darbhāne- i ‘ā.) (A 1b 4)

amma (Ar.) : ama, fakat, lakin, ancak

a. 8/3, 9/7, 12/4, 14/6, 16/3, 20/1, 22/3, 26/5, 29/6, 30/3, 31/4, 32/2, 36/1, 36/2, 37/1, 38/4, 43/6

an- : birini veya bir şeyi akla getirerek sözünü etmek veya onu düşünmek, zikretmek, hatırlamak

a.-dıkca 5/2, 26/1, 26/2, 26/3, 26/4, 26/5

a.-up 6/3

a.-ardıñ 40/1

aña: ona, o zamirinin yönelme durumu

a. 42/5

‘anber (Ar.) : ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde; güzellerin saç

‘a. 15/3

‘anber-bār (Ar. Far.) : anber yağdıran, güzel koku saçan

‘a.+ı (hāl-i ‘a.) 26/1

‘anber-fām (Ar.Far.) : anber renkli

‘a. (hāl-i ‘a.) 22/1, 22/2, 22/3, 22/4, 22/5, 22/6

‘anber-sā (Ar.Far.) : anber gibi

‘a. 15/3

ancak: lakin, ama

a. 23/5

‘andelīb (Ar.) : bülbül

‘a. 11/2

‘ankā (Ar.) : ismi olup, cismi olmayan bir kuş, zümrüdüanka kuşu.

‘a.(şeh-per-i ‘ankā-yı istiğnā) 5/3

aḡla- : bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak 42/7

a.-rken 32/5

anlar : o şahıs zamirinin çokluk biçimi

a. +ıḡ (A1 b5)

ara : iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, açıklık, boşluk, mesafe

a. 2/2

ara- : birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak

a. 33/4

a.-dım 31/4

‘araḡ (Ar.) : ter

a. 9/6

aralık : vakit

a. (A 2a 1), 33/4

ārāyiş-efzā (Far.) : süslenmiş

ārāyiş-efzā-yı sāḡa-yı ḡuzara (A 2b 4)

ard : arka, geri

a. +ımda 6/2

‘ārız (Ar.) : yanak

‘ārız-ı al 21/1

‘ārız-ı dil-dār 26/1

‘ā. (fıkr-i şemm-i ‘ārız-ı dil-dār) 42/9

‘ā.+ıḡa (ḡülşen-i ‘ā.) 24/1

‘ārif (Ar.) : bilen, bilgili, irfan sahibi

‘ā. 17/7

artır- : artmasını sağlamak, çoğaltmak

a :-dı 3/2

‘arūs (Ar.) : gelin

‘arūs-ı nāz 9/4

‘arz (Ar.) : gösterme

‘arz-ı dīdār 39/4

ās (Far.) : değirmen

ā. 13/7

āşaf (Ar.) : vezir

āşaf-ı dāniş-i nihād 32/6

āşār (Ar.) : eserler

ā. mebrūru’l-ā. (A 1b 1)

aşlā (Ar.) : hiçbir vakit

a. 3/2, 30/7

āsumān (Far.) : gök, sema

ā. (māh-ı ā.) 43/11

ā.+ı (şifāt-ı a.) 34/5

aş- : bir şeyi aşağıya sarkacak biçimde bir yere iliştip sarkıtmak

a.-dım 33/6

aş- : yüksek, uzak veya geçilmesi güç bir yerin öte yanına geçmek

a.-up 38/2

‘āşık (Ar.) : birine, bir şeye tutkun

‘āşık-ı şeydā 10/2

‘ā. (reh-ı emniyye-i ‘ā.) 5/1

‘ā. (A 2a 3), 10/3, 12/1, 12/2, 12/3, 12/4, 12/5, 17/6, 27/2, 27/4, 33/2, 38/3,

43/17

‘āşıkān (Ar.) : âşıklar

‘ā. (gürūh-ı ‘ā.) 41/4

‘ā. (reis-i ‘ā.) 14/3

āşinā (Far.) : bildik, tanıdık; bilen, tanıyan

ā. 17/4, 43/6

ā.(‘aşk-ı ā.) 41/1

‘aşk (Ar.) : sevgi

‘aşk-ı āşinā 41/1

‘a. (‘ādet-i, ‘a.) 18/5

‘a.+ı (nār-ı ‘a.) 3/2

‘a.+a (‘ummān-ı ‘a.) 3/6

‘a.+da. (vādi-i ‘a.) 18/3

‘a.+ıma (hūccet-i ‘a.) 6/4

‘a.+ıñla 37/1

aşkın : çok, fazla

a. 2/3

‘aşk olsun : “Aferin” sözünden daha güçlü olarak bir davranışın, bir tutumun çok beğenildiğini bildiren söz

‘a. 37/3

āşüfte (Far.) : çıldırıcasına seven bu yüzden perişan bir hâlde, baştan çıkmış, deli gibi olan

ā. 35/4

‘atā (Ar.) : bağışlama, bağış

‘a. 15/1, 25/1

‘a.+nıñ (tayyār efendizāde aḥmed ‘atābeğ efendi) 15/4

āteş (Far.) : yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od, nār; kırmızı alev renginde olan

āteş-i ruḥsār 26/2

āteş-i serā 17/5

ā. (sipend-i āteş-i cān) 22/2

ā. 19/2, 43/13

ā.+e 19/2 ,35/1, 36/3

āteş-bār (Far.) : ateş yağdıran

ā.+ımı (dūd-ı kebūd-ı āh-ı ā.) 20/3

‘atıfet : karşılık beklemeden gösterilen sevgi; iyilik, lütuf, ihsan, inayet

‘ā.+ıñden (nigeh-i ‘ā.) 10/5

‘ā.+ıñ (nigeh-i ‘ā.) 38/4

atım: atma işi

a. 8/5

atla- : bir engeli sıçrayarak veya fırlayarak aşmak

a.-dı 35/3

āvāre (Far.) : başıboş

ā.+sini 33/2

avcı : avcı

a. 42/10

ay : yılın on iki bölümünden her biri

a.+ıñ 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

āyā (Far.) : şüphes ve tereddüd bildiren edat, acaba

ā. 22/5

ayağ : bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü

a. 34/3

‘ayār (Ar.) : altın, gümüş ve benzeri madenlerden yapılmış şeylerin saflık derecesi

‘a. (ḥāşu’l ‘a.) 8/7

Ayaşofya Cāmi : İstanbul’da tarihi bir müze.

a. +nde (A 2a 2)

āyet (Ar.) : kur’an surelerini oluşturan ayetlerden her biri

āyet-i nūr 25/5

ā.(maḥz-ı āyet-i nūr) 23/2

āyine (Far.) : ayna

āyine-i der-dest 35/2

āyine-i fuād 43/9

ā. 29/1, 29/2, 29/3, 29/4, 29/5, 29/6, 29/7

ā.+ye 38/2, 39/1

‘ayn (Ar.) : aslı, kendisi; ayırt edilemeyecek kadar benzeri; göz

‘ayn-ı ḥayāt 10/5

‘ayn-ı şerāre 19/2

‘ayn-ı vāḳi‘ 25/2

‘a.(naşb-i ‘a.) 19/4, 20/2

‘a. (sebeb-i ‘ayn-ı ḥayāt) 8/3

‘a. (A 2a 3)

‘a.+ım (nūr-ı ‘a.) 39/4

ayrı : başka, başka türlü

a. 41/3

āzāde (Far.) : serbest, hür

āzāde-i kayd-ı mürüvvet 37/3

āzer (Far.) : ateş

ā.+de 23/3

‘azīz (Far.) : muhterem, sayın

‘a.+ım 37/3

B

bāb (Ar.) : kapı

bāb-ı amān 2/1

bāb-ı rızā-yı ilāh 14/8

bādām (Far.) : badem

b.+ım 36/1, 36/2, 36/3, 36/4

bāde (Far.) : şarap, içki

bāde-i gül-suht 33/3

ba‘de’l iftār 43/15

b. (neş’e-i b.) 31/2

b. 25/4, 31/1

bāğ (Far.) : bağ, büyük bahçe, bostan

b. 16/4, 20/2, 34/1

b. +a 20/1

bağ : bir şeyi başka bir şeye veya bir çok şeyi topluca birbirine tutturmak için kullanılan ip, sicim, şerit, tel ve benzeri düğümlenebilir nesne

b.+ı 43/12

bağ(ı)r : göğüs

b.+ı 17/6

b. +lı (taş b.) 19/4

bağışla- : affetmek

b.-sun 42/5

bağla- : bir şeye karşı yakınlık, ilgi duymasını sağlayan

b.-yacak 24/3

bağlan- : yalnızca belli bir işle uğraşmak

b.-up 14/8

bağlı : bir bağ ile tutturulmuş olan

b. eli bağlı “çaresiz” 18/7

b. kolu bağlı “çaresiz” 2/1

bahā (Far.) : kıymet, değer

bahā-yı perçem 14/1

bahāne (Ar.) : vesile, sebep

b. (A 2b 1)

bahār (Far.): ilkbahar

b. 30/5, 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5

baħr (Ar.) : deniz

baħr-i sirişk 6/1

b. (ğavṭa-i baħr-ı siyeh) 14/3

baħt (Far.) : talih, kader, kısmet

baħt-ı siyeh 24/2

b.(belā-yı baħt-ı siyeh) 30/4

b. 43/7

b.+ımda 41/2

b.+ım 14/2, 42/8

bā'ış (Ar.) : sebep olan

b.+dir 29/3

bağ-: bakışı bir şey üzerine çevirmek

b. 11/5, 13/7, 20/3, 29/4, 38/2, 42/10, 43/13

b.-ar 28/4

b.-dik 13/3

b.-inca 21/2

b.-mışdım 23/3

b.-dıydı 43/1

b.-maz 43/5

b.-ma 42/10

bakış : bakma işi

b. +ıñ 10/5

b.+ı 28/3

b. +lar 8/5

baklava: çok ince yufkadan yapılarak arasına kaymak, fıstık, ceviz, badem vb.

konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülen bir tür tatlı

b. 43/15

bāl (Ar.) : kalp, yürek, gönül

b. (çāk-i bāl-i ibtilā) 17/2

b. (ḥasene-i b.) 23/2

b. (şafā-yı b.) 23/5

bālā-şār (Far.) : yüce şehir

b.+a 7/5

bālā-ter (Far.) : daha yüksek

b. (küsni-i b.) 7/2

bālīn (Far.) : yastık

bālīn-i gül-bünde 20/1

b.+im 5/3

baña : ben zamirinin yönelme durumu ekli biçimi

b. 1/3, 4/3, 14/2, 25/1, 41/1, 41/2, 41/3, 41/4, 41/5, 42/1, 42/10, 43/6, 43/17

bār (Far.) : yemiş, meyve

b.+ı 34/1, 34/4, 34/3, 34/4, 34/5

bārān (Far.) : yağmur

b. 43/3

baş- : vücudun ağırlığını verecek bir biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak

b.-mazdı 14/6

baş : kafa, ser

b.+a 14/1

b.+ı (iye.) 42/10

b.+ım 41/3

b.+ımdaki 30/4

b.+ına 14/5

b.+ını 31/6

b.+dır 14/1

başka : farklı, özge

b. 16/4, 20/3, 28/3, 36/1, 36/2, 36/3, 36/4

becā (Far.): uygun, yerinde

b. 43/6

bedel (Ar.) : eşit, denk

b. 3/5

bed-h'āh (Far.) : bir işin fenalığını isteyen

b. 4/4

bedīd (Far.) : meşhur

b. 20/5

beğ : bey, erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü

b. (A 2b 3), (A 2a 1), 15/1, 15/2, 15/3, 15/4

b.+im 14/7, 37/4

beher (Far.) : her

b. 7/5

bel : insan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm

b.+lü 13/4

belā (Ar.) : içinden çıkılması güç, sakıncalı durum

belā-yı baht-ı siyeh 30/4

b. (berk-i b.) 34/4

b. (şür-ı ser-rüsvā-yı b.) 17/1

b. (A 2a 9)

belāgat (Ar.) : iyi konuşma

b.+da (küsn-i b.) 9/7

beliyye (Ar.) : felâket, keder, tasa

b.+since (A 2a 10)

belki (Ar. bel + Far. ki) : olsa olsa, ihtimal

b. 8/3, 42/2

ben : teklik birinci kişiyi gösteren söz

b. 3/4, 9/4, 11/5, 17/1, 17/2, 17/3, 17/4, 17/5, 17/6, 17/7, 18/2, 23/1, 23/2, 23/3,
23/4, 23/5, 25/3, 25/4, 40/2, 42/1, 42/3, 43/7, 43/8, 43/17, 43/18

b.+i 4/4, 10/4, 16/2, 22/1, 24/2, 26/2, 33/4, 36/1, 38/3, 40/1, 42/8, 42/9, 43/6

b.+de 20/5, 30/6, 41/2

b.+deki 10/1, 25/1, 27/2

b.+den 1/3, 40/2, 41/1, 42/9, 43/15

b.+im 42/1, 43/2

bende (Far.) : kul, köle

b.+lerin 39/1

b.+ni 36/1

bendegī (Far.) : bendelik, kulluk, kölelelik

b. 20/4

beñille- : korku ile birden sıçramak

b.- yüp (A 2a 11)

beñze- : iki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak

b.-mez 28/3

ber' (Ar.) : hasta iyiliğe dönme

ber'ü's-sā'a 13/4

ber (Far.) : göğüs, sine

ber-i şāf 29/4

ber-bād (Far.) : darmadağın, perişan, viran

b. 13/5

berāy (Far.) : için, maksadıyla

berāy-ı perçem 14/8

berceste (Far.) : zahmetsizce hatıra geliveren, fakat yüksek bir mana taşıyan mısra

b.+leri (mışra‘-ı b.) 16/4

berķ (Ar.) : şimşek

berķ-i belā 34/4

berk-bār-ārā (Far.) : saçılmış yapraklarla süslenmiş olan

b. nümāyişnümā-yı ser-sebzī-yi b. (A 2b 5)

ber-kef (Far.) : avuç içi, elde bulunan

b. 9/2

berü : -den bu yana

b. 41/1

besle- : yiyecek ve içeceğini sağlamak; yetiştirmek

b.-yüp 20/2

bey‘ (Ar.) : satma, satış, satın alma

bey‘-i şirā-yı dü-kevn 30/3

beyān (Ar.) : anlatma

b.+ıñla (ħüsn-i b.) 16/5

beyhūde (Far.) : boş, boşuna

b. 18/6, 42/10

beyit (Ar.) : anlam bakımından birbirine bağlı iki dizeden oluşmuş şiir parçası

b. (A 2a 2), 33/7

beyt (Ar.) : ev

b. (‘ābid-i beyt-i ħudā) 11/3

bezen : bıkıp usanan

b. 17/4

bezm (Far.) : içkili, eğlenceli meclis

bezm-i eĥibbā 20/4

bezm-i ‘irfān 2/4

bezm-i şevķ 3/2

b. (nā’il-i bezm-i vuşlat) 15/4

b.+ini 37/1

b.+inde 9/5

bırak- : elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak; kötü bir durumda terk etmek

b. 43/2

b.-ırsa 42/9

b.-mazsın 29/6, 43/2

bī-dād (Ar.) : zulüm, işkence

b. 3/4

bī-ḥaberāne (Ar. Far) : habersizce

b. 4/5

bī-ḥāre (Far.) : çaresiz, zavallı kimse

b. 2/2, 8/6

bī-gāne (Far.): yabancı

b. 43/6

bī-ḥuzūr (Far. Ar.) : huzursuz

b. 41/2

bi'l benān (Ar.) : parmakla

b.+ım 7/2

bil- : bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak

b.-ürsün 1/3

b.-ür 9/3, 12/1, 12/2, 12/3, 12/4, 12/5, 42/2

b.-di 39/4

b.-eydin 40/1, 40/2, 40/3

b.-mem 3/5, 5/1, 27/2, 32/5, 41/2

b.-mez 12/5, 18/2

b.-medim 42/3

b.-mediğinden 12/4

b. -iş 12/2

bile : da, de, dahi

b. 20/3, 32/3, 33/5, 42/2

bilen : bilme işini yapan

b.12/5

bi'l-iqbal (Ar.) : baht ile

b. 42/7

bilin- : anlaşılmaq, öğrenilmek

b. -di 23/2, 30/3

b.-medi 30/1, 30/2, 30/3, 30/4, 30/5, 30/6, 30/7

bi'l-ka-dem (Ar.) : adımıyla

bi'l-ka-dem-i ha-zret-i ma-hmu-d ha-nı 42/7

billur (Ar.) : duru, temiz; cam

b. 29/4, 31/2

bi-mecāl: hālsiz, takatsiz, zayıf, dermansız, bitkin

b. (sa'īd-i b.) 41/5

bi-mesel (Far. Ar.): benzeri olmayan

b. 32/3

biḡ : dokuz yüz doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı; pek çok, çok sayıda

b. 7/1, 28/4, 42/1, 42/10

bina (Ar.) : yapı

b. +sı (A 1b 7)

bi-neş'e : neşesiz

b. (zāhid-i b.) 31/3

bintü'l- 'ineb (Ar.) : üzümün kızı, şarap

b. 13/1

bir : sayıların ilki; bir kez; tek; sadece; herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren sayı; değer, önem bakımlarından birbirinden farksız, birbirine eşit, birbirine benzer

b. (A 2a 10), (A 2b 1), 1/4, 2/4, 3/3, 4/4, 7/2, 8/6, 8/7, 9/2, 9/5, 10/2, 10/5, 12/5, 13/2, 13/3, 13/5, 14/4, 16/3, 17/1, 17/2, 17/3, 17/4, 17/5, 17/6, 17/7, 18/7, 20/1, 20/3, 20/4, 20/5, 22/3, 22/6, 24/2, 24/3, 26/2, 27/1, 27/3, 28/2, 28/5, 29/1, 29/2, 29/3, 29/4, 29/5, 29/6, 29/7, 31/1, 31/7, 32/3, 33/4, 33/7, 36/1, 36/2, 36/3, 36/4, 37/2, 37/7, 39/1, 41/3, 42/1, 42/6, 42/9, 43/4, 43/8, 43/18

b.+ine 41/3

b.+dir 11/3

bir bir : birer birer

b. 6/5, 15/2

birbiri : karşılıklı olarak biri ötekini

b. (A 2a 9)

b.+ne 32/4, 43/11

birkaç : çok olmayan, az sayıda, az

b. (A1 b 4), (A 2b 2)

bir takım : kimi, bazı

b. 37/2

bisât-ârâ (Ar. Far.) : minder süsleyen

bisât-ârâ-yı nâzım 5/3

bî-şebât (Far.Ar.) : sebatsız, dönek

b. (hâdişât-ı felek-i b.) (A 2a 7)

bî-şüphe (Far.Ar.) : şüphesiz

b. 42/2

bit- : bitki, tüy, saç vb. şeyler çıkıp yetişmek

b.-erdi 42/9

bî-vefâ (Far.Ar.) : sevgisine bağlı olmayan, vefasız

b. 30/6

biz : çokluk birinci kişiyi gösteren söz

b. 13/5, 13/7, 38/4

b.+i 15/1, 15/2, 15/3, 15/4, 37/1, 37/2, 37/3, 37/4

b.+e 13/6, 13/7, 15/2, 37/1, 37/4

b.+deki 25/5

b.+ce 9/3

boş : anlamsız; yararsız

b. 37/1

boyan- : boyama işi yapılmak

b.-mışdık 36/3

boy[u]n : boyun

b. umuŷ 43/12

b.+una (günāhı b.) 9/3

böyle : bunun gibi, buna benzer; bu yolda

b. (A 2a 6), 14/6, 29/4, 43/10

b.+dir 18/5

bu : işaret sıfatı ve işaret zamiri

b. (A 2b 7), 5/1, 6/1, 9/5, 9/6 12/1, 14/7, 14/8, 15/4, 19/3, 19/5, 20/4, 22/1,
23/5, 25/4, 26/4, 27/5, 28/1, 32/1, 35/4, 37/2, 37/4, 38/1, 39/1, 39/2, 39/3,
4/5, 40/3, 42/3, 42/4, 42/6, 42/6, 42/9

b.+dur (A 2a 9), 32/4

bugün : içinde bulunduğumuz günde

b. 36/2, 26/2

buĥūrī (Far.) : koyu kül rengi, bulanık renk

b. 36/3

bul- : arayarak veya aramadan bir ŷeyle, bir kimse ile karŷılaŷmak; bir ŷeyi elde etmek

b. 33/4

b.-urum 10/5

b.-ur 33/1

b.-muŷ 34/4

b.-dı 43/10

b.-an (A 2a 5)

b.-up 33/2

b.-araĥ 39/5

b.-amadım 41/3

b.-madım 41/3

bulan : bulma iŷini yapan

b.+lar 43/10

bulun- : çok az bulunduğ u ve çok değerli olduğ u sanılan ŷey

b.-maz 42/6, 29/4

būm (Ar. Far.) : baykuŷ

b. (meŷime-i b.) 31/5

būs (Far.) : öpme, öpücük, öpüŷ

būs-ı la'1 16/2

būs-ı ruhsār 28/5

b. (nükte-i būs-ı lebiñ) 31/4

b. 10/3

būse (Far.) : öpme, öpücük, öpüş

būse-i lā'1 43/14, 13/6

būy (Far.) : koku

b.+unı 20/2

buyurul- : buyurma işi yapılmak

b. -muş (A 2a 1)

bu yüzden : bundan dolayı, bunun için

b. 28/5

bülbül (Ar.) : sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş

bülbül-i bāğ-ı ıarab 15/1

bülbül-i gām-h'āre 33/3

b. 17/5, 19/5

b.+e 35/5

bülbülān (Far.) : bülbüller

b+ın 34/5

bünyād (Far.) : bina, yapı

b.+a 37/2

bünyān (Ar.) : yapı, bina

b. (kühen-i bünyān-ı 'ālem) 23/5

büri- : kaplamak

b.-sün 34/1

büyük : boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne), küçük karşıtı

b. (A 1b 7), 25/1

büyüt- : yetiştirmek

b.-dümse 20/2

C

cāh (Ar.) : itibar, makam

c. (ḥubb-ı c.) 27/1

caḥ ṁ (Ar.) : cehennem, tabu

c. (nār-ı caḥ ṁ-i hicr) 37/2

cām (Far.) : kadeh

c. 12/1

cān (Far.) : can, ruh; hayat, yaşayış

cān alıp cān vér- “ölüm sıkıntısı ve acısı içinde bunalmak”

cān-ı nişār 8/2, 41/3

c. (sipend-i āteş-i c.) 22/2

c. 10/3, 11/2, 28/1

c. +ı (yük.) 8/5

c.+a (çeşm-i c.) 2/2

c.+dan 17/4

c.+dır (rişte-i c.) 24/2

c.+ım (ziyā-baḥş-ı reg-i c.) 27/3

c.+ımı 2/4

c.+ıma 43/2

c.+ımda (bāğ-ı c.) 20/2

c.+ı (iye.) 34/5

c.+ımı (dimāğ-ı c.) 22/6

c.+ına 42/5

c.+lar 8/3

cānā (Far.) : ey can, ey sevgili!

c. 15/3, 26/3, 30/1, 43/14

cān-gāh (Far.) : can azaltıcı, ruh eksiltici

c. (nāle-i c.) 18/6, 4/1

c.+a (nāle-i c.) 42/2

cāy (Far.) : yer

cāy-ı istiğnā 5/1

cāy-i karar 41/3

cedīd (Ar.) : yeni

c. (nev-bahār-ārā-yi elṭāf-ı c.) 20/5

c. (şevk-i c.) 39/5

cefā (Ar.) : eziyet, zulüm

c. 15/3

c.+ya (semt-i c.) 38/3

cemāl (Ar.) : yüz güzelliği

cemāl-i pāk 29/1

c. 13/2

c.+e 22/5

c.+inde (sünbülîstān-ı c.) 42/9

cenāḥ (Ar.) : kanat 42/5

cenān (Ar.) : kalp, yürek, gönül

c. cinān-ı cenān A/1b-1

cennet (Ar.) : uçmak

c. (ğonca-i gülşen-i c.) 34/5

c. (sünbül-i c.) 22/4

c. 34/2, 37/2

cephe-sāy (cebhe-sāy) (Ar. Far.) : alın sürücü, birinin karşısında alnını yere koyan

cephe-sā-yı vaḥdet 11/3

cevr (Ar.) : eza, cefa, eziyet

c. (zehr-āb-ı c.) 9/5

c.+i (nīze-i c.) 43/2

c.+e 17/6

c.+iḡ 37/4

cibrîl (Ar.) : cebrâil

c. 23/2

ciğer (Far.) : ciğer, yürek

c.+le 6/4

c.+lerle (ḥūn-ı c.) 20/2

c.+i (iye.) 18/7

cihān (Far.) : dünya, âlem

c. (ḥatm-zen- i efvāh- ı c.) (A 2a 1)

c. (merdüm-i çeşm-i c.) 43/5

c. 41/4

c.+ı (yük.) 34/2, 37/1

c.+da 2/1

c.+sın (gül-i şad-berg-i c.) 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5

c.+dır (merd-i c.) 24/3

cihet (Ar.) : sebep

c.+den 13/3

c.+iyle (A 2a 5)

cinān (Ar.) : cennetler

c. (nişimen- nişin-i cinān-ı cenān) (A 1b 1)

cū (Far.) : akarsu, ırmak, çay

c.+lar 43/18

cümle (Ar.) : bütün, hep

cümle-i ekdār 32/6

c. 39/1

c.+den 13/3

cünbüş (Far.) : eğlenti, zevk

c.+e 35/5

cür'a (Ar.) : yudum, içim, damla

c.+sına 43/17

cürm (Ar.) : suç 2/3

c.+ün 20/5

cüst-cū (Far.) : araştırma

c. 42/3

Ç

çağla- : coşkun bir şekilde akmak

ç.-r 5/2

çāk (Far.) : yarık

ç. 17/2

çākī (Far.) : yarık

ç. 17/2

çantā : kösele, meşin, kumaş vb. hafif malzemeden yapılıp büyüklüğüne göre para, evrak, yiyecek vb. koyup taşımaya yarayan kap

ç.+da çantada keklik “ ele geçirilmesi, elde edilmesi kolay olan” 42/10

çāre (Far.) : yol, ilaç

ç. 30/7, 32/1

ç.+sin 41/3

ç.+sini 33/1

çāre-ḥāh (Far.) : çare arayan

ç. 3/3

çarḥ (Far.) : çark

ç.+iḥ 13/7

çār-şad (Far.) : dört yüz

ç. 33/1

çehre (Far.) : yüz

ç. 39/1

çek- : katlanmak; herhangi bir engel kurmak; bir şeyi kendine veya başka yöne doğru yürütmek

ç.-mekde 2/2

ç.-dim 28/1

ç.-di 5/1

ç.-diğın 18/2

ç.-mek 9/1

çek- : (acı çekmek: üzölmek, üzüntü içinde kalmak)

ç.-diklerim 40/2

ç.-diğın 18/2

çekil- : bir yere geçmek

ç.-miş 42/5

ç.-mez 28/1

çemen (Far.) : çimen, ağaç ve çiçeğı olan çayır

ç.+iḥ 35/5

çeşm (Far.) : göz

çeşm-i bādām 36/1, 36/2, 36/3, 36/4

çeşm-i cāna 2/2

çeşm-i dünyā 6/5

çeşm-i fettān 40/3

çeşm-i giryān 40/3

çeşm-i ḥaḳāret 21/2

çeşm-i ḥasret 26/1

çeşm-i inşāf 38/2

çeşm-i sāki 43/1

çeşm-i siyeh 10/1

çeşm-i ter 9/6

ç. (merdüm-i çeşm-i cihān) 43/5

ç. 20/2

ç.+im 2/4, 21/1, 21/2, 21/3, 21/4, 42/4

ç.+iḳ 38/2

ç.+ine 10/2

çeşmān (Far.) : gözler

ç.+iḳ 8/2

çeşme (Far.) : musluklu su haznesi

ç. 21/2

çeşmiḳ-āsā (Far.) : gözlerin gibi

ç. 37/1

çık- : gitmek, ayrılmak; görünür durumda bulunmak

ç.-up 42/10

ç.-ar 35/3

ç.-amam 10/4

çift (Far.) : çift

ç. 29/4

çifte : ikili

ç. (hestī-yi çifte-i tatar) 12/3

çiğne- : öğütmek

ç.-yüp 16/2

çile (Far.) : yay kirişi

ç. çile-i ebrū 9/1

çimenistān (Far.) : çimenlik, bahçe

ç. (nihāl-i çimenistān-ı ‘adālet-i ezhār) 34/3

çirāğ (Far.) : talebe

ç. (A 1b 4), 2/4

çiz- : kişiyle ilgiyi kesmek, bağı koparmak

ç.-erek (yan çiz-) 15/2

çok : sayı, nicelik, değer ve derece bakımından büyük ve aşırı olan

ç. (A 2b 7), 13/5, 20/2, 25/1, 42/4, 42/5, 42/9, 43/7, 43/18

çün (Far.) : gibi; nice

ç. 3/7, 32/4

çünkü : şundan dolayı, şu sebeple, zira

ç. 16/5, 28/1

çürü- : kimsayal değişikliğe uğrayarak bozulup dağılmak

ç.-sün 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5

D

da : dahi anlamında kullanılan; kendisinden önceki fiili zarf-fiil durumuna sokan ve şart bildiren fiillerden sonra “bile” anlamına gelerek şartın geçerli olmadığını anlatan bir söz

d. (A 2a 8), 10/3, 31/7, 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5, 36/3, 42/3, 43/13

dād-res (Far.) : yardıma yetişen, yardımcı

d. 3/7

dağ (Far.) : yanık yarası

d. 43/13

dağ-ı derūn (Far.) : iç yarası, gönül acısı

d. 11/2

dağıl- : birliği beraberliği bozulmak

d.-ası 31/5

daği : bile

d. (A1 b 7), (A 2a 8), (A 2b 2), 21/4, 5/4, 6/2, 7/2

dāh̄il (Ar.) : iç, içeri

dāh̄il-i meclis 31/3

daḥ̄ilek (Ar.) : rica ederim, yalvarırım, sana sığınırım

d. 2/1, 2/2, 2/3, 2/4

daḥ̄l (Ar.) : karışma, burnunu sokma

d. 38/4

dā'im (Ar.) : devamlı, sürekli

d. 7/5, 17/4

dāimā (Ar.) : her vakit

d. 29/1

dā'ir (Ar.) : ile ilgili

d. 10/2, 22/3, 41/5

dal : ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri

d. 35/3

dām (Far.) : tuzak, ağ

dām-ı ḥam-ı zülf 35/3

dāmen (Far.) : etek

dāmen-i kāf-ı tecāhül 5/3

dāne (Far.) : tane

d. 6/3

dāniş (Far.) : bilgi, biliş, ilim

d. (āşaf-ı dāniş-i nihād) 32/6

dar : sıkıntılı (Dünyayı başına dar etmek)

d. (başına mecliste dünyayı raḳībiñ eyle dar) 14/5

dār (Ar.) : yer, yurt

d.+mıdır 42/5

ḍarbḥāne (Ar. Far.) : para basılan yer

ḍarbḥāne- i 'āmire (A 1b 4)

dāreyn (Ar.) : dünya ve ahiret

d.+i (‘izzet-i d.) 43/10

da‘vet (Ar.) : çağırma

d. 38/1

de : bağlama ve kuvvetlendirme edatı

d. 2/2, 9/3, 10/3, 10/4, 14/4, 20/5, 26/2, 27/2, 28/5, 29/1, 29/2, 29/3, 29/4,
29/5, 29/6, 29/7, 30/5, 35/1, 36/1, 37/3, 37/4, 38/1, 38/2, 38/4, 39/5, 40/1,
40/2, 40/3, 42/3

dé- : söylemek; anlamına gelmek

d.-r 42/1

d.-di 25/2

d.-diler 13/1, 22/2

d.-nse 38/2

d.-yem 1/3

d. (y)ene 25/3

d.+e 25/3

d.-dikleri (A 2b 1), 12/2

d.-yecek 28/2, 38/2

d.-me 15/2

d.-mek 25/3

d.-mekmiş 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

değ- : değerinde olmak; istenilen yere düşmek, rast gelmek

d.-er 10/1, 10/2, 10/3, 10/4, 10/5, 43/18

değil : cümle içinde art arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, tümleci, yüklemi, aralarından bazılarını olumsuzluk kavramı vererek birbirine bağlayan veya yüklem olumsuz çekimini sağlayan kelime

d. 12/4, 43/12

d.+ken 5/1, 40/2

dehān (Far.) : ağız (bkz. dehen)

dehān-ı yār 26/4

d.+ıñla (fıkr-i d.) 16/1

dehen : ağız (bkz. dehān)

d.+ıñ 10/3

dehr (Ar.) : zaman, devir; dünya

d. 39/3

d.+i (yük.) 39/3

d.+e 42/6

dek : kadar, değin

d. 39/3

deli: davranışları aşırı ve taşkın olan (kimse), çılgın

d. 8/4

dem (Ar.) : kan; zaman

d. (müjgān-ı dem ālūd) 42/8

d.+de 20/2

dem ā dem (Far.) : sık sık, her vakit

d. 40/3

dem-beste (Far.) : nefesi bağlanmış, susmuş, soluğu kesilmiş

d. 20/1

dem-sāz (Far.) : arkadaş, dost, sırdaş

d. 35/5

derd (Far.) : dert, gam, keder

derd-i firāvān 2/3

derd-i hicrān 21/4

derd-i nihān 16/1

d. 17/4, 18/2

d.+imi (devā-yı d.) 25/1, 42/2

d.+ini 42/2

derd-cū (Far.) : dert arayan

d. 17/5

der-dest (Far.) : elde olan

d. 35/5

d.+ine (āyine-i d.) 35/2

derd-gū (Far.) : dert söyleyen

d. 17/5

dergeh (Far.) : tekke

dergeh-i mevlānā 18/6

derk (Ar.) : anlama, kavrama

d. 31/6

dermande (Far.) : bîçare, zavallı

d.+yem 3/1, 3/2, 3/3, 3/4, 3/5, 3/6, 3/7

derūn (Far.) : iç; kalp, yürek

d.+ı (yük.) 2/3, (rāz-ı d.) 42/2

d.+um (dağ-ı d.) 11/2, 40/1

deryā (Far.) : deniz

d. 39/1

deryā-yı istiğnā 5/2

dest (Far.) : el

dest-i ḥakāret 29/2

dest-i i'tibār 29/6

d.+iñde 42/10

deste (Far.): demet, tutam

d. 20/1, 20/4

d.+sini 43/4

dest-gīr (Far.) : elinden tutan, yardımcı

dest-gīr-i 'ācizān 3/1

dest- gīr- i luḡf- ı himmet (A 1b 6)

deşt (Far.) : bozkır, kır, ova; çöl

d.(lāne-saz-ı deşt-i 'irfān) 11/4

devā (Ar.) : ilaç; çare

devā-yı derd 25/1

d.+dır 42/6

devir- : düşürmek

d. 42/1

devlet : siyasi topluluk

d. (pādişāh-ı nāzım-ı dīn-i d.) 34/2

d. ('izzet-i d.) 9/7

devr (Ar.) : dönme; dönüp dolaşma

devr-i kamer 39/5

d.+inde 9/2

devrān (Ar.) : felek, kader, zaman

d. 42/8

d.+1 (şeh-i d.) 42/7

deyü : diye

d. 32/4, 38/3, 41/5, 42/5

dīdār (Far.) : yüz, çehre

d. ('arż-ı d.) 39/4

dīde (Far.) : göz

dīde-i āhū 15/3

dīde-i giryān 42/8

dīde-i nez āre 33/7

dīde-i siyeh 19/3

d. (niġāh-ı dīde-i ħūnbār) 26/3

d. 19/1, 19/2, 19/3, 19/4, 19/5

d.+m 43/5

diġer (Far.) : başka, öteki

d. 12/5, 28/3

d.+i 12/5

dik- : (göz dikmek: dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak); bir cismi dik olarak durdurmak

d.-er (göz d.) 8/6

d.-üp (göz d.) 21/1

d.-di 14/7

diken : (göz diken: dikkatle bakan, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakan)

d.+iñ 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5

dikkatli : dikkat eden

d. 23/3

dil : düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan anlatım aracı

d. dil uzat- " bir kimseye veya bir şey için kötü söylemek" 24/5

dil (Far.) : gönül, yürek, kalp

dil-i āġāh 4/5

dil-i meyyāl 36/3

d. (ehl-i d.) 42/2

d. (hāne-i d.) 31/7

d. (murğ-ı d.) 14/6, 42/10

d. 3/2, 3/6, 17/3, 19/1, 19/2, 19/3, 19/4, 19/5, 20/1, 26/2, 29/1, 29/2, 29/3, 29/4,
29/5, 29/6, 29/7

d.+i (yük.) 14/3, (murğ-ı d.) 38/3

d.+e 43/4

d.+de 6/1, 27/1, 27/2, 27/3, 27/4, 27/5

d.+dedir 11/1, 11/2, 11/3, 11/4, 11/5

dilā (Far.) : ey gönül!

d. 18/5

dilber (Far.) : gönlü alıp götüren, güzel

d. 41/2

dil-berān (Far.) : dilberler, güzeller

d. (vefā-yı d.) 41/4

dil-cū (Far.) : gönlün istediği, arzu ettiği

d. 15/3

d.+yını (kadd-i d.) 20/2

dil-dār (Far.) : sevgili

d.+ı ('ārız-ı d.) 26/1, 42/9

dile- : kendi düşünce, görüş ve isteğini yapmak

d. -rsen (A 2a 3)

dil – hasta (Far.) : hasta gönüllü

d. (A 2a 6)

dil-sīr (Far.) : gözü gönlü tok

d. 8/6

dil-şak (Far. Ar.) : yarık, çatlak gönül

d. (hūn-ı dil-şak kī ciğer) 6/4

dimāğ (Ar.) : akıl

dimāğ-ı cān 22/6

d. 12/1

dīn (Ar.) : Tanrı'ya, doğa üstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum

d. (pādişah-ı nāzım-ı dīn-i devlet) 34/2

dinle- : birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak

d. 15/4

dip : bir şeyin yanı başı

d. +inde (A 2a 2), (A 2a 3)

dīvān (Ar.) : bir şairin şiirlerini kafiyelerine göre alfabe sırasıyla içine alan

mecmua

dīvān-ı Hızırağa-zāde Sa'īd Beğ (A 1b 1)

d. (gūlistān-ı dīvān-ı ra'nā) (A 2b 6)

dīvāne (Far.) : deli, budala, bir şeye çok düşkün olan

d. 17/3

diyār (Ar.) : memleket, ülke

diyār-ı yār 27/4

dolaş- : birbirine karışmak; gezmek, gezinmek

d.-ur 16/3

d. -tırdı 14/6

d.-ma 27/4

dost (Far.) : yakın arkadaş

d.+ı (iye.) 24/3

d.+larına 34/4

dök- : akıtmak

d.-er 8/3

d.-di 9/6, 40/3

d.-üp 13/2

dön- : benzetmek; söz konusu etmek

d.-müş 39/1

d.-üp 13/7

döndür- : çevirmek, bir duruma getirmek

d.- müş 32/2

dörd : üçten bir artık

d.+ini 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

dört : (bkz. dörd) 33/7

du‘ā (Ar.) : Allah’a yalvarma, niyaz

d. 20/5

d.+mı 1/6

dūcār (Far.) : tutulmuş, uğramış, yakalanmış

d. 33/1

dūd (Far.) : duman

dūd-ı kebūd-ı āh-ı āteş-bār 20/3

duḡter (Far.) : kız

duḡter-i rez 13/6

durağ : durak

d. 2/4

dü (Far.) : iki

d. 2/4, 26/3, 29/7, 30/3, 42/4

dün : bugünden bir önceki gün

d. 13/1, 20/1, 38/1

dünyā (Ar.) : üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü; herkes

d. 6/5, 27/1, 30/2, 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

d.+yı 8/2, 14/5, 26/4

d.+ya 10/4

dürlü : türlü

d. 2/2

d.+dür 2/2

dürr (Ar.) : inci

d. 33/6

düstür (Ar.) : kanun

düstür- ı müşīriyyet 7/1

düş : rüya

d.+de 21/4

düş- : yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek; yakışmak, uygun gelmek; alışmak, müptela olmak

d.-müş 32/2, 43/8

d.-düm 2/3

d.-mez 43/17

d.- diğünden (A 2a 10)

düşmān (Far.) : birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse

d.+a 34/4

düşür- : düşmesine yol açmak, düşmesine sebep olmak

d.-di 42/8

düzgün : doğru; muntazam; kusursuz

d. 13/1

E, É

ebr (Far.) : bulut

ebr-i nisān 20/3

e. 24/1, 43/3

ebrū (Far.) : kaş

e. 23/4

e.+yı 9/1

e.+ya 28/2

e.+sın 7/1

ecel (Ar.) : hayatın sonu, ölüm zamanı

e. (A 2b 1)

ecr (Ar.) : sevap, ahrete ait mükâfat

e.+imi 26/5

edā (Ar.) : naz, cilve; üslup

e. 17/7

e.+yı 30/2

edeb (Ar.) : iyi terbiye, naziklik, usluluk

e.+dendir 12/4

efendi (Rum.) : buyruğu yürüten

e. (A 2a 5), 42/6, 43/10

e.+m 7/4, 8/7, 15/4, 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5, 39/2, 39/4, 42/10, 43/5

e.+mce 37/4

efrūz (Far.) : şule, parıltı

e. 26/2

efvāh (Ar.) : ağızlar

e. (ḥatm-zen- i efvāh- ı cihan) (A 2a 1)

eğer (Far.) : eğer, şayet

e. 16/1

eğerçi (Far.): her ne kadar

e. 9/1, 12/4, 40/2

eğri büğri : yer yer eğrilmiş, bükülmüş olan, çarpık çurpuk

e. 27/4

eḥibbā (Ar.) : dostlar, sevgililer, tanıdıklar, bildikler

e.+ya (bezm-i e.) 20/4

e.+sından (A 2b 6)

ehl (Ar.) : sahip

ehl-i meclis 43/8

ehl-i ṭarī ḳ 18/4

e. (naḥvet-i ehl-i kerem) 25/6

e. 14/1, 42/2

ekdār (Ar.) : kederler, gamlar, tasalar

e.+dan (cümle-i e.) 32/6

el : kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü

e. 36/3

e.+de 38/1, 38/2, 38/3, 38/4

e.+i (iye.) 18/7

e.+inden 43/2

el-aḥvāl (Ar.) : hâlleri

e. 17/2

elbet (Ar.) : mutlaka, eninde sonunda

e. 43/14

elbette (Ar.) : (bkz. elbet)

e. 4/5, 40/1

elli bir : elliden bir artık olan sayı

e. (A 2a 1)

elṭāf (Ar.) : iyilikler

e. (nev-bahār-ārā-yi elṭāf-ı cedīd) 20/5

emānet (Ar.) : emniyet edilen kimseye bırakılan şey, eşye veya kimse

e. +ine (A 1b 7)

emhāl (Ar.) : mehiller, mühletler, zamanlar

e. 23/1

emniyye (Ar.) : emniyet, eminlik

e. (reh-ı emniyye-i ‘āşık) 5/1

emr (Ar.) : buyruk

e.+inde 7/4

e.+inden 10/4

enbī ḳ(Ar.) : imbik

e. (minā-yı enbī ḳi ḳazanlık) 9/6

e. (şīşe-i e.) 42/4

encām-ı kār (Ar.) : işin sonu

e. 41/3

enderūn (Ar.) : saray müstahdimini yetiştirmek için kurulan teşkilat

enderūn-ı hümayun (A 1b 3)

ene'l-ḥaḳ (Ar.) : Hallac-ı Mansur'un söylediği “Ben hakkım!” anlamında meşhur

söz

e. 11/4

envār (Ar.) : aydınlıklar, ışıklar

e.+ı (iye.) 28/3

erḥamü'r-rāḥimīn (Ar.) : merhametlilerin en merhametlisi, Allah

e. 1/5

eşer (Ar.) : nişan, iz, alamet; tesir

e. 4/1, 35/3

es̄ir (Ar.) : kul, köle; düşkün, vurgun

e. 18/7

eski : çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan, yeni karşıtı

e. 42/5

esrār (Ar.) : gizlenen ve bilinmeyen şeyler

e.+a 41/5

e.+ımı 41/4

e.+ımı 18/5

eş'ār (Ar.) : vezinli ve kafiyeli sözler

e.+a (dürr-i e.) 33/6

eşk (Far.) : gözyaşı

e. (hün-āb-ı e.) 43/7

e. (nişār-ı gevher-i e.) 30/7

e.+im (hayāl-bārı e.) 42/3

e.+imi (nuḳūd-ı e.) 43/18

ét- : bir işi yapmak

é. 2/4, 3/3, 28/5, 38/1, 38/3, 39/4, 40/2

é.-iyor 18/4

é.-er 7/1, 25/7, 32/1, 33/2, 39/1, 39/4, 42/8

é.-eriz 43/3

é.-miş (A 2b 2), 4/2, 6/3, 22/5, 24/2

é.-dim 9/4, 20/2, 41/3, 42/1, 42/3, 42/4

é.-diñ 4/3, 8/7, 26/2, 26/5

é.-di 3/2, 20/5, 25/1, 25/2, 39/4, 41/1, 41/2, 41/3, 41/4, 41/5, 42/7, 43/6

é.-sem 38/1

é.-señ 29/6

é.-se 25/6

é.-eyim 21/4

é.-e 32/6, 34/3, 42/5

é.-elim 18/4, 35/5

é.-üp 7/1, 35/4, 42/4

é.-erek (A 1b 7), 34/5, 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

é.-eli 19/4
 é.-ince 10/3
 é.-icek 23/1
 é.-meden 43/15
 é.-mede 21/3
 é.-en 24/4, 26/4
 é.-diđi 25/2, 25/6, 43/6
 é.-erdim 22/3
 é.-ermiş 42/3
 é.-ersen 18/4
 é.-mişse 14/4
 é.-dimse 20/2, 38/1
 é.-emem 32/3
 é.-erken 38/4
 é.-mem 43/1
 é.-mezsın 5/4
 é.-mez 3/ 2
 é.-memiş 32/5
 é.-mediğ 15/4
 é.-medi 4/1
 é.-me 5/5, 18/5, 18/6, 38/3, 41/5, 43/4

étdir- : işi başkasının yapmasını sağlamak

é.-di (A 2b 7)

é. (39/2)

ev : bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane

e.+ine 28/1

evāhir (Ar.) : sonlar, ayın son gūnleri

e. +inde (A 1b 3)

evhām (Ar.) : zanlar, esassız Şeyler

e. 38/2

evli : evlenmiş olan

e. 28/1

evliyā (Ar.) : himaye edenler, koruyanlar

evliyā-yı allah 42/5

evreng (Far.) : taht

e. (ğamze-i e.) 9/2

evvel (Ar.) : önce, ilk; geçmiş, geçmiş zamanda

e. 10/3, 18/2, 36/2

e.+ine 42/10

evvelīn (Ar.) : evvelkiler, evvel gelen insanlar

e. (mebde-i e.) 1/1

ey : kendisine söz söylenen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde adın başına getirilen ve uzatılabilen bir seslenme sözü

e.1/4, 1/6, 3/1, 4/4, 5/4, 5/5, 15/1, 15/4, 20/1, 20/2, 25/4, 26/2, 26/4, 27/4, 28/4,
32/1, 32/3, 32/6, 33/4, 34/3, 34/4, 35/5, 36/2, 36/4, 38/1, 38/2, 39/1, 39/2,
39/3, 39/4, 40/3

eyle- : etmek, yapmak

e. 1/6, 4/4, 14/5, 15/2, 16/5, 23/4, 37/1, 37/2, 37/3, 37/4, 39/1, 39/2, 39/3, 39/4,
39/5, 43/4

e.-yoruz 38/4

e.-r 15/3, 38/4, 43/14

e.-riz 15/1

e.-dim 6/1, 20/4, 30/7, 43/7

e.-sin 29/2

e.-ye 20/5

e.-yüp 20/3, 39/4, 41/3, 42/5

e.-rsen 37/1, 37/2, 37/3, 37/4

e.-rse 14/5

e.-mem 3/5

e.-mez 22/6

e.-mediñ 4/4

e.-me 6/5, 15/1, 15/2, 15/3, 15/4

e.-meyen 31/6

ezhār (Ar.) : çiçekler

ezhār-ı meserret 34/1

e. (nihāl-i çimenistān-ı ‘adālet-i e.) 34/3

F

faḵ (Ar.) : tuzak, kapan

f.+a 14/6

faḵaṭ (Ar.): fakat

f. 12/5

farḵ (Ar.) : fark

f. 3/5, 43/1

farz (Ar.) : bir tahminde bulunma, sayma

f. édeme- 32/3

fāsıḵ (Ar.) : günah işleyen

fāsıḵ-ı maḥrūm: günah işlemeye hazır olduğu hâlde bir fırsatını bulamayan

31/3

fāş (Far.) : meydana çıkma, duyulma

f. 18/5

fedā (Ar.) : gözden çıkarma, uğruna verme; kurban

fedā-yı perçem 14/1

f. 15/1, 15/2, 15/3, 15/4, 42/10

feh̄m (Ar.) : anlama, anlayış

f. 42/6

felāṭūn (Ar.) : Eflâtun

f. 30/2

felek (Ar.) : gökyüzü

f. (ḥādışāt-ı felek-i bī-şebāt) (A 2a 7)

f.+iḥ 28/4

f.+de 39/4

felek-meşreb (Ar.) : sözünde durmayan, dönek

f. 5/4

fem (Ar.) : ağız

fem-i mu'ciz 15/3

fenā (Ar.) : yok olma, yokluk, geçip gitme

f. (şāh-ı manşūr-ı f.) 11/4

f.+dır (A 2a 6)

ferhunde-simāt (Far. Ar.) : mübarek iz, nişan

f. (kâhir-i ferhunde-simāt) 34/4

feryād-res (Far.) : feryat edenin imdadına yetişen

f. 3/1, 3/2, 3/3, 3/4, 3/5, 3/6, 3/7

fes : şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlık.

f.(mülk-i f.) 14/1

f.+inden 35/3

fesād (Ar.) : bozukluk

f.+ıñ (şīt-i f.) 13/5

fettān (Ar.) : fitne ve fesada teşvik eden; cazibeli, gönül alıcı

f. (çeşm-i f.) 40/3

feyz (Ar.) : suyun taşıp akması; bolluk; ilim, irfan

feyz-i şabā 35/3

f. (reşha-ı f.) 20/4

f. 20/3, 7/5

fısdıķı (Ar.) : fındık rengi

f. 36/1, 36/2, 36/3, 36/4

fiġān (Ar.) : inleme

f. (hevādār-ı fiġān-ı mu'tād) 17/3

fıkr (Ar.) : fikir, düşünce

f. fıkr ét- 3/2

fıkr-i ruhsār 43/4

f.16/1, 42/9

f.+im 16/3

fırāk (Ar.) : ayrılık, ayrılma

f.+a 30/6

fırāvān (Far.) : çok, aşırı

f. 2/3

firdevs (Ar.) : cennet

f. 22/4

fırkāt (Ar.) : ayrılık, ayrılış

f.+e 13/4

fiten (Ar.) : fitneler

f. 38/2

fitne (Ar.) : bela, mihnet, sıkıntı

f. (seng-i f.) (A 2a 7)

fuād (Ar.) : kalp, gönül

f.+da (āyine-i f.) 43/9

fūlād (Ar.) : çelik

f. 8/4

fūlfūl (Ar.) : kara biber

f. 22/4

fūrūg (Far.) : nur, ziya, ışık, parlaklık

fūrūg-ı gün 27/3

f.+ı 28/3

fütūr (Ar.) : usanma, usanç; keder, ümitsizlik

f. 41/2

G,

gāfir (Ar.) : affeden; Allah

gāfirū'z-zünüb 1/2

gaflet (Ar.) : gafillik, dalgınlık, dikkatsizlik

g.+de 27/4

g.+den 2/4

gāh (Far.) : arasıra, kimi, bazı

g. 27/5

gāhī : (Far.) : bazen, arasıra

g. 36/3

galat (Ar.) : yanlış, yanılma

ğ.+da 12/2

ğālib (Ar.) : üstün gelen, yenen

ğ. 42/1

gam[m] (Ar.) : keder, tasa, kaygı, dert

ğ. 3/3, 3/4, 33/3

ğ.+ı (yük.) 12/1, 18/2, 21/3

ğ.+a (hāriş-i hār-ı ğ.) 33/3

ğ.+da 23/4, 43/13

ğ.+dan 14/2

ğ.+ım 3/5

ğ.+dır 3/7

ğamze (Ar.) : süzgün bakış

ğ. 9/2

ğ.+η 43/2

ğaraž (Ar.) : kin

ğ. 23/1

ğ.+ıη 15/2

ğarīb (Ar.) : kimsesiz, zavallı; acayip

ğ. 1/4, 30/1

ğ.+e 1/4

ğ.+ıη 28/5

ğark (Ar.) : suya batma

ğ. 3/6

ğavṭa (Ar.) : su içindeki derinlik

ğavṭa-i baḥr-ı siyeh 14/3

ğāyet (Ar.) : çok, son derece

ğ. 43/6

ğayr (Ar.) : başka

ğ. 42/7

ğayrı : artık, bundan böyle

ğ. 2/3, 14/8, 18/1, 31/6, 33/5, 41/2, 43/5

ğayriçün: başkası için

ğ. 13/2

gazel (Ar.) : divan edebiyatında beş ile on beş beyit arasında değişen, ilk beytinin dizeleri birbiriyle, sonraki beyitlerinin ikinci dizeleri birinci beyitle uyaklı, genellikle lirik konularda yazılan nazım biçimi

ğ. 20/5

ğ.+dir 33/7

gece : genellikle saat 22'den itibaren gün ağarınca kadar geçen süre, tün, şeb

g. (A 2a 10), 24/4, 35/4, 39/2, 40/3

g.+miz 39/5

geç- : bir yerden başka bir yere gitmek; etki yapmak, işlemek

g.-di 43/2

g.-ken (A 2a 10)

geçen : bir önceki

g. 18/7

gel- : ulaşmak, varmak; gelmek

g. (A 2a 3), 15/2, 18/4, 21/1, 27/4, 33/4, 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5

g.-ir (A 2a 9), 4/2

g.-di 30/5, 37/4, 37/4, 41/2

g.-ecek 43/3

g.-sin 41/4

g.-se (A 2b 1)

gelen: gelme eylemini yapan

g. 30/2

gelin: yeni evlenmiş kadın

g. 13/1

ger (Far.) : “eğer” kelimesinin kısaltılmış şekli

g. 25/6

ger- : gergin duruma getirmek

g.-mek 9/1

gerçi (Far.) : her ne kadar...ise de

g. 20/1, 38/4

gerden (Far.) : gerdan, boyun

g.+im 43/12

gerek: lazım

g. 37/3

gevher (Far.) : değerli taş; inci

g. 30/7

gevher-dār (Far.) : gevher tutan

g.+ımı 20/3

gezen : gezme eylemini yapan

g. 17/4

ġirār (Far.) : keskin yahut sivri aletin ağzı

ġ. 9/2

gibi : -e benzer; gibi

g. (A 2b 1), 4/3, 9/6, 13/5, 17/5, 19/4, 21/3, 26/3, 27/3, 29/4, 30/7, 31/1, 31/2, 31/3, 31/4, 31/5, 31/6, 31/7, 33/3, 34/1, 34/2, 35/3, 35/5, 36/1, 37/1, 39/5, 43/18

g.+dır 42/10

gir- : dışarıdan içeriye geçmek; katılmak, iltihak etmek

g.-miş 42/3

g.-di 14/4

g.-diler (birbirine gir- “ kavga etmek, dövüşmek”) 43/11

girār (Far.) : ağır; biktırıcı

g. 37/4

g.+dır 24/4

girdāb (Far.) : tehlikeli yer veya durum

girdāb-ı hām-ı zülf 42/8

giryān (Far.) : ağlayan, ağlayıcı

g. 40/3, 42/4, 42/8

girye (Far.) : ağlama, ağlayış

g. 19/5

g. +me 21/2

ġīsū : (Far.) : omuza dökülen saç, saç örgüsü, kahkül

g. 24/1, 24/2, 24/3, 24/4, 24/5

git- : bir yere doğru yönelmek, çıkmak, ulaşmak; herhangi bir durumda olmak

g.-dikce 36/4

g.-er (sıfat-fiil) 12/2

g.-mişsin 20/1

g.-di 30/1, 30/2, 30/3, 30/4, 30/5, 30/6, 30/7, 4/1, 43/16, 43/6

g.-me 38/3

g.-ersen 27/4

g.-erse 19/3

g.-mez 6/2, 12/2

giy- : örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek

g.-sen 36/4

gizli : başkalarından saklanan, duyurulmayan, saklı kalan, mahrem

g. 27/2

ğonca (Far.) : açılmamış çiçek (özellikle gülün açılmamışı)

ğonca-i gülşen-i cennet 34/5

ğ. 35/1, 39/2

ğ.+ların 35/1

gök : sema

g.+e 39/3

göksu: yer adı (İstanbul'un Beykoz ilçesine bağlı mahalle) 21/1

g.+da 36/1

gönül : sevgi, istek, düşünüş, anma, hatır vb. kalpte oluşan duyguların kaynağı

g. 2/2, 9/5, 17/1, 17/2, 17/3, 17/4, 17/5, 17/6, 17/7, 18/1, 18/2, 18/3, 18/4, 18/5,
18/6, 18/7, 24/3, 30/3

g.+den 43/14

g.+üm 8/4, 36/3, 43/6

g.+ümi 8/7

g.+ümdeki 25/3

gör- : göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek

g. (A 2a 3), 20/2, 37/1, 37/1, 37/2, 37/3, 37/4, 43/9

g.-düm 36/1, 42/9

g.-dün 20/1, 20/2

g.-dük 13/1, 13/2, 13/3, 13/4, 13/5, 13/6, 13/7

g.-sün 35/1, 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

g.-sen 20/3

g.-se 32/1

g.-üp 19/1, 19/3, 38/1

g.-dükce 22/2, 32/4

g. mediñ 20/1

g.-medi 21/4

g.-mediñse 20/3

g.-meye 32/1

g. mek (A 2a 3)

g.-mekle 1/6

göre : bakılırsa, nazaran

g. 14/1, 25/1, 25/2, 25/3, 25/4, 25/5, 25/6, 25/7

göster-: görölmesini sağlamak, görmesine yol açmak

g. 6/5, 39/2

g.-ir 32/4

g.-meyin 14/2

götür- : taşımak, ulaştırmak veya koymak

g.-düm 20/2

göz : görme organı

göz açtırma- “başka bir iş yapmasına vakit ve fırsat vermemek” 24/4

göz dik- “bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak” 8/6, 21/1

gözü karar- “başı dönmek, hafif baygınlık geçirmek” 19/3

göz göz ol- “üzerinde birçok göz, delik oluşmak veya bulunmak” 33/5

g. 8/6, 21/1, 24/4, 33/5, 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5, 42/6, 43/3

g.+i 33/5

g.+de 43/16

g.+den 6/2

g.+üm 6/2, 19/3

g.+ümde 19/2, 22/1, 26/1, 26/3, 26/4

g.+ümden 21/3

g.+leriñ 25/2

g.+üñ gözün aç- “uyanık olmak” 42/6

g.+ünün 34/5

gözle- : birini beklemek; gizlice bakamak; incelemek, araştırmak

g.-r 33/5, 43/5

gözyaşı : gözyaşı bezlerinin salgıladığı, bazı etkilerle akan duru sıvı damlacıklarından her biri

g.+m 5/2

gūşe (Far.) : köşe

gūşe-i vahdet “yalnızlık” 37/2

gūyā (Far.) : söyleyen, söyleyici

g. 15/3

güç : zor

g.+dür 32/1

güft-gū (Far.) : dedikodu

g. (ḥaṭā-yı g.) 42/3

güher (Far.) : elmas, cevher; inci; değerli taş

g. 43/14

güher-pāre (Far.) : cevher parçası

g.+sini (mıṣra‘-ı vālā-yı g.) 33/6

gül (Far.) : gülgillerin katmerli, genellikle kokulu olan çiçeği

gül-i mersūm 31/2

gül-i ra‘nā 36/2

gül-i şad-berg-i cihān 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5

g. (nihāl-i g.) 42/9

g. (raḥne-i g.) 25/3

g. (nihāl-i gül-i şad-berk-i vefā) 15/1

g. 9/6, 11/2, 20/1, 20/2, 20/3, 20/4, 20/5, 26/1, 33/3, 34/2, 43/4

g.+leriyle 20/5

gül-: insan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak; mutlu, sevinçli zaman geçirmek, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek

g.-er 28/5

g.-di 33/3

g.-elim 39/2

g.+ünce 7/2

g.-mem 25/3

gül-beden (Far.) : bedeni gül gibi latif ve nazik olan

g. 36/4

gül-berk (Far.) : gül yaprağı

g.+ine 42/4

gülbün (Far.) : gül kökü, gül biten yer

gülbün-i ma‘delet 34/4

g.+de (bālīn-i g.) 20/1

gül-fem (Far.) : gül ağızlı, ağzı gül gibi küçük olan

g. 32/1

gülistan (Far.) : gül bahçesi

gülistān-ı dīvān-ı ra‘nā (A 2b 5)

gül-‘izār (Far.) : gül yanaklı, al yanaklı

g.+a 19/5

gül-suht (Far.) : yanan gül, yanıcı gül

g. (bāde-i g.) 33/3

gülşen (Far.) : gül bahçesi

g. (gonca-i gülşen-i cennet) 34/5

gülşen-i ‘ālem 20/1

gülşen-i ‘ārız 24/1

gül-şen-i şevket 34/1

gülşen-i ṭab‘ 20/4

g.+de 35/4

gülzār (Far.) : gül bahçesi

g. (murğ-ı gülzār-ı ene’l-ḥaḳ) 11/4

g.+ı (yük.) 20/4

g.+a 35/1

g.+ımı 20/3

gümrük : Bir ülkeye giren ve bir ülkeden çıkan mal ve eşye üzerinden alınan vergi işlemiyle uğraşan devlet kuruluşu

g. +üñ (A1 b7)

gümüş : parlak beyaz renkte, kolay işlenir ve tel durumuna gelebilen element; bu elementten yapılmış olan

g. 39/1, 39/2, 42/1

g.+i 42/7

gün : güneş; yirmi dört saatlik süre; zaman

g. (fürûg-ı g.) 27/3

g. (A 2b 2), 7/5, 13/2, 24/3, 31/7, 35/4, 39/5

g.+de 42/10

g.+den 41/1

g.+ünün 43/13

günāh (Far.): dinî bakımdan suç sayılan iş veya davranış, vebal

g.+ı (iye.) (günāhı boynuna: “ben karışmam, sorumluluk sana veya ona düşer”

anlamında kullanılan bir söz) 9/3

gündüz : günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü

g. 39/5

g.+üm 24/4

g.+ümüzse 39/5

güneş : gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük bir gök cismi

g.+iñ 28/3

gürüh (Far.) : cemaat, takım

gürüh-ı ‘aşikān 41/4

güvāh (Far.) : şahit, delil, tanık

güvāh-ı ḥasret 6/4

güzel : güzel kız, sevgili

g. 25/4

g.+de 40/2

g.+sin 36/4, 37/4

H, Ĥ, Ħ

ḥāb (Far.) : uyku

ḥ. 2/4, 4/2, 24/4, 26/3

ḥ.+ımdan 20/4

ḥaber (Ar.) : bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi

ḥ. 12/3

ḥābīde (Far.) : uyumuş, uykuya dalmış

ḥ. 4/2, 25/2

ḥ'ācegānī (Far.) : hocalık

ḥ. (irtikā- yı süllem- i ḥ.) (A 1b 6)

ḥacle-gāh (Ar. Far.) : gelin odası

ḥ. 9/4

ḥad[d] (Ar.) : sınır

ḥ.+den 2/3

ḥ.+imce 20/4

ḥādī (Ar.) : hidayet eden, doğru yolu gösteren

ḥ. (ḥazret-i ḥādī-i muṭlaḳ) 6/6

ḥādiṣāt (Ar.) : hadiseler, olaylar

ḥādiṣāt-ı felek-i bī-ṣebāt (A 2a 6)

ḥafī (Ar.) : gizli

ḥ.+ce 40/3

ḥ'āhiṣ (Far.) : istek, arzu, isteyiş

ḥ.+de 2/2

ḥā'in (Ar.) : nankörlük eden

ḥ. 34/3

ḥaḳ (Ar.) : Allah, tanrı; doğruluk, insaf

ḥ. 34/1, 34/3

ḥ.+dan 7/4

ḥ.+la (luṭf-ı k.) 31/7

ḥak (Far.) : toprak

ḥāk-i pāy-ı ḥazret-i 'adl 42/6

ḥakāret (Ar.) : hor görme, incitme, küçük düşürme

ḥ.+de (dest-i k.) 29/2

ḥ.+le (çeşm-i l.) 21/2

ḥākī (Ar.) : hikaye eden, anlatan

k. 17/2

ḥakīm (Ar.) : bilgin, alim

ḥakīm-i felāṭūn 30/2

ḥākīm (Ar.) : bir şeye hükmeden; kadı; vali; hükümdar

ḥ. 43/17

ḥaḳ ḫ (Ar.) : doğrusu

k. 14/3

ḥaḳ ḫūn (Ar. Far.) : kutsal şeyleri anlatan kelimelerden sonra getirilerek ant içmek için söylenen bir söz

k. 27/5

ḥāk-pāy (Far.) : ayağın toprağı, ayağın tozu

ḥāk-pāy-ı ḥazret-i üstād 20/4

ḥāl (Ar.) : durum

ḥāl-i ruḥsār 42/4

ḥāl-i şākī-yi melāl 17/2

ḥ. (ḥasb-ı ḥāl-i sūziş) 26/2

ḥ. (fiten-i ḥ.) 38/2

ḥ. (refāh-ı ḥ.) 23/5

ḥ. 20/3, 42/4

ḥ.+e 43/16

ḥ.+im 3/3

ḥ.+imi 40/1, 40/2, 40/3

ḥ.+ime 38/1

ḥ.+imde 42/9

ḥ.+ine 18/1

ḥ.+ iniṅ (terceme-i ḥ.) (A 2b 7)

ḥāl (Far.) : vücutta meydana gelen ben, nokta

ḥāl-i ‘anber- bār 26/1

ḥāl-i ‘anber- fām 22/1, 22/2, 22/3, 22/4, 22/5, 22/6

ḥ. 23/3, 42/9

ḥālā (Ar.) : henüz

ḥ. 30/1, 42/1

ḥālet (Ar.) : hâl

ḥ.+dir 26/4

ḥalk (Ar.) : aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu

ḥ.+ıṅ: 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5

ḥalvet (Ar.) : yalnız, تنها

ḥalvet-i vaşl 43/18

ḥam (Far.) : eğri, bükülmüş

ḥ. 19/1, 35/3, 42/8

ḥamdülillah (Ar.) : Allah’a hamd olsun

ḥ. 13/2

ḥammām (Ar.) : hamam

k.+a 42/3

ḥān (Far.) : hükümdar

h.+1 34/5, 42/7

h.+lıktır 9/7

hāne (Ar.) : ev

hāne-i dil 31/7

h.+siniñ (A 2a 10)

hār (Far.) : diken

h. zār-ı hār-ı mübtelā 17/1

h. hāriş-i hār-ı ğam 33/3

h. 3/7

hārā (Far.) : pek katı taş, mermer

h.+dan 43/14

harāp (Ar.): yıkık, viran

h. 29/6

h̄āre (Far.) : yiyecek

h.+sini (gām-h.) 33/3

hāriş (Far.) : kaşıma, kaşınma

hāriş-i hār-ı ğam 33/3

hāriş-i müjgān-ı hūn-rīz 8/4

harman (Far.) : biçildikten sonra tahıl demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklarından ayrılma işi

h. 6/3

hār u hās-veş (Far.) : çalı çırpı gibi, çerçöp gibi

h. 34/3

hāşş (Ar.) : saf, hâlis

hāşşu'1 'ayār 8/7

h. 3/7

hāsār (Ar.) : zarar, ziyan

h. (pāmāl-ı h.) 34/3

hāsbiḥāl (Ar.) : görüşüp dertleşme

h. 43/8

ḥasb-ı ḥāl (Ar.) : sohbet

ḥasb-ı ḥāl-i sūziş 26/2

ḥasene (Ar.) : iyilik, iyi iş, hayırlı iş

ḥasene-i bāl 23/2

ḥasret (Ar.) : özlem

h. (āh-ı h.) 6/3

h. (çeşm-i h.) 26/1

h. (güvāh-ı h.) 6/4

h. (medd-i nigāh-ı h.) 6/2

h. (miyāh-ı h., şināh-ı h.) 6/1

h. (rāh-ı h.) 6/6

h. (tebāh-ı h.) 6/5

h. (ten-i nizār-ı h.) 26/5

ḥasta (Far.) : sağlığı bozuk olan, esenliği yerinde olmayan, hastalanmış, rahatsız

h. 20/1

h.+yem 3/3

ḥāşiyelendir- (Ar.) : açıklama yapmak

h.-me 25/5

ḥaṭā (Ar.) : yanlış; kusur

ḥaṭā-i ibtidā 23/2

ḥaṭā-yı güft-gū 42/3

l. 14/4

ḥāṭır (Ar.) : zihin, akıl, yâd; birine karşı duyulan saygı sevgi

ḥ.+ı 10/4

ḥ.+ıma 43/3

ḥaṭ (-ṭ ṭ) (Ar.) : yeni terleyen bıyık veya sakal; yazı; vücut biçimi; yüzü
biçimlendiren çizgi veya kırıksıklık

ḥaṭ ṭı ‘anber-sā 15/3

ḥaṭ ṭı müşgîn 22/6

ḥ.+ı 7/2, 28/1

ḥ.+ıṭ 23/2

ḥ.+ını 13/4, 25/5

ḥ.+ına (ṣerḥ-i ḥüsn-i ḥ.) 22/3

ḥaṭ-āver (Ar. Far) : yazı getiren, yazı taşıyan

ḥ. 30/5

ḥatm-zen (Ar.) : Kur’an okyucusu

ḥatm-zen- i efvāh- ı cihan (A 2a 1)

ḥattā (Ar.) : bile

ḥavādişāt: ilgi ile karşılanan haberler, hadiseler

ḥavādişāt-ı kıdem 12/3

ḥavz (Ar.) : havuz

ḥ.+ıṭ: 35/2

ḥayāl (Ar.) : insanın kafasında tasarlayıp canlandırdığı şey

ḥayāl-ı rüy 20/2

h. 38/2, 43/4

h.+iñ 6/2

ḥayāl-bār (Ar. Far.) : hayal saçan

l.+ı (yük.) 42/3

ḥayāt (Ar.) : yaşam

ḥayāt-ı mevt-i ‘ālem 8/2

h. (āb-ı h.) 34/4

h. (‘ayn-ı h.) 10/5

h. (iksīr-i h.) 13/6

h.+ı (naḥl-ı h.) 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5

h.+a (‘ayn-ı h.) 8/3

ḥayfā (Ar.) : yazık ki, heyhat, vah!

h. 30/5

ḥayrān (Ar.) : çok beğenen, hayranlık duyan kimse

h. 35/2

ḥayret (Ar.) : şaşırma

h.+le 3/5

ḥazīne (Ar.) : altın, gümüş, mücevher vb. değerli eşya yığını, büyük servet

h. 43/18

ḥazm (Ar.) : katlanma, dayanma, sabretme

h. 25/6

ḥazret (Ar.) : yüce kabul edilen kişilerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme

amacıyla getirilen unvan

ḥazret-i allah 4/1, 18/1, 27/1

ḥazret-i hādī-i muṭlaḳ 6/6

hazret-i mahmūd hān 34/5

hazret-i mollā 2/1, 2/2, 2/3, 2/4

hazret-i üstād 16/5

h. (bi'l-ḳadem-i hazret-i mahmūd hān) 42/7

h. (hāk-pāy-ı hazret-i üstād) 20/4

h. (hāk-i pāy-ı hazret-i 'adl) 42/6

h. +lerinin (A 1b 2)

hedef (Ar.) : nişan alınacak yer, nişangāh

h. 28/2

hekīmbaşı (Ar. Tr.): osmanlı devletinde sarayda hekimlik görevini yürüten en kıdemli, yetkili ve padişahın özel doktoru olan kimse

h. 42/6

helāl (Ar.) : dinin kurallarına aykırı olamayan, dini bakımdan yasaklanmamış olan, haramın karşıtı

h. 41/1, 43/15

hele : özellikle

h. 13/2

hem (Far.) : bir şeyi açıklamak veya anlamı güçlendirmek için “özellikle, zaten, bir de, şurası da var ki” anlamlarında kullanılan söz

h. 42/5

hem...hem... (Far.) : birden fazla özne, tümleç veya fiili birlikte kabul etmek için, bunlardan önce yer alan kelimelerin başlarına getirilen tekrarlamalı bağlaç

h. 20/5, 32/6

hem-rāh (Far.) : yoldaş, yol arkadaşı

h. 18/4

hemān (Far.) : hemen, çabucak; yalnız, sadece

h. 4/3, 5/5, 27/1, 43/10

hem-derd (Far.) : dert ortağı

h.+im 42/2

henüz (Far.) : daha, hâlâ

h. 43/1

hep (Far.) : bütün, tüm olarak; sürekli olarak, her zaman, daima

h. 1/3, 8/1, 13/3, 37/1, 41/1, 43/8

her (Far.) : teklik isimlere tamlayan görevinde getirilerek birer birer olarak “...-in hepsi” anlamını veren söz

h. 3/7, 5/2, 7/1, 7/4, 10/1, 15/3, 17/3, 29/7, 34/3, 35/2, 35/3, 35/4, 41/1, 41/2, 41/3, 41/4, 41/5, 42/7

h. her ne ise “ ne olursa olsun” 15/2, 30/3

her-bār (Far.) : her defa

h. 34/3

herçi-bād - ābād (Far.) : ne olursa olsun

h.+dır 14/8

herkes (Far.) : insanların bütünü

h. 15/2

hestī (Far.) : var olma, varlık

hestī-yi çifte-i tatar 12/3

hevā (Ar.) : heves, istek, arzu; hava

hevā-yı kākül 30/4

hevā-yı perçemiñ 14/6

h. 24/3, 39/1

hevā-dār (Far.) : dost

h. 17/3

hezār (Far.): pek çok

h. 19/5

hıfz (Ar.) : saklama

h. 29/2

hınzīr (Ar.) : kurnaz, içten pazarlıklı olan

h.+a (ağyār-ı h.) 8/5

hırāmān (Far.) : salına salına, salınarak

h. (nall-ı l.) 35/2

Hızırağa-zāde ‘Ārif Ağa : özel isim (A 1b 2)

hıcr (Ar.) : ayrılık

h. 26/5

h.+e (nār-ı cakmm-i h.) 37/2

hicrān (Ar.) : ayrılık

h.+ı (derd-i h.) 21/4

hīç (Far.) : olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz

h. 15/2, 21/3

hikmet (Ar.) : sebep, gizli sebep; Tanrı'nın insanlarca anlaşılamayan amacı

h. (uşul-i hikmet-i dünyā) 30/2

h. 5/2

hikmet-şinās (Ar. Far.) : hikmet, felsefe bilen, filozof

h.+ıı 42/6

hilāf (Ar.) : yalan

h.+ım 27/5

hilāl (Ar.) : ayın ilk günlerinde aldığı yay biçimi, yeni ay

hilāl-i ebru-yı sāk yī meh-i şevvāl 23/4

h. 32/3, 39/2

h.+ım 28/4

himmet (Ar.) : yardım

h. (kūt-ı h.) 42/1

h. (dest- gır- i luṭf- ı h.) (A 1b 6)

hor (Far.) : değersiz, aşağı

hor hor 21/2

hor kullan- “dikkat etmeyerek hoyratça kullanmak” 29/5

hoş (Far.) : beğenilen bir biçimde

h. 37/1, 37/2, 37/3, 37/4

ḥū (Far.) : tabiat, mizaç, ahlâk

ḥ. 17/5

ḥubb-ı cāh (Ar.) : yer, mevki, rütbe sevgisi

ḥ. 27/1

ḥudā (Far.) : tanrı

ḥ. 29/2, 43/14

ḥ.+yem (pençe-i şîr-i ḥ.) 11/1, ('ābid-i beyt-i ḥ.) 11/3

ḥudāvendigār (Far.) : amir, hükümdar

ḥudāvendigār- ı mebrūru'l-āşār Sulṭān 'Abdülḥamīd Hān (A 1b 1)

ḥufte (Far.) : uyumuş

ḥufte-i zîr-i nigāh 8/2

ḥulūş (Ar.): hâlislik, sâfilik

ḥulūş-ı sādık 37/4

ḥulūşî (Ar.) : hâlis olan, saf

ḥ. (zer-şāf-ı ḥ.) 8/7

ḥūn (Far.) : kan

ḥūn-ı dil-şak ı ciğer 6/4

ḥūn-ı ciğer 20/2

ḥūn-āb (Far.) : kanlı su, gözyaşı

ḥūn-āb-ı eşk 43/7

ḥūn-bār (Far.) : kan yağdırıcı

ḥ.+ı (yük.) (nigāh-ı dīde-i ḥ.) 26/3

ḥūnî (Far.) : kanlı, kan dökmeye meyilli, gaddar, zalim

ḥ. 31/1

ḥūn-rīz (Far.) : kan dōken, kan dōkücü

ḥ.+e (ḥāriş-i müjgān-ı ḥ.) 8/4

ḥūr (Far.) : güneş

ḥ. 13/2

ḥurşīd (Far.) : güneş

ḥurşīd-i şevket 7/5

ḥ. 43/11

ḥūy-gerde (Far.) : terlemiş

ḥ. 24/1

ḥuzara (Ar.) : yeşillik

ḥ. (sāḥa-yı ḥ.) (A 2b 4)

ḥüccet (Ar.) : senet, delil

ḥüccet-i ‘aşq 6/4

ḥüküm (Ar.) : hüküm, emir

ḥ. 7/1

ḥ. +üñ 34/1

ḥ.+üni 7/4

ḥūmayun (Far.) : padişaha ait

h. (enderūn-ı h.) (A 1b 4)

ḥüsn (Ar.) : güzel

ḥüsn-i bālāter 7/2

ḥüsn-i belāgat 9/7

ḥüsn-i beyan 16/5

ḥüsn-i neşāṭ-efzā 36/2

hüsn-i şebât 34/4

hüsn-i şüret 7/3

hüsn- i tabî'at (A 2b 4)

h. (şerh-i hüsn-i haţ) 22/3

h. 32/1

h.+e 9/4, 32/3

h.+ünj 4/3 (nâb-ı h.) 20/3, (pertev-i h.) 29/3, 28/3, 39/4

h.+ünji (hacle-gâh-ı h.) 9/4

h +üni (nigâh-ı h.) 23/3

hüviyet (Ar.) : mâhiyet, hakikat, asıl

h.+i (iye.) 30/1

I

ırağ : uzak

1. 2/4

ıştırâb (Ar.) : acı; üzüntü

ıştırâb-ı veca'-ı firqat 13/4

'ıyd (Ar.) : bayram

'1. 39/5

İ

i- : imek

i.-miş 23/1, 23/5, 37/2

i.-dim 6/3, 18/2

i.-di 31/1

i.-señ 15/3, 39/3

i.-se 15/2, 25/4, 30/3, 33/2, 36/1, 42/1, 43/16

i.-ken 6/6, 24/1, 28/4, 34/2, 34/4, 36/4, 38/3, 43/2

ibtidâ (Ar.) : başlangıç; en önce, başta

i. (haţâ-yı i.) 23/2

ibtilā (Ar.) : düşkünlük, tiryakilik

i. (çāk-i bāl-i i.) 17/2

ibtilā-yı perçem 14/3

icrā (Ar.) : yapma, yerine getirme

i. 42/1

i.+da 7/4

iç : bir ülke, şehir, topluluk vb. nde olan veya yapılan

i. 20/2

iç-: bir sıvıyı ağza alıp yutmak

i.-diñ 31/1

i.-di 43/15

i.-dimse 23/4, 25/4

içim : bir yudumda içilecek miktarda olan

bir içim su “çok güzel kadın” 36/4

içme : içmek işi

i.-ye 10/3

içre : içinde

i. 6/1, 37/2

içün : amacıyla, maksadıyla

i. 23/3, 31/3, 43/2

iğfār (Ar.) : oruç açma, ramazanda akşam yemeği

i. (ba‘de’l i.) 43/15

iğfāl (Ar.) : gaflete düşürüp yanlış bir iş yaptırma, aldatma

i. 23/1

iğne : ince, ucu sivri, çelik araç

i.+ler 8/4

ihdā (Ar.) : hediye etme

i. 20/4

ihmāl (Ar.) : gereken ilgiyi göstermeme, önem vermeme

i. 23/1

iḥsān (Ar.) : iyilik etme; bağışlama; yardım

i. 2/3, 25/7, 28/5, 42/5

i.+ını 23/1

iḥyā (Ar.) : canlandırma, mutluluğa kavuşturmak

i. 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

iki : birden bir artık

i. 2/1, 25/7, 29/5, 33/7

iḳrār (Ar.) : kabul, tasdik

i. 39/4

iksīr (Ar.) : hayatı ölümsüzleştirme, madenleri altına çevirme vb. olağanüstü

etkileri olduğuna inanılan sıvı

iksīr-i ḥayāt 13/6

iksīr-i nigāh 8/7

iktisāb (Ar.) : kazanma, edinme

i. (A 1b 7)

il : şehir, ülke

i.+e 17/4

i.+den 17/4, 20/2

ilāh (Ar.) : tanrı

i. 3/3

i.+da (bāb-ı rızā-yı i.) 14/8

ile : kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, araç, sebep veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz; bazı soyut isimlere getirildiğinde durum bildiren zarflar oluşturan bir söz

i. (A 2a 4), (A 2a 11), 3/4, 6/5, 9/6, 10/5, 13/1, 13/5, 15/2, 19/5, 20/1, 20/3, 20/4, 26/5, 28/4, 29/5, 29/7, 31/3, 31/6, 32/1, 33/4, 35/1, 36/1, 36/3, 37/3, 38/1, 38/2, 38/3, 38/4, 39/3, 42/3, 42/4, 42/7, 43/1, 43/7

iliş- : takılmak

i.-di 19/1

‘illet (Ar.) : hastalık

‘illet-i dehr 42/6

iltifāt (Ar.) : birine güler yüz gösterme; ilgi gösterme

i.+a (nigāh-ı i.) 8/6

īmā (Ar.) : üstü kapalı olarak belirtme

ī. 38/4

imān (Ar.) : güçlü inanç

i.+la 39/3

imdād (Ar.) : yardım

i. 42/8

imtiḥān (Ar.) : sınama

i. (meyve-i i.) 9/5

inʿām (Ar.) : nimet verme, iyilik etme

i.+ı (yük.) 25/6

inan- : bir şeyi doğru olarak benimsemek

i.-sın 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5

i.-mazsan 11/5

incit- : kötü söz veya davranışla birini kırmak, üzme

i.-me 38/3

inkār (Ar.) : kabul etmeme

i. 39/4

iḥle- : acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak

i. 18/6

iṣṣāf (Ar.) : acımaya, vicdana dayanan adalet

i. (çeşm-i i.) 38/2

i. 4/4

iṣṣā (Ar.) : yapma, meydana getirme

i. 20/4

intisāb (Ar.) : bir kimseye mensup olma

i. (A 1b 5)

ip : dokuma maddelerinin bükülmüş liflerinden yapılan bağ

i. 14/5

ʿirfān (Ar.) : bilme

i.+ı (yük.) (bezm-i ʿi.) 2/4

i.+ım (lāne-saz-ı deşt-i ʿi.) 11/4

irtikā (Ar.) : yükselme

irtikā-yı süllem- i ḥācegānī (A 1b 6)

ism (Ar.) : ad

i.+i (iye.) 27/3

iste- : istek duymak, arzulamak

i.-rim 37/1

i.-r 39/3

i.-diğın 25/7

i.-rse 28/5

isti'fā (Ar.) : bir işten kendi isteğiyle çekilme

isti'fā-yi istiğnā 5/4

istiğnā (Ar.) : nazlanma; çekinme

i. (cāy-ı i.) 5/1

i. (deryā-yı i.) 5/2

i. (istiğnā-yı i.) 5/5

i. (isti'fā-yı i.) 5/4

i. (pāy-ı i.) 5/1

i. (şeh-per-i 'anğā-yı i.) 5/3

i.+yı 5/5

i.+sı 5/5

'işyān (Ar.) : boyun eğmeme, itaat etmeme

'i. 2/3

iş : bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma

i. 8/6, 13/5, 16/3

i.+im 2/1

i.+iğ 42/7

i.+midir 25/7

işāret (Ar.) : belirti, alamet

i. 7/4

işkeste (Far.) : kırık, kırılmış

i. (A 2a 9), 20/5, 43/4

işrāb (Ar.) : bir maksadı kapalı olarak anlatma

i. 42/3

işte : bir şeyi gösterirken söylenen söz

i. 29/4, 39/3, 41/5

‘işve (Ar.) : naz, cilve, eda

‘i.+de 7/1

‘itāb (Ar.) : azarlama

‘i.+a 8/6

i‘tibār (Ar.) : saygı görme, saygınlık

i.+ım (mecel-i i.) 11/5

i.+ından (dest-i i.) 29/6

i‘tirāf (Ar.) : söyleme, açıklama

i. 20/5

itlāf (Ar.) : telef etme, yok etme

i. 4/3

‘izār (Ar.) : yanak

‘i.+ıñ 36/2

‘i.+ında 31/2

‘izzet (Ar.) : değer, kıymet; ikram; saygı

‘izzet-i dāreyn 43/10

‘izzet-i devlet 9/7

‘i.+ıñ (rabbü’l-‘i.) 43/9

‘izzet (Ar.) : ‘İzzet Mollā

‘i.+ıñ 33/6

J

jāle-feşān (Far.) : çiğ saçan

j.+dır 24/1

K, K

ķaba : zevksiz

ķ. 25/3

ka‘be (Ar.): Mekke’de bulunan, Müslümanlarca ziyaret ve tavaf edilen kutsal yer

k. 11/3

ķābil (Ar.) : kabul eden

ķābilū't-tevbe 1/2

ķabūl (Ar.) : razı olma; sunulan bir Őeyi alma

ķ. 1/6

ķaç- : kendini göstermemek, rastlaŐmamaya çalışmak

ķ.-ma 40/2

ķadar (Ar.) : ölçüsünde

ķ. (A 2b 7), 12/1, 33/2, 33/4

ķad(d) (Ar.) : boy

ķadd-i dil-cūy 20/2

ķadd-ı nev-reste 35/2

ķ. (Őūret-pezīr-i ķadd-i rütbe) 43/9

ķ+ın (medd-i ķ.) 13/3

ķādir (Ar.) : kudret sahibi, güçlü

ķ.+dir 43/14

ķadr (Ar.) : değer; derece

ķadr-i pahā 43/18

ķ.+iñ 32/5

ķāf (Ar.) : zümrüd-i anka kuŐunun yaŐadığı rivayet olunan dağ

ķ. (dāmen-i ķāf-ı tecāhül) 5/3

ķafā-dār (Ar. Far. b. s.) : kafaca birbirine denk olan arkadaş

ķafā-dār-ı siyeh-kār 24/3

ķafes (Ar.) : hayvanlar için yapılmış taŐınabilir bölme

ķ+inden 35/3

ķafile (Ar.) : birlikte yolculuk eden topluluk

ķāfile-i müşg-bār 19/1

ķāfir (Ar.) : iyilik bilmeyen, nankör; setreden, örten

k.+e 22/5

k.+se 9/3

ķaķbe (Ar.) : hilekār

ķ.+sini 13/6

ķāhir (Ar.) : kahreden; üstün gelen

ķāhir-i ferķunde-simāt 34/4

ķahramānlık : kahramanca davranış, yiğitlik

ķ.+dır 9/1

ķāil (Ar.) : razı olmuş, inanmış

ķ.+iz 15/4

ķākül (Far.) : alnının üzerine sarkıtılan kısa kesilmiş saç

k. (hevā-yı k.) 30/4

ķal- : olduğu durumu korumak, sürdürmek; olmak

ķ.-ur 19/3, 22/3

ķ.-mışsın 18/3

ķ.-dım 2/2, 3/4, 43/8

ķ.-dı 2/1, 3/6, 4/3

ķ.-sa 8/6

ķalb (Ar.) : yürek

ķalb-i nālān 40/3

ķ. (şafā-yı ķ.) 29/7

ķ.+i (iye.) 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5

ķ.+iņ 26/5

ķalk- : doğrulmak

ķ. 39/2

ķamer (Ar.) : ay

ķ. 9/2, 39/1

ķ. (devr-i ķ.) 39/5

ķāmet (Ar.) : boy

ķāmet-i dil-cū 15/3

ķāmet-i nāz 39/2

ķ+iņ 36/3

ķan : atardamar ve toplardamarların içinde dolaşan kırmızı renkli sıvı

ķ. 40/3

ķ.+lar 8/3

ķan- : anlatılan konunun doğruluğuna inanmak

ķ.-ardıņ 40/1

ķanıķ : tokgözlü

ķ. 17/6

ķapla- : yayılıp doldurmak

ķ.-miş 2/3

ķār (Far.) : iş

ķ. (encām-ı ķ.) 41/3

ķara : kötü 24/3

ķara baĥt “ķara yazı” 14/2, 43/7

ķ.+dan 42/8

ķaranlık : gereğince anlaşılıp bilinemeyen, ne olacağı, sonu belli olmayan durum

ķ.+dır 9/3

ķarār (Ar.) : bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı

ķ. (cāy-i ķ.) 41/3

ķ.+a 19/3

ķarar- : niteliğini yitirmek

ķ.-dı (gözü ķ.) 19/3

ķaşd (Ar.) : amaç, maksat

ķ.+ı (iye.) 9/2

ķ.+ıñ 36/1

ķaş : gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar

ķ.+ı 28/4, 32/3, 39/2

kāşif (Ar.): keşfeden, bulan

kāşif-i rengin-i edā 17/7

ķat : kez, defa, misil

ķ. 7/2

ķat'ā (Ar.) : hiçbir vakit, asla

ķ. 30/6

kātibbū's-sır (Ar.) : gizli şeyler yazdırılan katip

kātibū's-sırr-ı şahenşāh 43/11

ķat ķat : çok, pek çok

ķ. 43/15

ķatmer : yağda veya sacda pişirilen bir tür börek

ķ. 43/15

ķatre (Ar.) : damla

ķ.+sinde 5/2

ķ.+dir 26/4

ķayd (Ar.) : sınırlama, engelleme

o. (āzāde-i ķayd-ı mürüvvet) 37/3

ķaydol- (Ar.Tr.) : yazılmak

ķ.-ur 14/4

ķazā (Ar.) : olacağı ezelden cenāb-ı hak tarafından takdir olunan Şeylerin vukua gelmesi

ķ. 17/3

ķazanlık : büyük, derin kap

ķ.+ dır (minā-yı enbī ķi ķ.) 9/6

kebg (Far.) : keklik

kebg-i nāz 31/5

kebūd (Far.) : gök rengi, mavi

k. (dūd-ı kebūd-ı āh-ı āteŐ-bār) 20/3

keder (Ar.) : acı, üzüntü, dert, sıkıntı

k. 12/2

k.+den 29/7

keklik : güvercin büyüklüğünde eti için avlanan, tüyü boz, ayakları ve gagası kırmızı renkte bir kuş

k. 42/10

kelām (Ar.) : söz

k.+ımda 27/5

kemāl (Ar.) : en yüksek değer, mükemmellik

kemāl-i kerem 43/17

kemān (Far.) : yay; kavis

kemān-ı ebrū 28/2

kenār (Far.) : yan

k.+ı 43/13

kendi : dönüşlülük zamiri, zat

k. 42/2, 42/9

k.+mi 16/1

k.+η 5/1

k.+ne 41/4

Kerbelā (Ar.) : Irak'da İmam Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yer

k. +(y)ı (A 2a 3)

kere (Ar.) : kez, defa, sefer

k. 4/4

kerem (Ar.) : iyilik, lütuf, cömertlik

k. (nev-bahār-ı k.) 34/2

k. 39/4, 42/7

k.+e (kemāl-i k.) 43/17

k.+iη (naḥvet-i ehl-i k.) 25/6

keştī (Far.) : gemi

keştī-i 'aqlı 3/6

kevn (Ar.) : varlık

k. (şāhib-i kevn-i mekān) 3/1

k. (bey'-i şirā-yı dü-k.) 30/3

kıdem (Ar.) : eskilik

ķ.+den (ḥavādişāt-ı ķ.) 12/3

ķıl- : etmek, yapmak

ķ. 1/5, 3/5, 20/5, 43/16

ķ.-ar 33/7

ķ. -dım 20/3

ķ.-dı 22/1, 34/2, 42/7

ķ.-ma 33/4

ķıl: insan vücudunun belli yerlerinde çıkan üst deri ürünü olan ipliksi uzantı

ķ. 33/4

ķ.+ı (yük.) 16/3

ķ.+la 24/2

ķırık : kırılmış olan

ķ. 43/4

ķırıl- : birçok parçaya ayrılmak

ķ.+mağdan 29/2

ķırķ : otuz dokuzdan sonra gelen sayının adı

ķ. 16/3, 21/2

ķırķ dōrt : kırık üçten bir artık

ķ. (A 1b 3)

ķış : sonbaharla ilkbahar arasındaki soğuk mevsim

ķ. 43/13

ķıt'a (Ar.) : dōrtlük

ķ.+sı 29/4

ķıy- : acımayarak büyük kötülük etmek, zulmetmek

ķ.-ma 42/10

ķıymet (Ar.) : değer

ķ.+i (iye.) 30/7

ķız : dişi çocuk

ķ. 9/6

ķızar- : utanç, öfke vb. duyguların etkisiyle, kanın yüze hücumu sonucu yüz

kırmızı bir renk almak

ķ.-dı 9/6

ķızdır- : öfkelenmek

ķ.-ır 21/1

ki (Far.) : anlam bakımından birbiriyle ilgili cümleleri birbirine bağlayan bir söz;
 “öyle, o kadar, o denli” vb.den sonra, kullanıldığı cümleye güç katan bir söz

k. (A 2a 9), (A 2b 6), 8/5, 10/2, 11/4, 12/5, 13/2, 20/5, 24/2, 32/1, 32/3, 36/2,
 36/4, 39/5, 42/6, 43/17

ķ līu ķāl (Ar.) : dedikodu

ķ. 41/5

ķ.+e 33/4

kilk (Far.) : kamış kalem

kilk-i fıkır 16/3

kim : ki

k. 26/2, 29/3, 39/1

kim : soru zamiri

k. 9/3, 28/4, 32/1, 39/4

k.+i (yük.) 41/1, 41/2, 41/3, 41/4, 41/5

k.+iñle 37/1, 37/2, 37/3, 37/4

k.+dir 41/5

kimse : herhangi bir kişi

k.+ye 18/5

kimyā (Ar.) : maddelerin temel yapılarını, birleşimlerini, dönüşümlerini,
 çözümlenme, birleşim ve üretim yöntemlerini inceleyen bilim

k. 42/7

kişi: insan, kimse, şahıs

k.+niñ 10/4

kişver (Far.) : ülke

kişver-i tecrīd 18/7

ķo- : bir şeyi bir yere bırakmak; koymak

ķ.-dum 16/4

ķol : insan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm

ķ.+ı (iye.) 2/1

ķolay : zahmetsiz

ķ. 25/6

ķollařtır- : iki ķiři kaldıracakları bir y¼k dengini kucaklayarak birbirlerinin kollarını tutmak

ķ. 8/5

ķop- : yerinden ayrılmak

ķ.-ar 43/14

ķ.-dı 20/4

ķork- : endişe etmek

ķ.-muş (A 2a 11)

ķ.-ma 6/6, 31/7

ķoy- : bırakmak

ķ.-dı 20/3

ķ.-up 33/3

ķök : bitkileri toprağa bağlayan ve onların, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan bölüm

ķ.+ünden 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5

ķöře (Far.) : bölüm, yer veya yan

ķ.+sinde 3/3

ķüh-ken (Far.) : dağ kazan

ķ.+e 42/1

ķul : Tanrı'ya göre insan, abd

ķ. 2/4

ķ.+a 43/10

ķ.+um 2/1

ķ.+uņ 2/2

ķ.+ları 42/6

ķ.+ların 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

ķullanıl- : kullanma işine konu olmak

ķ.-maz 29/5

ķurı- : bitki suyu çekilip cansız duruma gelmek

ķ.-sun 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5

ķurt: yumuşak vücutlu, uzun gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı küçük hayvan

ķ.+ı 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5

ķurtaran: bir canlıyı bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştıran

ķ. 14/3

ķurul-: yerleşmek

k.-muş 9/2

ķuşūr (Ar.) : eksiklik; özür

ķ. 30/6, 41/2

ķuş: yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı

ķ. 26/3, 35/3

ķ.+ca 8/5, 42/5

ķūt (Ar.) : yiyecek

ķūt-ı himmet 42/1

kūy (Far.) : köy; mahalle

k+ya 21/1

kūdūret-yāb (Ar. Far.) : gamlı, tasalı, kaygılı

k. zücāc-ı kūdūret-yāb (A 2a 8)

kūfr (Ar.) : dinsizlik, imansızlık

k. +e 14/4

kūhen (Far.) : eski; dünya

kühen-i bünyân-ı 'âlem 23/5

külfet (Ar.) : zahmet, sıkıntı, zorluk

k.+den 32/2

küskün : dargın

k. 13/6

L

lafz (Ar.) : söz

l.+a 5/5, 12/2

lakın (Ar.) : ama, fakat

l. 20/1

la'1 (Ar.) : dudak

l. (büse-i l.) 43/14

la'1-i leb 35/1

la'1-i şeker-ḥāy 10/3

l.+i (iye.) (büse-i l.) 13/6, (nükte-i l.) 42/3

l.+iḡ (būs-ı l.) 16/2

l.+iḡe 38/2

lāle (Far.) : zambakgillerden yaprakları uzun ve sivri, çiçekleri kadeh biçiminde türlü renkte bir süs bitkisi

l.+dir 11/2

lālezār (Far.) : lale bahçesi

l.+ıdır 43/13

lāne (Far.) : yuva

l.+sin 42/5

lāne-saz (Far.) : yuva yapan

lāne-saz-ı deşt-i 'irfānım 11/4

lā-nazīr (Ar.) : eşsiz, benzersiz

l. (vezmr-i l.) 32/5

laṭ f̄ (Ar.) : hoş, güzel

l. 28/3

lāyık (Ar.) : bir şeyi elde etmeye hak kazanmış olan; uygun olan

l. 17/6, 43/17

lāzım (Ar.) : gerek, gerekli

1. 37/2

leb (Far.) : dudak

1.+iņ 30/1,43/17, (nükte-i būs-ı l.) 31/4

1.+iņe (la‘l-i l.) 35/1

leṭāfetli (Ar.) : güzel, yumuşak

1. 39/1

lisān (Ar.) : dil

1.+ıñla 16/2

luṭf (Ar.) : iyilik, güzellik

luṭf-ı ḥaḳ 31/7

1. (reng-i l.) 36/1

1. (şâyân-ı l.) 3/3

1. (dest- gîr- i luṭf- ı himmet) (A 1b 6)

1. 25/1, 38/3, 40/2

1.+a 33/2

1.+uñ 38/4, (yed-i l.) 37/1

1.+una 17/6, (nigāh-ı l.) 29/2

1.+uñla 40/1

M

mācerā (Ar.) : baştan geçen ilginç olay ve olaylar zinciri

mācerā-yı ğam 21/3

ma‘delet (Ar.) : adalet, insafılık

m.+iņ (gülbün-i m.) 34/4

ma‘den (Ar.) : maden

m.+idir 42/7

mağrūr (Ar.) : bir şeye güvenen

mağrūr-ı müşiriyet 7/3

m. 29/2

māh (Far.) : ay

māh-ı āsumān 43/11

māh-ı nev 28/4, 32/4

m. 27/3, 38/1

maḥfūz (Ar.) : korunmuş

m. 32/6, 34/5

māhlikā (Far.) : ay yüzlü, güzel

m. 39/1

maḥmūd (Ar.) : II. Sultan Mahmud

m. (bi'l-ḳadem-i ḥazret-i maḥmūd ḥān) 42/7

m. (ḥazret-i maḥmūd ḥān) 34/5

maḥrūm (Ar.) : bahtsız

m. (fāsıḳ-ı m.) 31/3

maḥz (Ar.) : hâlis, aslı, ta kendisi

maḥz-ı āyet-i nūr 23/2

m.+ım ('abd-i m.) 43/12

maḥzūn (Ar.) : hüzünlü

m.+a (sa'īd-i m.) 1/5

maḥ ūz (Ar.) : hoşlanmış

m. 16/5

māī (Ar.) : su renginde, mavi

m.+lerle 36/4

mā'il (Ar.) : eğri

m.+i (taḳrīr-i m.) 21/3

maḳşad (Ar.) : istenilen şey

m. 23/5

māl (Ar.) : varlık, servet

m.+ıdır 43/16

m. 43/16

māl-ā-māl (Ar.) : dopdolu

m. 38/2

mālīk (Ar.) : sahip

m.+sin 32/3

ma‘mūr (Ar.) : şenlikli

m. 29/6

manşūr (Ar.) : Hallac-ı Mansur

m. (şāh-ı manşūr-ı fenā) 11/4

maşūn (Ar.) : korunmuş

m. 29/7

maṭbū‘ (Ar.) : hoş, latif, güzel

m. 29/4

mātem (Ar.) : kederli bulunma

m.+im 3/5

maṭlūb (Ar.) : talebedilen, istenilen

m. 35/4

maẖhariyyet (Ar.) : nâil olma, elde etme

m. 22/5

mazlūm (Ar.) : zulüm görmüş

m.+a 3/7

ma‘zūr (Ar.) : özürlü

m. 29/5

mebde (Ar.) : evvel, başlangıç

m. 1/1

mebḥaş (Ar.) : ilim, bilim

m. 25/5

mecbūr (Ar.) : bağlı, düşkün

m. 29/1

mebrūr (Ar.) : hayırlı

mebrūru’l-āşār (A 1b 1)

mecel (Ar.) : ampul

mecel-i i'tibār 11/5

mecīd (Ar.) : Allah'ın adı; büyük, ulu

m. (rabb-i m.) 20/5

meclis (Ar.) : toplanılacak yer

m. (dāhil-i m.) 31/3

m. (ehl-i m.) 43/8

m.+e 13/6

m.+de 14/5

me'cūr (Ar.) : ecr ve sevabı verilmiş olan

me'cūr-ı müşīriyyet 7/4

medd (Ar.) : uzatma, çekme

medd-i kaçad 13/3

medd-i nigeħ 6/2, 10/1

medet (Ar.) : yardım

m. 37/2

medħ (Ar.) : övme

medħ-i zülf 14/7

meğer (Far.) : hâlbuki

m. 22/6, 23/5, 32/1, 37/2, 42/3

meh (Far.) : ay

m. (hilâl-i ebrû-yı sāk ĩi meh-i şevvâl) 23/4

meh-i tal'at 15/4

m. 39/4

mehdüm (Ar.) : yıkılmış

m. 31/7

mehtāb (Far.) : ayışığı

m. (seyr-i m.) 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

mekān (Ar.) : yer

m. (şāhib-i kevn-i m.) 3/1

meksūr (Ar.) : kırılmış

- m. 29/3
mektub (Ar.) : mektup
m.+ı 6/4
melākat (Ar.) : güzellik, yüz güzelliği
m.+sin 37/3
melāl (Ar.) : sıkıntı
m. (hāl-i Őākī-yi m.) 17/2
melce (Ar.) : sığınacak yer
m. 1/2
melek (Ar.) : Allah'ın yarattığı nurdan varlık
m. 14/3
memleket (Ar.) :  lke
memleket-i vuşlata 6/6
me'm r (Ar.) : emir almış olan kimse, görevli
me'm r-ı müşiriyet 7/1
m. (A 2a 1)
menŐ r (Ar.) : ferman
menŐ r-ı müşiriyet 7/2
mercān (Ar.) : mercan
m. (pençe-i m.) 42/8
merd (Far.) :  z , sözü doğru, yiğit
merd-i cihān 24/3
m. 17/5
merdüm (Far.) : göz bebeği
merdüm-i çeşm "gözbebeği"
merdüm-i çeşm-i cihān 43/5
merh m (Ar.) : Allah'ın rahmetine kavuşmuş; ölmüş,  l 
m.+a (A 1b 5)
m.+ uņ (A 2b 3)
merhāmet (Ar.) : Őefkat gösterme, acıma
m. 1/5, 4/1, 40/2
merŐiye : ağıt

- m. +si (A 2a 4)
- mersūm (Ar.) : resm olunmuş
- m. (gūl-i m.) 31/2
- mertebe (Ar.) : derece
- m. 25/4
- meserret (Ar.) : sevinç
- m. (ezhār-ı m.) 34/1
- mesrūr (Ar.) : sevinmiş
- m. 29/1
- mest (Far.) : sarhoş
- m. (nigeh-i m.) 31/3
- m. 43/1
- m.+iñ (dīde-i siyeh-mest) 19/3
- meş'ale (Ar.) : ucunda, alev çıkararak yanan bir madde bulunan değnek
- meş'ale-i āh-ı seher-gāh 18/3
- meşhūr (Ar.) : ün salmış
- m. (A 1b 2), 29/7, 36/4
- meşī lāt (Ar.) : şeyhislamlık makamı
- m. 9/7
- meşime (Ar.) : son
- meşime-i büm 31/5
- meşreb (Ar.) : yaradılış, tabiat
- meşreb-i nās 12/5
- m.+iñ 15/2
- mevc (Ar.) : dalga
- mevc-i şimşīr nigāh 8/1
- m. 5/2, 6/1
- mevc-ḥ z̄ (Ar. Far. b. i.) : dalga kıran
- m.+im 42/8
- mevhūm (Ar.) : vehmolunmuş, kuruntuya dayanan, hayal gibi
- m. (noḳ 4-i m.) 31/4

mevlānā (Ar.) : Mevlana Celaleddin Rumi

m.+da (dergeh-i m.) 18/6

mevt (Ar.) : ölüm

m. (ḥayāt-ı mevt-i ‘ālem) 8/2

mey (Far.) : şarap

mey-i gül 35/5

m. 23/4, 43/1, 43/15

meydān (Ar.) : geniş, açık alan

m.+da 27/3

m.+ına 14/7

meyl (Ar.) : sevmeye, tutulma

m. 32/1

meyve (Far.) : meyve

meyve-i imtiḥān 9/5

meyyāl (Ar.) : çok meyleden, düşkün

m. (dil-i m.) 36/3

mı / mi : sonuna getirildiği cümleye veya kelimeye, söyleniş biçimine ve tonlamaya göre soru anlamı veren söz

m. 4/1, 6/4, 12/2, 13/5, 14/4, 16/3, 18/3, 20/2, 27/2, 28/1, 30/4, 30/6, 31/1,
31/5, 33/5, 41/2, 42/8, 43/1, 43/18

m.+dır 6/2, 14/4, 38/1, 38/2, 38/3, 38/4

mışır (Ar.) : Mısır ülkesi

m. (yūsuf-ı mışır-ı melāḥat) 37/3

mışra‘ (Ar.) : manzum bir parçayı meydana getiren satırlardan herbiri

mışra‘-ı ber-ceste 16/4

mışra‘-ı vālā-yı güher-pāre 33/6

m. (A 2a 5), (A 2a 7), (A 2a 9), (A 2b 1)

mıhr (Far.) : güneş

mıhr-i ‘ālem 32/3

m. 28/4

mikāil-zāde (Ar.) : Tanrı buyruğu ile insanların rızkını dağıtma ve doğa olaylarının gerçekleşmesini sağlamakla görevli melek

m. 43/3

miḳrāz (Ar.) : makas

miḳrāz-ı zebān 24/5

millet (Ar.) : bir din ya da mezhepte bulunanların topu

m. 34/2

mīnā (Far.) : şarap şişesi

minā-yı enbī ʔi ʔazanlık 9/6

m.+y1 (zīver-i m.) 20/2

minber (Ar.) : camilerde hatibin ʔıkıp hutbe okuduğu merdivanli kürsü

m. (A 2a 2), (A 2a 3)

mīr-alāy (Far.T.) : albay

mīr-alāy-ı perçem 14/7

mir'āt (Ar.) : ayna

mir'āt-i 'ālem 7/3

mişāl (Ar.) : benzer

m. 39/2

m.+i (iye.) 21/2

mīşe-zār (T. Far.) : meşelik

m.+ım 11/1

miyāh (Ar.) : sular

miyāh-ı ʔasret 6/1

miyān (Far.) : bel

m.+ııla (mūy-ı miyān "ince belli") 16/3

miyāred : "atıyor" anlamında fiil

m. (A 2a 8)

mizāc (Ar.) : huy, tabiat

m. +1 (A 2a 8)

mollā (Ar.) : büyük ālim

m. (ʔazret-i mollā "Hz. Mevlānā") 2/1, 2/2, 2/3, 2/4

mor : kırmızı ile mavinin birleşmesinden oluşan renk

m. 36/4

mu‘ciz (Ar.) : acze düşüren

m. (fem-i m.) 15/3

muğber (Ar.) : tozlu

m. 18/4

muğābbet (Ar.) : sevgi

m. 37/1

mu‘īn (Ar.) : yardımcı

m. 1/4

muqaddim (Ar.) : takdim eden, sunan

m. 36/3

mūm (Far.) : mum

m. 31/6

murğ (Far.) : kuş

murğ-ı dil 14/6, 38/3, 42/10

murğ-ı gülzār-ı ene'l-ḥaḳ 11/4

muşāhib (Ar.) : padişahların hususi işlerinde bulunanlardan herbiri

m. +lerinden (A 1b 2)

mūsāvī (Ar.) : eşit, denk

m.+dir 37/1

mu‘tād (Ar.) : alışılmış

m. (hevādār-ı fiğān-ı m.) 17/3

muṭāla‘a (Ar.) : düşünce

m.+sıyla (A 2a 6)

muṭlaḳ (Ar.) : hiçbir şeye bağlı olmayan; salıverilmiş

m. (ḥāzret-i hādī-i m.) 6/6

m. 22/5

muṭribā (Ar.) : ey çalgı çalan, çalgıcı!

m. 28/2

mūy (Far.) : kıl

- mūy-ı miyān “ince belli” 16/3
- mübīn (Ar.) : iyiyi, kötüyü ayıran
- m. (mücīb-i m.) 1/6
- mübtelā (Ar.) : tutkun, tutulmuş
- mübtelā-yı perçem 14/4, 17/1
- mücīb (Ar.) : istenilene yapan
- mücīb-i mübīn 1/6
- müdām (Ar.) : sürekli
- m. 31/6
- mühr (Far.) : mühür
- mühr-i sükūt 42/3
- müjgān (Far.) : kirpik
- m. (hāriş-i müjgān-ı hūn-riz) 8/4
- müjgān-ı dem 42/8
- müjgān-ı gevher-dār 20/3
- mülk (Ar.) : mal
- mülk-i fes 14/1
- m. (zīnet-i m.) 34/2
- m.+üne 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5
- mümkün (Ar.) : olabilir, olabilen
- m. 30/5
- mümteni‘ (Ar.) : olamaz
- m.+ken 22/5
- münkesir (Ar.) : kırılmış
- m. (A 2a 8)
- mürüvvet (Ar.) : insaniyet, mertlik, yiğitlik
- m. (āzāde-i kayd-ı m.) 37/3
- müşelleş (Ar.) : üçlü
- m. (tazmīn-i m.) 33/7
- müselmān (Far.) : İslam dininden olan kimse

m. 9/3

müşār (Ar.) : işaretle gösterilen

m. 7/3

müşār-ı bi'l benān (Ar.) : parmakla gösterilen

m+ım 7/2

müşārün-ileyh (Ar.) : “kendisine işaret olunan”, adı geçen, adı anılan

m. +iñ (A 2a 4)

müşg-bār (Far.) : misk yağdıran

m.+a (kâfile-i m.) 19/1

müşgîn (Far.) : misk kokulu

m.+iñ (haṭ ḫı m.) 22/6

müşīr (Ar.) : emir ve işaret eden

m. +i (A1 b 5), (A 2a 4)

müşīriyyet (Ar.) : mareşallik

m. (düstūr- ı m.) 7/1

m. (mağrūr-ı m.) 7/3

m. (me'cūr-ı m.) 7/4

m. (me'mūr-ı m.) 7/1

m. (menşūr-ı m.) 7/2

m. (pertev-i nūr-ı m.) 7/5

müteeşşir (Ar.) : hüzünlü, kederli, üzüntülü

m. (A 2a 6)

müzribîn (Ar.) : günah işleyenler

m. (melce-i m.) 1/2

N

nāb (Far.) : halis, saf

nāb-ı ḫüsn 20/3

nā-becā (Far.) : yersiz, uygunsuz

n. (vaż'-ı n.) 37/4

nā-gāh (Far.) : ansızın, birdenbire

n. 38/1

nağme-serā (Ar.Far.b.i.) : şarkı okuyan

n. 15/1

naḥl (Ar.) : ağaç

naḥl-ı ḥayāt 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5

naḥl-ı ḥırāmān 35/2

naḥvet (Ar.) : kibir, gurur

n. (ḥ̣ābīde-i ḥ̣āb-ı naḥvet) 4/2

naḥvet-i ehl-i kerem 25/6

naḥvet- nigeh (Ar.Far.) : kibirli bakış

n. 5/5

nā'il (Ar.) : muradına eren, ele geçiren

nā'il-i bezm-i vuşlat 15/4

nālān (Far.) : inleyen

n. (ḳalb-i n.) 40/3

nāle (Far.) : inleme, inilti

nāle-i cān-gāh 4/1, 18/6, 42/2

n.+m 4/2

nāle-zen (Far.) : inleyen

n. 17/4

nāliş (Far.) : inleme, inilti

nāliş-i yā ḥazret-i allah 27/1

nām (Far.) : isim, ün

n.+ım 11/5

nār (Ar.) : ateş

nār-ı 'aşḳ 3/2

nār-ı caḥ m̄-i hicr 37/2

n.+a 26/2, 31/6, 36/1

nās (Ar.) : insanlar

n.+1 (meşreb-i n.) 12/5

naşb (Ar.) : dikme

naşb-i ‘ayn “göz dikme” 19/4, 20/2

nasıl (Tr. Ar.) : bir işin ne biçimde, hangi yolla olduğunu belirtmek için kullanılan bir söz; ne kadar çok

n. 12/1, 22/5, 38/1, 40/3

nā-şād (Far.) : hüznü, gamlı

n. 3/4

nāṭıq (Ar.) : söyleyen

n. (A 2a 4)

nāy (Far.) : kamış; ney

n. 17/1, 17/2, 17/3, 17/4, 17/5, 17/6, 17/7

nāy-veş (Far.) : ney gibi

n. 18/6

nāz (Far.) : kendini beğendirmek amacıyla yapılan davranış, cilve, eda

n. (‘arūs-ı n.) 9/4

n. 10/5, 38/4, 41/1, 41/2, 41/3, 41/4, 41/5, 43/1

n.+a 7/1, (tīr-i n.) 9/1, (kāmēt-i n.) 39/2

n.+ım (bisāṭ-ārā-yı nāz) 5/3, (kebk-i n.) 31/5

n.+ıı 5/4

nazar (Ar.) : bakma

n. 33/4, 43/16

n.+la 8/7

nāzım (Ar.) : düzenleyen

n. (pādişāh-ı nāzım-ı dīn-i devlet) 34/2

nāzik (Far.) : ince

n.+dir 29/5

nāzm (Ar.) : vezinli kafiyeli söz

n.+ımda (bāğ-ı n.) 16/4

ne : hangi şey; nasıl; şaşma veya abartı bildiren söz

ne demekmiş “bunun anlamı neymiş” 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

n. 1/3, 5/2, 15/3, 20/3, 26/4, 30/6, 30/7, 36/4, 39/3, 40/3, 42/7, 43/16, 43/17

n.+dir 15/3, 30/4

n.+ler 12/4, 22/3

neden : bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için kullanılan bir söz; niçin

n.+dir 27/2

nefes (Ar.) : soluk

n. 3/7

n.+inden 35/3

nefis (Ar.) : öz varlık

n. 2/2

nehc̄ir (Far.) : av

nehc̄ir-i nigāh 8/5

nem (Far.) : hafif ıslaklık

n. 43/16

ne ... ne... (Far.) : birden fazla özne, tümleç veya fiili birlikte inkar etmek için, bunlardan önce yer alan kelimelerin başlarına getirilen tekrarlamalı bağlaç

n. 27/1

nergis (Far.) : nergisgillerden, çiçekleri ayrı veya bir kök sap üzerinde şemsiye durumunda, açılmadan önce bir yenle örtülü bulunan ve bazı türlerde beyaz, bazılarında sarı renkte, 20-80 cm. yükseklikte, soğanlı bir süs bitkisi

n.+leri 35/4

nesr̄in (Far.) : yaban gülü

n. 35/2

neşāṭ-efzā (Ar.Far.b.i.) : sevinç artıran

n. (ḥüsn-i n.) 36/2

neş'e (Ar.) : sevinç, neşe

neş'e-i 'ālem̄in 1/1

neş'e-i bāde 31/2

n. (şevher-i n.) 13/1

nev (Far.) : yeni, taze

n. 28/1

n. mäh-ı nev-‘ālem 32/4

nevā (Far.) : ses

n. (‘āşık-ı sūziş-ı n.) 17/6

nev-bahār (Far.) : ilkbahar

nev-bahār-ārā-yı elţāf-ı cedīd 20/5

nev-bahār-ı kerem 34/2

n. 36/2

n.+ım 11/2

nev-bahār-ārā (Far.) : ilkbaharı süsleyen

nev-bahār-ārā-yı elţāf-ı cedīd 20/5

nev-demīde (Far.) : yeni yetişmiş, taze

n. 13/4

nev‘en (Ar.) : biraz

n. (A 2a 8)

nev-īcād (Far.Ar.b.i.) : yeniden meydana getirilmiş

n. (şavr-ı n.) 38/1

nevīn (Far.) : yepyeni

n.+e (mäh-ı n.) 28/4

nev-reste (Far.) : yeni bitmiş, yeni yetişmiş

n. 20/1, 20/2

n.+ne (kadd-ı n.) 35/2

neyle- : ne yapmak

n.-dim 4/4, 25/4

n.-yim 14/6

nez āre (Ar.) : seyirci

n. (dīde-i n.) 33/7

nice : nasıl; uzun süreden beri; bir çok

n. 8/3, 18/4, 21/4, 22/2, 25/3, 31/4, 37/2

niçün : hangi amaçla, hangi sebeple

n. 5/1, 18/3, 32/5

nigāh (Far.) : bakış, bakma

n.(medd-i nigāh-ı ḥasret) 6/2

nigāh-ı dīde-i ḥūn-bār 26/3

nigāh-ı ḥüsn 23/3

nigāh-ı iltifāt 8/6

nigāh-ı luṭf 29/2

n.+ı (iye.) 7/3

n.+ımdan 23/3

n.+ıı 35/4

n.+ında 38/2

n.+ındır (raḥne-i tīr-i n.) 8/1, (ḥufte-i zīr-i n.) 8/2, (te'sīr n.) 8/3, (ser-bend-i zincīr -i n.) 8/4, (neḥcīr-i n.) 8/5, (dil-sīr n.) 8/6, (iksīr-i n.) 8/7

nigeh (Far.) : (bkz. nigāh)

n. (medd-i n.) 10/1

nigeh-i 'āṭıfet 10/5, 38/4

nigeh-i mest 31/3

n.+ıı 31/1

nihād (Far.) : yaradılış

n. (ser-i n.) 17/3

n.(āşaf-ı dāniş-i n.) 32/6

nihāl (Far.) : fidan

nihāl-i çimenistān-ı 'adālet-i ezhār 34/3

nihāl-i gül 42/9

nihāl-i gül-i şad-berk-i vefā 15/1

n. 20/5

nihān (Far.) : gizli

n.+ı 27/2

n.+ııla (derd-i n.) 16/1

nijād (Far.) : tabiat

n. 17/3

ni'met (Ar.) : lutuf, ihsan

- n. (vālā-yı veliyy-i n.) 42/1
- ninni : bebeklerin uyumasına yardımcı olmak için söylenen türkü
- n. 4/2
- nīsān (Ar.) : yılın otuz gün süren, dördüncü ayı
- n. (ebr-i nisān “nisan bulutu”) 20/3
- n.+dır (ebr-i n.) 24/1
- nişār (Ar.) : saçma, serpme
- nişār-ı gevher-i eşk 30/7
- nişār-ı sefīd 43/7
- n. (cān-ı n.) 41/3
- nīsti (Far.) : yokluk
- n. (vuḳūf-ı nīsti) 12/3
- nişān (Far.) : nişan, belirti
- n. 43/11
- nişīmen- nişīn (Far.) : oturmuş, oturan
- nişīmen- nişīn-i cinān-ı cenān (A 1b 1)
- niyāz (Far.) : yalvarma, yakarma, dua
- n.+ımdan 23/1
- nizār (Far.) : zayıf
- n. (cān-ı n.) 11/2
- n. (ten-i nizār-ı ḥasret) 26/5
- nīze (Far.) : mızrak
- nīze-i cevr 43/2
- noḳşān (Ar.) : eksiklik
- n.+ını 39/4
- noḳ ʔ (Ar.) : nokta
- noḳ ʔ-i mevḥūm 31/4
- nola (ne ola) : ne olur, ne çıkar
- n. 5/3

nuḳūd (Ar.) : nakitler, paralar

nuḳūd-ı ešk 43/18

nūr (Ar.) : aydınlık, parıltı, parlaklık

n. (maḥż-ı āyet-i n.) 23/2

nūr-ı ‘ayn 39/4

nūr-ı zāt 31/6

n.+dur (āyet-i n.) 25/5

n.+ı (iye.) 34/5, 39/3

nükte (Ar.) : ince mânâ

nükte-i būs-ı leb 31/4

nükte-i la‘l 42/3

nükte-i rāz 42/4

nükte-i ser-best 22/3

n. 30/1

nümāyān (Far.) : görünen

n. 31/2

nümāyişnümā (Far.) : gösteriş; görünüş

nümāyişnümā-yı ser-sebzî-yi berk-bār-ārā (A 2b 5)

O

o : hakkında konuşulan kimse veya şeyi belirten söz; teklik üçüncü kişiyi gösteren söz

o. (A 2a 1), (A 2a 11), 6/3, 8/4, 9/5, 10/2, 13/3, 15/3, 19/2, 19/4, 19/5, 25/5,
28/1, 42/1, 42/3, 43/3, 43/15

o.+nuḡla 13/7

oğ(u)l : erkek evlat

o.+ı (iye.) (A 1b 3), 43/2

oḳ : yayla atılan ucunda sivri bir demir bulunan, ince ve kısa tahta çubuk

o.+la 28/2

o.+dur 10/2

ol : o

o. 7/1, 13/2, 15/3, 21/1, 24/2, 32/5, 34/2, 42/10

ol- : olmak

o.18/5

o.-uyor 16/5

o.-ur (A 2b 1), 4/5, 7/5, 8/3, 19/2, 31/3, 31/7, 42/6, 42/8, 43/3

o.-muş (A1b 3), 9/7, 11/2, 13/1, 23/3, 31/2, 34/2, 36/2, 38/3

o.-dum 27/2, 41/2, 43/1

o.-dı 3/6, 5/4, 7/2, 14/7, 18/7, 19/5, 26/3, 28/1, 28/2, 30/5, 43/6, 43/8

o.-sun 9/5, 29/7, 37/3, 41/1, 43/2, 43/15

o.-am 43/17

o.-a 7/4, 7/5, 14/2, 18/1, 22/6, 39/5

o.-sa 5/3, 14/1, 31/7, 33/1, 33/5

o.-mak (A 2a 6)

o.-up (A 1b 3), (A, 2b 2), 7/4

o.-alı 20/1

o.-aldan 13/6

o.-an (A 2a 1), (A 2b 2), (A 2b 5), (A 2b 6), 1/1, 1/2, 1/3, 1/4, 1/5, 1/6, 10/2,
16/4, 17/6, 27/3, 42/1, 42/2

o.-anı 34/1, 34/3, 35/5

o.-anı 33/1, 33/5

o.-dığum 41/1

o.-dığın 36/4

o.-dığı (A 2a 4), 23/2

o.-dığuna 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5

o.-duğca 7/3, 20/5, 35/3, 42/4, 42/8

o.-maz 14/1, 6/4

o.-mamış 18/1

o.-madı 30/5

o.-masun 7/3, 41/5

o.-mayalım 15/4

o.-maya 29/3

o.-masam 16/1

o.-makçün 43/11

olun- : olma işine konu olmak

o.-ur 25/6

on: dokuzdan sonra gelen sayının adı

o. 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

oñul-: onma işine konu olmak

o.-maz 8/1

oynat- : oynamasını sağlamak; büyük bir ustalık, beceri ve kolaylıkla bir işi yaptırmak

o.-dı 30/2

Ö

öğün- : bir niteliği sebebiyle kendini yücelmiş sayarak bundan abartılı bir biçimde söz

etmek, iftihar etmek

ö.-me 13/7

öksüz : anası veya hem anası hem babası ölmüş olan

ö.+i (A 2a 5)

öl- : hayatı sona ermek, can vermek

ö.-se 10/3

ö. -ürse 26/5

öldür- : bir canlının hayatına son vermek

ö. -se 10/4

‘ömr (Ar.) : ömür, hayat

ö.+imi (‘ākıbet-i ‘ö.) 4/3, 6/5

öñ : bir kimsenin ilerisi

ö.+üne 34/1

ö.+ünden (A 2a 10)

öp- : sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirlemek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine değdirmek

ö.-düm 25/2

ötürü : bir şeyden dolayı, bir şey yüzünden

ö. 13/3

öz : bitkilerin kök, gövde ve dallarının boydan boya ortasında bulunan, hafif, gevrek ve çoğu yumuşak bölüm

ö.+ini 34/1, 34/2, 34/3, 34/5

özle- : bir kimseyi veya bir şeyi görmeyi kavuşmayı istemek

ö.-r 43/5

P

pā-bend (Far.) : mâni, engel

pā-bend-i ülfet 37/3

pādişāh (Far.) : hükümdar, padişah

pādişāh-ı nāzım-ı dīn-i devlet 34/2

pādişeh (Far.) : (bkz. pādişāh)

p. 31/1

pahā (Far.) : değer

p.+sı (kadr-i p.) 43/18

pāk (Far.) : temiz; saf; mübarek

p.+iñ (zāt-ı p.) 20/5

p.+ine (cemāl-i p.) 29/1

pā-māl (Far.) : ayak altında kalmış, çiğnenmiş

pā-māl-ı ğam 3/7

pā-māl-ı hāsār 34/3

p. 39/2

parlat- : bir yüzeyi düzgün ve parlak duruma getirmek, parlamasını sağlamak

p. -up 39/3

pāy (Far.) : ayak

p. (hāk-i pāy-ı hāzret-i ‘adliye) 42/6

pāy-ı istiğnā 5/1

p.+ına 6/2, 21/2

pazarlık : bir alışverişte tarafların kendileri için en elverişli fiyatı karşısındakine kabul ettirmek amacıyla yaptıkları görüşme

p.+ı (iye.) 30/3

pehlevānlık (Far.) : yiğitlik

p.+dır 9/1

pek : gereken, beklenen veya alışılmış olandan çok

p. 25/3, 25/5, 25/6, 32/1, 36/1, 36/2, 36/3, 36/4, 37/4

penbe (Far.) : beyaza biraz kırmızı karıştırılmasıyla oluşan açık renk

p.+ler 36/2

pençe (Far.) : yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları; el, pençe

pençe-i a'dā şikār 11/1

pençe-i mercān 42/8

pençe-i şīr-i hūdā 11/1

perçem (Far.) : kākül

p. 32/2, 43/3

p.+iñ (fedā-yı p.) 14/1, (bahā-yı p.) 14/1, (belā-yı p.) 14/2, (ibtilā-yı p.) 14/3, (mübtelā-yı p.) 14/4, (recā-yı p.) 14/5, (hevā-yı p.) 14/6, (mīr-alāy-ı p.) 14/7, (berāy-ı p.) 14/8

perde (Far.) : gergi; hakikati görmeyi engelleyen şey

perde-i āhım 9/4

p. 2/2

perīşān (Far.) : dağınık

perīşān-ı hūsn-i şūret-i āmāle 29/3

pertev (Far.) : ışık, parlaklık

pertev-i hūsn 28/3, 39/4

pertev-i nūr-ı müşīriyyet 7/5

p.+ine 28/3

peydā (Far.) : hazır, mevcut

p. 20/4, 43/14

peyveste (Far.) : daima

p. 20/3

pīr (Far.) : herhangi bir konuda, bir meslekte deneyim kazanmış, eskimiş kimse

p. 17/7

pīşrev (Far.) : klasik Türk müziğinde faslın giriş taksiminden sonra, şarkıdan

önce çalınan parça

p.+ine 28/2

piyāle (Far.) : kadeh, şarap bardağı

piyāle-i ğam 12/1

puḥhāne (Far.) : puthane

p. 11/3

pür-miḥen (Far. Ar.) : sıkıntılarla dolu

p. 17/4

pür-süz (Far.) : çok yanık

pür-süz-ı sevdā 22/1

R

rab[b] (Ar.) : Allah

rabbü'l-‘izzet “izzet sahibi” 43/9

rabb-i mecīd 20/5

r. 3/7, 6/5, 7/3

rağma (Ar.) : rağmen, inadına yapılan hareket

r. 20/1

rāh (Far.) : yol

r. 6/6, 27/4

raḥāt (Ar.) : sıkıntı veya yorgunluk, tedirginlik vermeyen

r. (ḥāb-ı r.) 26/3

raḥne (Far.) : gedik, yarık

raḥne-i gökşu 21/1

raḥne-i gül 25/3

raḥne-i t̄ir-i nigāh 8/1

r. +siyle (A 2a 8)

rā’if (Ar.) : merhametli

r. 17/7

rağ **ḥ** (Ar.) : rakip

r.+iğ 14/5

rağ **ḥā** (Ar.) : ey rakip!

r. 13/5

ramazān (Ar.) : kamer takviminin dokuzuncusu, üç ayların sonuncusu, oruç ayı.

r. +ınığ (A 2a 2)

Rāmiz Pāşāzāde ‘İzzet Beğ (Ar. Far. Ar.): özel ad

r. (A 2b 6)

ra‘nā (Ar.) : güzel; hoş görünen

r. (toḥm-ı verd-i r.) 22/2, 36/2

ravza (Ar.) : bahçe

ravzatü’ş- şafā (A 2b 4)

resūlullah (Ar.) : hz. Muhammed

r. 27/5

rāz (Far.) : sır

rāz-ı derūn 42/2

r.+ımı (nükte-i rāzımı) 42/4

rāzı (Ar.) : kabul eden

r.+yız 15/3

recā (Ar.) : istek

recā-yı perçem 14/5

r. 39/1

refāh (Ar.) : rahatlık

refāh-ı ḥāl 23/5

r.+ığ 35/4

reftār (Far.) : gidiş

r.+a 16/4

reg (Far.) : damar

r. (ziyā-baḥş-ı reg-i cān) 27/3

reh (Far.) : yol

reh-ı emniyye-i ‘āşık 5/1

rehber (Far.) : kılavuz

r. 4/5

reīs (Ar.) : lider

reīs-i ‘āşıkān 14/3

reng (Far.) : renk; hile, oyun

reng-i luṭf 36/1

reng-i ruḥ 20/1

r.+e 20/3, 36/3

rengīn (Far.) : güzel, latif

r. (kāşif-i rengīn-i edā) 17/7

renk (Far.) : (bkz. reng)

r. 20/2

resm (Ar.) : resim

resm-i vefā 38/3

reşād (Ar.) : manevi doğru yolu bulup o yola girme hak yolunda yürüme

r.+ı (sırr-ı r.) 43/9

reşha (Ar.) : sızıntı, damla

reşha-ı feyz 20/4

reşk (Far.) : kıskanma

r. 35/1

revān (Far.) : yürüyen, giden

r. (rūḥ-ı r. “canlı ruh”) 39/3

r.+ım (rūḥ-ı r. “canlı ruh”) 43/16

r.+ıḥla (serv-i r.) 16/4

reviş (Far.) : gidiş

r. 4/5

rez (Far.) : asma, bağ kütüğü

r. duḥter-i r. “üzüm ağacının kızı : şarap” 13/6

rıfl-girānlık(Ar.) : büyük, ağır ve dolu kadeh

r.+dır 9/5

rızā (Ar.) : hoşnutluk, memnunluk

r. (bāb-ı rızā-yı ilāh) 14/8

r.+ya (ğayr-ı r.) 42/7

r.+sı 43/10

rişte (Far.) : ilgi, bağ

rişte-i c. “can bağı” 24/2

rūḥ (Ar.) : can

rūḥ-ı revān 39/3, 43/16

rūḥ-ı sa‘īd 10/5

ruḥ (Far.) : yanak, yüz, çehre

ruḥ-ı al 38/2

r.+lar 9/6

r.+uḥ (reng-i r.) 20/1, 23/3, 43/14

r.+unuḥ 24/5

r.+uyla (yād-ı r.) 19/2

ruḥ-sā (Far.) : yüz süren, yüz sürücü

r. 20/4

ruḥsār (Far.) : yanak

r.+ı (yük.) (āteş-i r.) 26/2

r.+ıḥ (āl-i r.) 36/1, 22/4

r.+ımı (būs-ı r.) 28/5, (ḥāl-i r.) 42/4, (fıkr-i r.) 43/4

rūm (Ar.) : anadolu

r. (pādişeh-i r.) 31/1

r. 31/1

rumūz (Ar.) : remizler; manası gizli olan sözler

r.+a 17/7

rūy (Far.) : tunç

rūy-i ‘ālemde 42/9

rū[y] (Far.) : yüz, çehre

r.+unı 24/4, (ḥayāl-ı r.) 20/2, 42/4

r.+una 13/2, 32/2

r.+unda 22/2

rūze (Far.) : oruç

rūze-i ğam 23/4

rūzgār (Far.) : havanın yer deĝiřtirmesinden oluřan esinti, yel

r. 18/4

rūtbe (Ar.) : derece, mertebe

rūtbe-i vālā 9/7

r. 35/5

r.+de 24/2

r.+dir (şuret-pezir-i kadd-i r.) 43/9

S, Ő, Ő

řabā (Ar.) : gūn doĝusundan esen hafif ve latif rūzgar

ř. (feyz-i ř) 35/3

ř. 33/4

řabaḥ (Ar.) : gūnūn bařlangıcı, gūnūn ilk saatleri

ř. 5/4

şabr (Ar.) : sabır

ř.+ı (yūk.) (ḥarman-ı ř.) 6/3

ř.+ım 42/9

şaçma : yersiz bulunan

ř.+dır 8/5

şad-berg (Far.) : yüz yapraklı

ř. gül-i şad-berg-i cihān 15/1, 35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5

řad –hezārān (Far.) : yüzlerce būlbūl

ř. 20/5

řādık (Ar.): gerçek

ř.+ım (ḥulūř-ı ř.) 37/4

şāf (Ar.) : temiz; halis

ş.+ıñ (ber-i ş.) 29/4

ş. 31/2

şafā (Ar.) : zevk, neşe, eğlence

şafā-yı bāl 23/5

şafā-yı ıal 29/7

s. (ravzatü'ş- ş.) (A 2b 4)

ş. 35/4

ş.+lı 21/1

şafvet (Ar.) : saflık, arılık

ş.+inden 39/1

şāğ : yaşamakta olan; sağlam, esen

ş. 42/10

ş.+a 42/10

sāha (Ar.) : meydan, alan

sāha-yı huzara (A 2b 4)

şahbā (Ar.) : şarap

ş.+dan 43/1

şāhib (Ar.) : sahip

şāhib-i kevn-i mekān 3/1

şāhib-kırānlık (Ar.Far.b.i.) : her zaman başarı, üstünlük kazanan hükümdar olmak

ş.+dır 9/2

sa'īd (Ar.) : Hızırağa-zāde Sa'īd Bey

sa'īd-i bī-mecāl 41/5

sa'īd-i maħzūn 1/5

s. (ser - āmed- i zurafā- yı S.) (A 2b 3)

s. 3/7, 4/5, 11/5, 12/5, 13/7, 14/7, 16/5, 17/7, 18/7, 19/5, 20/5, 24/5, 28/5, 30/7, 31/7, 33/6, 39/5

s.+i 26/5, 38/4

s.+e 2/4, 36/4, 37/4

s.+iñ 8/6

s.+iñden (zât-ı s.) 15/4

s.+iñ 5/5, 9/7, 34/5, 22/6

sa‘idā (Ar.) : ey Said!

s. 11/5, 21/4, 23/5, 25/7, 27/5, 32/5, 35/5, 42/9

s.+ya (rük-ı s.) 10/5

sa‘id-āsā (Ar. Far.) : said gibi

s. 29/7

sā‘ik (Ar.) : süren

s. 25/7

şaķın : “asla yapma” anlamında bir söz

ş. 18/5, 29/3

sāķ ī(Ar.) : içki sunan

s. (hilāl-i ebrū-yı sāķ -īyi meh-i şevvāl) 23/4

s.+den (çeşm-i s.) 43/1

şal- : bırakmak

ş.-dı 3/6

şalın- : yürürken uyumlu hareketlerle hafifçe bir yandan bir yana eğilmek

ş. 35/1

şaņa : sana 2/1, 2/3, 4/1, 4/2, 4/3, 4/4, 4/5, 15/1, 18/2, 20/1, 25/4, 25/7, 34/3, 36/2,

42/10

şan- : bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek

ş.-urım 16/1

ş.-dım 23/1, 23/2, 23/3, 23/4, 23/5

şar- : örtmek

ş.-ar 33/1, 33/5

şarıl- : kucaklamak

ş.-up 28/1

sāye (Far.) : gölge

s.+de 13/2

sāyesinde (Far.) : sebebiyle, yardımıyla

s. 20/5

sebāt (Ar.) : yerinde durma

ş. (hüs-n-i ş.) 34/4

sebeb (Ar.) : bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey

sebeb-i ‘ayn-ı hayāt 8/3

s. 30/6

sebz (Far.) : yeşil, yeşil renkli

berk-i sebz-i bendegī 20/4

secde-sār (Ar.Far.b.i.) : secde yeri

s.+ım 11/3

sed (Ar.) : engel

s. 34/1

sefīd (Far.) : ak

s. (nişār-ı sefīd u siyāh u sürh) 43/7

seher-gāh (Ar.Far.b.i.) : seher vakti

s. (āh-ı s.) 4/2

s. (meş’ale-i āh-ı s.) 18/3

semen-sīne (Far.) : beyaz göğüslü, beyaz tenli; yasemin göğüslü [sevgili]

semen-sīne-i serbest 35/2

semt (Ar.) : taraf, cihet, yön

semt-i cefā 38/3

sen : teklik ikinci tekil kişiyi gösteren söz

s. 5/5, 36/1, 36/4, 40/1, 40/2, 40/3, 42/10

s.+i 4/2, 13/5, 18/4, 31/5, 32/1, 32/2, 32/3, 32/4, 32/5, 32/6, 33/7, 35/1, 36/1,

36/2, 36/3, 36/4, 38/1, 38/2, 38/3, 38/4, 39/5, 42/7, 43/5

s.+de 37/3, 36/2

s.+deki 10/1

s.+iñ 13/5, 16/1, 16/2, 16/3, 16/4, 16/5, 34/4, 35/4, 43/12, 43/16

s.+iñdir 2/3

s.+sin 3/7, 34/2, 43/5

sene (Ar.) : yıl

s. (A1 b 4)

senelik (Ar.) : yıllık

s. 28/4

seng (Far.) : taş

seng-i fitne (A 2a 7)

seng-i ħārā “mermer taşı, çok sert taş” 43/14

ser (Far.) : baş

ser-i nihād 17/3

s. 20/1

serā (Far.) : saray, ev

s. (āteş-i s.) 17/5

ser – āmed (Far.) : başta bulunan, ileri gelen

ser - āmed- i zūrafā- yı Sa‘īd Beğ (A 2b 3)

ser-bend (Far.) : başa sarılan veya bağlanan şey

ser-bend-i zincīr –i nigāh 8/4

ser-best (Far.) : başıboş; kayıtsız

s.+e (nükte-i s.) 22/3

s.+ine (semen-sīne-i s.) 35/2

serd (Ar.) : düzgün ve münasebetli söyleme

s.+iyle (A 2b 7)

ser-efrāz (Far.) : benzerinden üstün olan

s. (serv-i s.) 35/5

ser-ħoş (Far.) : sarhoş

s. 37/1

ser-levħa (Far. Ar.): baş

ser-levħa- i üdebā’ (A 2b 3)

sermāye (Far.) : servet

s. 4/3, 43/13

ser-rüsvā (Far.) : rezil

s. (şūr-ı ser-rüsvā-yı belā) 17/1

ser-sebzī (Far.) : taze, yemyeşil

s. (nümāyişnümā-yı ser-sebzī-yi berk-bār-ārā) (A 2b 5)

serv (Far.) : selvi

serv-i revān “yürüyen selvi; uzun boylu sevgili” 16/4, 35/5

servi : servi ağacı

s.+yi 39/2

sev- : sevgi ve bağlılık duymak

s.-miş 14/4

s.-dim 25/4, 36/1

s.-meden 41/2

s.-diğim 20/3, 26/5

s.+diğin 41/5

s.-diğini 10/4

s.+diklerini 32/6

s.-dimse 41/1, 41/2, 41/3, 41/4, 41/5

s.-memek 38/1, 38/2, 38/3, 38/4

sevdā (Far.) : aşk, sevgi

s. (pür-süz-ı s.) 22/1

s. 30/4

s.+ya 10/1, (ehl-i s.) 14/1

sevin- : sevinç duymak

s.-e 28/5

seyr (Ar.) : eğlenmek için bakma, temaşa

seyr-i mehtāb 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5

s. ét- 18/4

s. kııl- 20/3

seyrān (Ar.) : bakıp seyretme

s.+a 24/4

seyreyle- (Ar.T.) : bir şeyi seyretmek

s.-yüp 36/3

seyyid : baş, başkan; Hz. Hasan soyundan olan kimse

s. (A 2a 4)

sezā (Far.) : münasip, uygun, yaraşır

s. 20/4, 33/2

şifāt (Ar.) : özellik

ş. şifāt-ı aşumān 34/5

sır[r] (Ar.) : gizli tutulan

sır vér- : bir sırrı açığa vurmak 31/4

sırr-ı reşād 43/9

s.+ı (yük.) 42/3

s.+ıma 42/7

silk (Ar.) : meslek

s. 32/5

sīmīn (Far.) : gümüşe benzer

s. 36/1

sinān (Ar.) : mızrak

s. 43/2

sīne (Far.) : göğüs

s. 9/1, 28/2

s.+ye 43/13

s.+m 8/1

s.+mdeki 42/2

sipend (Far.) : üzerlik tohumu

sipend-i āteş-i cān 22/2

sirişk (Far.) : gözyaşı

s. (baḥr-i s.) 6/1

s.+im 19/2

şīt (Ar.) : ün

şīt-i fesād 13/5

sitem-kār (Far.) : sitem eden, haksızlık eden

s.+1 (yük.) 19/4

siyāh (Far.) : kara

s. (nişār-ı sefīd u siyāh u sürh) 43/7

s.+ıñ (zūlf-i s.) 35/4

siyeh (Far.) : (bkz. siyāh)

s. (baht-ı s.) 24/2

s. (belā-yı baht-ı s.) 30/4

s. (çeşm-i s.) 10/1

s. (dīde-i siyeh-mest)19/3

s. 32/2

s.+dir (ğavṭa-i baḥr-ı s.) 14/3

siyeh-kār (Far.) : günaha giren, kötü işler yapan

s. (kafā-dār-ı s.) 24/3

şoḥbet (Ar.) : görüşüp konuşma

ş. 31/6, 37/2

ş.+i (iye.) 10/2

şoñ : şimdiki zamana en yakın zamandan beri olan veya bu zamanda yapılmış, olmuş olan

s. 9/5

şoñra :daha ileri bir zamanda

ş. (A1 b 4), (A 2b 2)

şor- : birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek

ş. 42/9

ş.-ma 21/3, 36/4

sön- : yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak

s.-di 18/3

söyle- : düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak

s. 15/2

s.-yim 41/4

s.-yeyim 41/4

s.+enler 9/3

s.-mem 40/2, 42/2

s.-mez 12/4

s.-yemez 42/2

söylenil- : söylenmek

s.-eydi 40/1

söyleyiş : bir kelimenin ses, hece, ton ve vurgu bakımından söylenme biçimi

s.+iğ 38/4

söz: bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği

söz dinle- : söylenen bir sözü, verilen öğütü benimsemek

s. 15/4

s.+iği 15/4

şu : su 21/3, 34/1, 36/4, 42/1

ş.+yı 35/2, 42/4

ş.+yunı 20/2

suâl (Ar.) : soru

s. 41/5, 43/4

şubḥ (Ar.) : sabah

şubḥ-ı ümîdi 14/2

şūfî (Ar.) : tasavvuf ehli

ş.+ye 43/15

ş.+m 25/5

şulan-: sulu duruma gelmek

ş.-sun 35/1

sultân (Ar.) : padişah, hükümdar

s. (A 1b 1)

şun- : takdim etmek

ş.-arken 43/1

sūr (Far.) : şenlik

s.+e 3/5

şūret : yüz

ş. (perişān-ı hūsn-i şūret-i āmāl) 29/3

ş.+de 36/2

ş.+i (hūsn-i Ş.) 7/3

ş.+inde 9/3

şūret-pezīr (Ar. Far.) : meydana çıkan

şūret-pezīr-i kadd-i rütbe 43/9

sūziş (Far.) : yanma, yakma; te'sir etme

s. ('āşık-ı sūziş-ı nevā) 17/6

s. (hasb-ı hāl-i s.) 26/2

s. 27/2, 42/9

sūhan (Far.) : söz

s. (taqdīm-i s.) 16/5

s. 14/7

s.+da 16/3

sūkūn (Ar.) : durma; hareketsizlik

s. 13/4

sūkūt (Ar.) : susma, söz söylememe

s. (mühr-i s.) 42/3

s.+ı 12/4

süllem (Ar.) : merdiven

s. (irtikā- yı süllem- i h̄ācegānī) (A 1b 6)

sünbül (Far.) : zambakgillerden, soğanla üretilen çiçekleri kuvvetli kokulu ve türlü renkli bir süs bitkisi

sünbül-i cennet 22/4

sünbülis̄tān (Far.) : sünbül bahçesi

sünbülis̄tān-ı cemāl 42/9

sünbül-zār (Far.) : : sünbül bahçesi

s.+e 32/2

sür- : dokundurmak, değdirmek

s. 42/6

s.-er 21/2

s.-müş 33/2

sürh (Far.) : kırmızı, kızıl

s. (nişār-ı sefīd u siyāh u s.) 43/7

süri- : sürüklemek

s.-sün 34/1, 34/3

süveydā (Ar.) : kalbin ortasında bulunduğu sanılan kara benek

s. 22/1

s.+ya (zaḥm-ı s.) 10/1

Ş

şād (Far.) : sevinçli

ş. 4/4

şāh (Far.) : padişah

ş. 18/7

şāh-ı manşūr-ı fenā 11/4

şahenşāhiyye (Far.) : padişahlar padişahı

ş. (kātibü's-sırr-ı ş.) 43/11

şāhid (Ar.) : tanık

ş+im : 41/5

şāhīn (Far.) : şahin

ş. 26/3

şā'ir (Ar.) : şair

ş.+den silk-i şā'irden 32/5

ş.+iñ 33/7

şākī (Ar.) : şikayetçi

ş. (kāl-i şākī-yi melāl) 17/2

şāl (Far.) : şal

ş. 36/3

şām (Far.) : akşam

şām-ı gam 14/2

ş. 28/1

şamāta (Ar.) : gürültü patırtı

ş. (A 2a 11)

şāyān (Far.) : yakışır, değer

şāyān-ı luṭf 3/3

şāyeste (Far.) : yakışır, uygun

ş. 20/1

şeb (Far.) : gece

ş. 6/1, 14/8, 15/4, 22/1, 28/1, 38/1, 39/1, 39/3, 42/3

şebboy (Far.) : turpgillerden, güzel kokulu, dar yapraklı, değişik renkli çiçekleri olan otsu bir süs bitkisi

ş.+a 35/4

şeh (Far.) : (bkz. şāh)

şeh-i devrān 42/7

şeh-i hikmet-şinās 42/6

ş. 7/1

ş.+iḡ 13/3

şehā (Far.) : ey padişah!

ş. 34/1

şehadet (Ar.) : şahitlik; işaret

ş.+i (A 2a 5)

şeh-per (Far.) : kuş kanadının en uzun tüyü

şeh-per-i ‘anḳā-yı istiḡnā 5/3

şekker (Far.) : şeker kamışı, şeker pancarı vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan beyaz ve çoğu tatlı olan maddelerin genel adı; şeker

ş. 12/1

ş.+iḡ 16/2

şeker-hā[y] (Far.) : şeker çiğneyen; tatlı sözlü

ş.+a (la‘l-i ş.) 10/3

şekl (Ar.) : biçim

şekl-i teşlîş 24/5, 33/6

şemm (Ar.) : koklama

ş. (fıkr-i şemm-i 'arız-ı dil-dār) 42/9

şems-i tebrizî (Ar.) : Şems-i Tebrizî

ş. 27/3

şerāre (Ar.) : kıvılcım

ş. ('ayn-ı ş.) 19/2

şeref (Ar.) : toplumca benimsenmiş iyi şöhret

ş. +ini (A 1b 7)

şerh (Ar.) : açıklama

şerk-i hūsn-i haṭ ṭna 22/3

şerha (Ar.) : parça

ş.+lar 11/2

şerm (Far.) : utanma

ş. 9/6

ş.+i (iye.) 20/1

şevher (Far.) : koca

şevher-i neş'e 13/1

şevk (Ar.) : neşe; sevinç

şevk-i cedīd 39/5

ş.+i (bezm-i ş.) 3/2

şevket (Ar.) : büyüklük, ululuk

ş.+den (hūrşīd-i ş.) 7/5

ş.+iñ (gül-şen-i ş.) 34/1

şevvāl (Ar.) : arabi ayların sonuncusu

ş. (hilāl-i ebrū-yı sāk yī meh-i ş.) 23/4

şey (Ar.) : madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb. yerine kullanılan belirsiz anlamda bir söz

ş. (A 2b 1), 14/4, 22/6, 31/1, 42/9

ş.+i (yük.) 12/2

şeydā (Far.) : aşktan aklını kaybetmiş, divane

ş.+ya (‘āşık-ı ş.) 10/2

şiddet (Ar.) : fazlalık

şiddet-i tereddüd (A 1b 5)

şikār (Far.) : av

ş.+ım 11/1

şiken (Far.) : büklüm, kıvrım

şiken-i zülf 38/3

şikenc (Far.) : büklüm, kıvrım

şikenc-i turre 22/4, 43/8

şikest (Far.) : kırık, kırılmış

ş. 29/6

şimdengerü : bundan sonra

ş.37/1

şimdi : şu anda

ş. 3/6, 9/7, 18/2, 20/4, 23/2

şimdilik: şimdiki durumda veya zamanda

ş. 31/7

şimşîr (Far.) : kılıç

ş. (mevc-i ş.) 8/1

şināh (Far.) : suda yüzme

şināh-ı hasret 6/1

şîr (Far.) : arslan

ş. (pençe-i şîr-i hudā) 11/1

şirā (Ar.) : satın alma

ş. (bey‘-i şirā-yı dü-kevn) 30/3

şîşe (Far.) : içerisine sıvı konulan, cam veya plastiken yapılmış, dar ağızlı uzun

kap

şîşe-i enbîk 42/4

ş. 19/4

ş.+de 43/4

ş.+dir 29/5

şöyle böyle : ne iyi ne kötü, orta derecede

ş. 15/2, 37/2

şu : bu kelimesine göre yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı niteleyen söz

ş. 8/5, 29/5, 30/1, 35/5, 42/2, 42/5, 42/6

ş.+nda 43/8

şūr (Far.) : şamata, gürültü

şūr-ı ser-rüsvā-yı belā 17/1

şüphe (Ar.) : kuşku

ş.+siz 40/3

şüst-şū (Far.) : yıkama

ş. 42/3

T, Ṭ

tā (Far.) : kadar, dek, değin

t. 20/2, 43/2

ṭab‘ (Ar.) : kitap basma

ṭ. (A 2b 7)

tābān (Far.) : ışıklı, parlak

t. 39/3

ṭabī‘at (Ar.) : yaratılış, huy, mizaç

ṭ +larında (ḥüsn- i ṭ) (A 2b 4)

ṭabīb (Ar.) : doktor

ṭ. 33/5

ta‘bīr (Ar.) : anlatma 21/4

t.+e 25/2

tābiş (Far.) : parlayış

t. 24/4

tağ : dağ

ṭ+ı (yük.) 42/1

ṭ+da 43/7

tağ (Far.) : yanık yarası

tağ-ı yār 20/2

ṭ. +lı 18/7

taḥ ḫ (Ar.) : hakaret etme

t.+e 25/6

taḥmīs (Ar.) : divan edebiyatında bir gazelin her beytinin başına üç dize katılması durumu

t. (gazel-i t.) 20/5

taḥşīl (Ar.) : hâsil etme, ele geçirme

taḥşīl-i vuşlat 22/5

taḥ- : takmak, iliştiirmek

ṭ.-up 14/5

tākāt (Ar.) : güç

ṭ.+im 5/4

taḥdīm (Ar.) : verme, sunma

taḥdīm-i sūḥan 16/5

taḥdīr (Ar.) : ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler

t.+e 25/7

taḥrīr (Ar.) : anlatma

taḥrīr-i mā'il 21/3, 22/3

t.+e 25/1

taḥşīr (Ar.) : kabahat, suç

t.+e 25/1

ṭal'at (Ar.) : yüz, çehre

ṭ. meh-i ṭal'at 15/4

ṭ.+ıñ 28/4, 32/4

ṭal- : suyun içine bütün vücuduyla ve hızla girmek

ṭ.-dı 3/6

ṭāli' (Ar.) : kader, baht; doğan

ṭāli'-i bed-h'āh 4/4

ṭali'-i yār 33/1, 33/5

ṭ. 39/5

ta'lim (Ar.) : öğretim

t.+ine 42/10

talṭ f̄ (Ar.) : gönlünü hoş etme

t. 42/7

t.+i (yük.) 42/6

tam (Ar.) : bütün, tüm

t. 39/2

taḡrı : Allah

t. 32/6, 34/5

ṭapan- : ibadet etmek, tapmak

ṭ.-sın 8/4

ṭarab (Ar.) : sevinçlilik, şenlik

ṭ. (bülbül-i bāğ-ı ṭ.) 15/1

ṭarḥ (Ar.): dağıtma

ṭarḥ-ı külfet 32/2

ṭarī ḳ (Ar.) : yol

ṭ.+i (yük.) (ehl-i ṭ.) 18/4

taşvîr (Ar.) : resim; yazıyla tarif etme

t. 42/4

t.+e 25/3

taş : kimyasal ve fiziksel durumu değişiklik gösteren sert ve katı madde

taş bağırlı “ katı yürekli” 19/4

ş. 42/1

taş döğen : sağlam, kuvvetli

ş.+likde 42/1

tatar : tatar

t.+1 (yük.) (hestm-yi çifte-i t.) 12/3

tatlı : şeker tadında olan; insanı çeken, göze, kulağa hoş gelen, rahatlatan,
dinlendiren

ş. tatlı lisân “gönül alıcı söz” 16/2

ş.+ysa 10/3

tavk (Ar.) : güç

tavk-ı ‘ubūdiyet 43/12

tavr (Ar.) : hâl, eda

tavr-ı nev-icād 38/1

taayan- : dayanıklı olmak

ş.-maz 29/5

ta‘yib (Ar.) : ayıplama

ş. 38/3

tāze (Far.) : taze; dinç

t. 13/4, 32/2

tazmīn (Ar.) : bir dize ya da beytin, başka bir şairce herhangi bir nazım biçimine
tamamlanması ile oluşan şiir

tazmīn-i müselleş 33/7

tebāh (Far.) : berbat, harap

tebāh-ı ḥasret 6/5

t. 3/3

teberrüken (Ar.) : uğur sayarak

t. (A 2b 7)

tecāhül (Ar.) : bilmemezlikten gelme

t.+de (dāmen-i kāf-ı t.) 5/3

tecelli-gāh (Ar.Far.) : tecelli yeri

t. 27/5

tecrīd (Ar.) : her şeyden el ayak çekip Allah'a yönelme

t.+e (kişver-i t.) 18/7

tefsīr (Ar.) : kur'anın surelerini açıklayarak yorumlama

t.+e 25/5

teğāfül (Ar.) : anlamamazlıktan gelme

t. 23/1

tek : yalnızca

t. 15/1, 15/2, 15/3, 15/4, 37/1, 37/2, 37/3, 37/4

teklīf (Ar.) : öneri

t. 43/15

ten (Far.) : vücut

ten-i nizār-ı ḥasret 26/5

t.+deki 43/16

t.+i (yük.) 36/1

t.+im 24/2

tenfīz (Ar.) : hükmünü yürütme

t. 7/4

ter (Far.) : yaş, ıslak

t. (çeşm-i t. “ yaş, ıslak göz”) 9/6

terbiye (Ar.) : eğitim

t. 20/3

terceme (Ar.) : tercüme

terceme-i hâl (A 2b 7)

tereddüd (Ar.) : bir yere gidip gelme

t. (A 1b 5)

terk (Ar.) : bırakma

t. 3/2, 43/6

te'sîr (Ar.) : etki

t. 8/3

teşlîş: üçleme

t.+de (şekl-i t.) 24/5, 33/6

teşbîh (Ar.) : benzetme

t. 20/1

teşhîs (Ar.) : tanıma

t. 23/3

teşrîf (Ar.) : şereflendirme

t. 42/6, 42/7

tevbe (Ar.) : tövbe

t. (kâbilü't-t.) 1/2

tev'em (Ar.) : eş, benzer

t. 32/3

tezyîn (Ar.) : süsleme

t. 9/4

tîğ (Far.) : kılıç

tîğ-i 'adl 34/4

tîğ-i ber-kef gamze-i evreng 9/2

tîr (Far.) : ok

tîr-i nâz 9/1

t. (rahne-i t̄ir-i nigāh) 8/1

tirše (Far.) : yesil ile mavi arası renk

t. 36/4

toğ- : dünyaya gelmek

toğ-madan 11/5

toğrı : hiçbir yöne sapmadan; doğruca

toğ. 12/2, 27/4

toğrıl- : yönelmek

toğ-ur 6/6

toğunun : hafifçe degen

toğ. 28/2

toıayı : ötürü, yüzünden, sebebiyle

toğ. (A 2a 7), 32/2

top : kumaş, kağıt vb. şeylerin düzenli bir yığın durumuna getirilmiş bağı

top ol- “ toplanmak, bir araya gelmek” 43/8

tuğ : başlıkların ön tarafında bulunan tüy veya püskül biçimindeki süs

tuğ. 14/7

tuhaf (Ar.) : tuhaf, garip

tuhaf. 36/3

tuhm (Far.) : tohum

tuhm-ı verd-i ra‘nā 22/2

tulumba (İt.) : yangın söndürmek için kullanılan tulumba

tul.+sı (A 2a 10)

tur- : kalmak

tur.-dum (bağlanup tur-)14/8

turre (Ar.) : kıvrık saç lülesi

ṭ.+den (ṣikenc-i ṭ.) 43/8

ṭ.+ler (ṣikenc-i ṭ.) 22/4

ṭutan : ele alan; saran, bürüyen

ṭ. 24/2, 32/4

tūtiyā (Ar.) : çinko

t.+dır 42/6

ṭutul- : yakalanmak

ṭ.-dı 19/1, 35/3

ṭutuştur- : tutuşmasını sağlamak, yakmak

ṭ.-dı 6/3

ṭuy- : bilgi almak, öğrenmek, haber almak

ṭ.-sun 41/4

tūken- : bitmek

t.-ür 4/5

t.-di 5/4

t.-mez 5/4

türkçemli : türkçemli

t.+dır 10/2

tüt- : yaşamak, varlığını sürdürmek

t.-di (gözümde tüt-) 22/1, 26/1

tüvānlık (Far.) : güç, takat

t.+dır 9/4

U

u (Far.) : ve

u. 3/5, 3/7, 7/4, 9/4, 18/2, 20/2, 25/1, 34/3, 35/4, 37/1, 38/2, 41/5, 43/7, 43/11,
43/14

‘ubūdiyyet (Ar.) : kulluk, kölelik

u.+dedir (tavḳ-ı ‘u.) 43/12

uc : genellikle uzun bir nesnenin incelerek biten son ve sivri noktası

u.+ı (iye.) 10/2

uç- : kuş, kanatlı böcek vb. hareketli kanatları yardımıyla havada düşmeden durmak, havada yol almak

u.-ar 26/3

uçur- : koparmak

u.-muş 31/5

‘uḳbā (Ar.) : ahiret

‘u. 27/1

‘ummān (Ar.) : büyük, engin deniz

‘ummān-ı ‘aşḳ 3/6

ur- : vurmak

u.-ur 5/2

u.-ıcak 6/1

urul- : vurulmak

u.-dı 19/4

uṣūl (Ar.) : yöntem

uṣūl-i ḥikmet-i dünyā 30/2

‘uṣṣāḳ (Ar.) : âşıklar

u.+ıḳ 42/10

uyan- : uyku durumundan çıkmak

u.-sun 39/5

uyandır- : uyanmasına yol açmak

u. 2/4

uyku : dış uyaranlara karşı bilincin, bütünüyle veya bir bölümünün yittiği, tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu

u.+dan (A 2a 11)

uyut- : uyumasını sağlamak

u.-dı 8/2

uzat- : konuşmayı sürdürmek

dil uzatmak “ durumuna göre yapmaması gerekirken saygısızca sözleriyle bir kimseyi kötölemek

u.-ma 24/5

Ü

ü (Far.) : (bkz. u)

ü. (A 2a 6), 1/4, 2/3, 7/1, 17/7, 34/2, 42/6

üç : ikiden sonra gelen sayının adı

ü. 33/7

üdebā' (Ar.) : edipler, yazarlar

ü. (ser-levḥa- i ü.) (A 2b 3)

ülfet (Ar.) : dostluk

ü. 15/2, 30/5, 37/1, 37/2, 37/3, 37/4

ü+e 15/2

ü.+sin 37/3

ümīd (Far.) : umut

ü.+i (yük.) (şubḥ-ı ü.) 14/2

ün : şöhret

ü. 13/5, 13/7

ü.+ü 13/7

ü.+üne 13/7

üsküdār : İstanbul'da semt adı

ü.+a 42/5

üst : üst

ü.+i (iye.) (yüzi ü.) 34/1

üstün : nitelik bakımından daha üstün

ü. 13/3

üstād (Far.) : bilim veya sanat alanında üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse

ü.+ı (yük.) (ḥāk-pāy-ı ḥazret-i ü.) 20/4

ü.+a ḥazret-i üstāda 16/5

üzeri : bir şeyin dış yüzü

ü.+ne (A 2a 9)

ü.+nde 31/2

üzre : amacıyla; gibi

ü. 9/2, 22/4, 41/3, 43/8

V

va‘de (Ar.) : ecel

v. (A 2b 1)

vādī (Ar.) : vadi

vādi-i ‘aşk 18/3

vādī-i gaflet 27/4

vāh (Ar.) : yazık

v. 4/3, 18/2

vaḥdet (Ar.) : bir olma

v. (gūşe-i v.) 37/2

v.+e (cephe-sā-yı v.) 11/3

vaḥset (Ar.) : korku

v. 15/4

vākıf (Ar.) : bilen

v. 17/7

vākı‘ā (Ar.) : gerçi

v. 25/2

vākı‘ (Ar.) : vuku bulan, olan

v. (‘ayn-ı v.) 25/2

vaḫt (Ar.) : vakit, zaman

v.+idir 35/5

vālā (Far.) : yüksek, yüce

v. (mışra‘-ı vālā-yı güher-pāre) 33/6

vālā-yı veliyy-i ni‘met 42/1

v.+sı (rütbe-i v.) 9/7

var : mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, yok karşıtı; elde bulunan her şey

v. 6/6, 26/4, 27/1, 27/2, 27/3, 27/4, 27/5, 28/4, 33/2, 38/3, 43/16

v.+ım 11/4

v.+ımızı 15/1

var- : erişmek istenen yere ayak basmak

v. 15/2, 37/1, 37/2, 37/3, 37/4

v.-dı 14/6

v.-up 18/6

vaşf (Ar.) : nitelik

v.+ına 24/5

vaşl (Ar.) : birleşme

v.+ıñ (ħalvet-i v.) 43/18

važ´ (Ar.) : koyma, konulma

važ´-ı nā-becā 37/4

ve (Ar.) : İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz

v. (A 1b 4), (A 2a 1), (A 2a 6), (A 2a 9), (A 2b 1), (A 2b 3), (A 2b 5)

veca´ (Ar.) : ağrı, sızı, acı

v. (iştīrāb-ı veca´-ı firqat) 13/4

vech (Ar.) : yüz, çehr; sebep, vasıta

v. (A 2a 4), 29/5, 42/4

v.+ini 13/1

v.+inde 7/5

vefā (Ar.) : sözünde durma

v. (nihāl-i gül-i şad-berg-i v.) 15/1

v. (resm-i v.) 38/3

vefā-yı dil-berān 41/4

vefāt (Ar.) : ölüm, ölme

v. (A 2b 2)

velīkin (Far.) : lâkin, ama, fakat

v. 9/1, 22/2, 40/2

veliyy (Ar.) : sahip

v. (vālā-yı veliyy-i ni´met) 42/1

vér- : üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek

v.-ir 35/4

v.-üp 20/1

v.-erek 8/2

v.-medi 4/1, 31/4

v.-me 14/5

verd (Ar.) : gül

v. (tuḥm-ı verd-i ra'nā) 22/2

vey (Ar.) : “ve ey!” yerinde “ey” karşılığı olarak şiirde kullanılır

v. 3/1

vezīr (Ar.) : vezir

vezīr-i lā-nazīr 32/5

vird (Ar.): belli zamanlarda okunması adet olan Kur'an cüzleri

vird-i zibā 20/5

vişāl (Ar.) : ulaşma

v.+i (zevḳ-i v.) 21/4

vuḳū' (Ar.) : olma, oluş

v. (A 2a 5)

vuḳūf (Ar.) : bilgi

vuḳūf-ı nīsti vü hestī-yi çifte-i tatar 12/3

vuşlat (Ar.) : ulaşma, kavuşma

v. (nā'il-i bezm-i v.) 15/4, 22/5

v.+ına (memleket-i v.) 6/6

vü (Far.) : ve

v. 11/3, 12/3, 17/5, 17/5, 19/1, 19/2, 19/3, 19/4, 19/5

Y

yā (Ar.) : ey!

y. 2/1, 2/2, 2/3, 2/4, 3/3, 3/7, 6/5, 7/3, 14/2, 27/1

yā (Far.) : dilek ve şart kiplerinde yargıyı güçlendiren bir söz; cümlede eş görevli ögeler arasında ya... ya... biçiminde tekrarlanarak kullanılan bir söz

y. 22/6, 28/1

yād (Far.) : hatırlama, anma

yād-ı ruḥ 19/2

y. 42/4

yağma (Far.) : talan

y. 38/4

yaḥṣi : iyi

y. 37/4

yāhūd (Far.) : veya

y. 14/2

yaq- : yakmak

y. 43/13

y.-arsın 8/3

y.-ar 31/6

y.-dın 26/2

y.-dınsa 36/3

y.-ma 36/1

yaqın : uzak karşıtı; yakın

y. 1/3

yaqış- : güzel durmak

y.-mışdı 36/2

yalan : aldatmak amacıyla bilerek ve gerçeğe aykırı olarak söylenen söz

y. 37/4

yaman : güç, etki bakımından alışılmışın üstünde olan

y. 37/4

yan çiz- : kişiyle ilgiyi kesmek, bağı koparmak

y. 15/2

yaṅ (-den yana) : için

y.+a 41/1, 43/15

yan : bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü

y.+a 43/8

yan- : yanmak

y. -ar 19/2

y. -dı 16/2, 40/3, 42/9

y.-dık 37/2

y. -sın 35/1

y. -ınca 22/4

y. -ardı 40/1, 40/2, 40/3

yan- : tutuşmak

y.-dıkca 22/1

yangın : zarara yol açan büyük ateş

y. (A 2a 10)

yanık : yanmış olan

y. 17/6

ya'ni (Ar.) : “doğrusu” anlamında bir söz

y. 10/1, 24/1

yapıl- : yapma işine konu olmak

y.-ur 31/7

yār (Far.) : sevgili; dost

y. tağ-ı y. 20/2

y. ʔali'-i y. 33/1, 33/5

y. 25/1, 33/1, 33/5, 37/1

y.+i (yük.) 26/5, 5/2 (dehān-ı y.) 26/4

y.+e 43/6, (ham-ı zülf-i y.) 19/1, (diyār-ı y.) 27/4

y.+dan 31/5

y.+im 10/4, 30/6

y.+iñ 26/1

yarmak : uzunlamasına bölüp ayırmak

y. 16/3

yara : yara

y.+sını 33/1, 33/5

y.+sınıñ 18/1

y.+lar 8/1

yaraş- : yakışmak

y.-ur 36/4

yardımcı: yardım eden

y.+η 18/1

yaş : gözyaşı

y.+ını 43/3

yatur- : yatmasını sağlamak

y. 20/1

yavru : çocuk, evlat

y.+larıyla 42/5

yaz- : yazmak

y.-arım 6/4

yazıl- : yazma işi yapılmak

y.-mışdır 11/5

yazık : acıma, üzüntü anlatan söz

y. 19/3

ye- : yemek

y.-sün 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5

yed (Ar.) : kudret, güç

yed-i lütfun 37/1

yeñi : eski karşıtı

y. 37/3

yer : alan, bölge

y.+e 18/6, 43/8

y.+de 2/2

y.+den 39/3

yet- : kâfi gelmek

y.-er 16/2

y.-miş (A 2b 2)

yigirmi bir : yirmiden bir artık

y. +inde (A 2a 2)

yine : yeniden, bir daha, yine

y. 5/2, 29/6, 30/5, 31/1, 41/1, 42/9

yok : mevcut olmayan

y. 2/3, 16/1, 27/5, 28/2, 38/2

y.+dan 26/4

y.+muş 41/4

y.+sa 27/5

y.+dur 13/7

yoksa : “aksi taktirde” anlamında kullanılan söz

y. 5/5, 8/6, 43/1, 42/2

yol : tarik

y.+da 5/1

y.+unda 42/10

yūsuf (Ar.) : hz. Yakub’un oğlu

yūsuf-ı mısr-ı melāhatsin 37/3

yuva : genellikle ailenin oturduğu ev

y.+sı 31/5

y.+sın 42/5

yürek : kalp

y.+im 16/2

yüri- : adım atarak ilerlemek

y.-sün 34/1

yüz : sima, çehre, surat

y. yüz ver- “ ilgi, yakınlık göstermek, bütün davranışlarını hoş görmek” 14/5,
33/2, 42/6

y. 21/2

y.+de 9/6

y.+le 28/5

y.+üm 2/3

y.+ini 39/2

y.+ünden 29/1

y.+i (iye.) 33/3, 34/1

y.+ine 33/2

y. +ünden 39/5

Z, Z̄, Ż, Z̈

zāhid (Ar.) : aşırı sofu

zāhid-i bī-neş'e 31/3

z. 23/4, 25/4

zaḥm (Far.) : yara

zaḥm-ı süveydā 10/1

z. (ziḥām-ı z.) 8/1

z.+a 33/1

za'īf (Ar.) : zayıf, güçsüz

z. 24/2

zālim (Ar.) : zulmeden

z. 14/4

zamān (Ar.) : zaman, vakit

z. 18/7

z.+sın (ğonca-i zībā-yı z.) 35/1

zan[n] (Ar.) : sanma

z. 8/3

z.+ım 9/2, 37/4

z.+ıma 4/2

zār (Far.) : inleme, ağlayış

zār-ı ḥār-ı mübtelā 17/1

z.+ımla 9/4

zāt (Ar.) : kendi; saygıya değer kimse

zāt-ı sa'īd 15/4

zāt-ı pāk 20/5

z.+ı (iye.) 29/5

z.+ısını (nūr-ı z.) 31/6

zebān (Far) : dil

z.+dır (mikrāz-ı z.) 24/5

zehr (Far.) : organizmaya girdiğinde kimyasal etkisiyle fizyolojik görevleri bozan ve miktarına göre canlıyı öldürebilen madde

z.+i (yük.) 12/1

zehr-āb (Far.) : acı su

zehr-āb-ı cevr 9/5

zerd-ru (Far.) : sarı, sararmış yüz

z. 17/5

zer-şāf : saf altın

zer-şāf-ı hūlūşī 8/7

zevķ (Ar.) : haz; eğlence, eğlenme

zevķ-i çemen 35/5

zevķ-i vişāl 21/4

z. 3/5, 35/4

z.+i (yük.) 3/2

z.+e 12/2, 43/13

zībā (Far.) : süslü; güzel

z. (ğonca-i zībā-yı zamān) 35/1

z.+dır (vird-i z.) 20/5

ziḥām (Ar.) : kalabalık

ziḥām-ı zaḥm 8/1

zihn (Ar.) : bilinç, dimağ

z.+imi 14/6

zimancınıķ (Ar.) : top yapımının bilinmediği çağlarda kale kuşatmalarında, ağır taş gülle fırlatmakta kullanılan basit bir savaş aracı

zimancınıķ-ı felek (A 2a 7)

zincir (Far.) : birbirine geçmiş bir sıra metal halkadan oluşan bağ; art arda gelen şeylerin oluşturduğu dizi

z. (ser-bend-i zincîr-i nigâh) 8/4

zincîr-i zülf 43/12

zinde (Far.) : dinç, sağlam, güçlü kuvvetli

z. 16/1

zînet (Ar.) : süs

zînet-i mülk 34/2

zinhâr (Far.) : sakın!

z. 24/5

zîr (Far.) : alt, aşağı

zîr-i cenâh 42/5, 8/2

zîrâ (Far.) : çünkü

z. 25/3

zîver (Far.) : süs

zîver-i mînâ 20/2

zîyâ-baḥş (Ar.Far.) : aydınlık bağışlayan

zîyâ-baḥş-ı reg-i cân 27/3

zuhûr (Ar.) : görünme, meydana çıkma

z. 25/2

zulmet (Ar.) : karanlık

z.+de 18/3

zurafâ (Ar.) : zarifler

z. (ser - âmed- i zurafâ- yı Sa'îd Beğ) (A 2b 3)

zücâc (Ar.) : sırça, cam

zücâc-ı kûdûret-yâb (A 2a 8)

zûlf (Far.) : yüzün iki yanından sarkan saç lülesi; sevgilinin saçı

z. (lam-ı zûlf-i yâr) 19/1

zûlf-i siyâh

z. 35/4

z.+e (girdāb-ı hām-ı z.) 42/8

z.+ün 13/2, (dām-ı ham-ı z.) 35/3, (şiken-i z.) 38/3

z.+ünde (medh-i z.) 14/7

z.+ühdür (zincir-i z.) 43/12

z.+i 9/3

zūlf-ārā (Far.) : saç süsü

z.+sını 33/4

zünüb (Ar.) : günahlar

z. ğāfirü' z- zünüb 1/2

BÖLÜM VII

SONUÇ

Hızırağa-zade Sa'îd, 19. yüzyıl divan şiiri şairlerindedir. Bilinen tek eseri Divan'ıdır. Divan'ın, üç yazma nüshası ve farklı tarihlere ait matbu nüshaları bulunmaktadır. Eserin üç yazma nüshası ve en eski tarihli matbu nüshası üzerinde çalışılarak tenkitli metin oluşturulmuştur.

Hızırağa-zade Sa'îd'in şiirlerinde muhteva açısından Allah sevgisinin ağır bastığı görülmektedir. Bunun yanında Divan'da Nedim tarzında şarkılar yazmış olması onun üslubundaki renkliliği göstermektedir. 19. yüzyıl dönemi içine alabileceğimiz Hızırağa-zade Sa'îd, divan edebiyatının son döneminde yer aldığı için dili, günümüz Türkçesine daha yakındır. Arapça ve Farsça kelimelerin yanında Türkçe kelimeler de varlığını göstermektedir. Dizin bölümünde 694'ü Arapça, 471'i Farsça, 412'si Türkçe, 1'i Rumca ve 1'i İtalyanca kelimelerden oluşan 1579 madde başı bulunmaktadır.

Tertip bakımından Divan, Allah'a münâcat, Mevlânâ'ya övgü ve Şems-i Tebrîzî'ye nazireden sonra gazeliyyât, şarkıyyât, kıta'at ve ebyât bölümlerinden oluşmaktadır. Şair, Divan'da gazel, şarkı, tahmis, muhammes, murabba ve kıt'a nazım biçimlerini kullanmış, şiirlerin tamamını aruz vezni ile yazmıştır. Divan'da 28 gazel, 6 şarkı, 1 tahmis, 3 muhammes, 3 murabba, 10 kıta ve 18 müfret beyit bulunmaktadır. Şair, aruz veznini kullanma konusunda ne çok başarılı ne de yetersizdir. Şair, daha çok Remel Bahri'nin Fe 'i lâ tün / Fe 'i lâ tün / Fe 'i lâ tün / Fe 'i lün, Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lün; Hecez Bahri'nin Me fâ 'î lün / Me fâ 'î lün / Me fâ 'î lün / Me fâ 'î lün vezinlerini tercih etmiştir.

Divan, klasik Osmanlı Türkçesi imlasıyla yazıldığı için kendi dönemini yeterince temsil etmemektedir. Zarf- fiil eki -Up' un hep yuvarlak ünlülü olması, görülen geçmiş zaman ekinin ünlüyle yazımlarında hep düz ünlü kullanılması, belirtme ekinin hep düz ünlü ile gösterilmesi gibi durumlardan dolayı metnin yazıldığı gibi mi okunması gerektiği yoksa 19. yüzyıldaki dil özelliklerine göre mi okunması gerektiği konusunda sıkıntı yaşanmıştır. Metinden çok fazla uzaklaşmamak amacıyla, ünlüsü belirtilen ekler yazıldığı gibi; ünlüsü belirtilmeyenler ise uyuma göre okunmuştur.

Metnin gramer özelliklerini incelediğimizde fiillerle ilgili olarak, en fazla kullanılan basit zaman, görülen geçmiş zamandır. Gelecek zamanın müstakil bir eki yoktur. Aynı şekilde gereklilik kipinin de eki yoktur ve sadece bir örnekte “gerek” kelimesi ile karşılanmıştır. Birleşik zamanlarda ise en çok kullanılan, hikâye birleşik zamanıdır. Ayrıca ek-fiilin geçmiş zaman kullanımı yoktur. Fiilimsilere baktığımızda ise sıfat fiilin *-An*, zarf- fiilin *-Up* ekinin çok kullanıldığı görülmektedir. İsim fiilin kullanımı çok olmamakla birlikte en çok kullanılan eki *-mAk'* tır. Metinde dört yardımcı fiil kullanılarak birleşik fiiller kurulmuştur. Bunlardan en çok kullanılan *ol-* ve *et-* yardımcı fiillerdir.

İsimlerle ilgili incelemede, tekil şahısların iyelik kullanımlarının çok fazla olduğu ve bütün hâl eklerinin kullanımlarının yer aldığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Abik, A. D. (2006). *'Alî Şîr Nevâyî hamsetü'l-mütehayyirîn metin-çeviri-açıklamalar-dizin*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ateş, A. (1942). Metin tenkidi hakkında. *Türkiyat Mecmuası*, C:7-8, s. 256-267, İstanbul: Türkiyat Enstitüsü.
- Akyalçın, N. (2007). *Tanıklı Türkçe ikilemeler sözlüğü*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Andrews, W. (1996). Metin nerede? hangi metin? kimin metni?. *Varlık Dergisi* 1996 Mart Sayısı, s. 1062.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu bilig index*. (Yayına Hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 47, Seri: 4- S: A12.
- Avşar, Z. (2008). Tenkitli metin neşrinde imla sorunu üzerine yeni düşünce ve öneriler. *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları*, S: 3, s. 59-95.
- Çavuşoğlu, M. (1985). Bir divan nesri üzerine notlar. *Erdem*, C:I, S:3.
- Demir, N.-Yılmaz, E. (2009). *Türk dili el kitabı* (4.Basım). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2004). *Osmanlıca- Türkçe ansiklopedik lügat* (24.Basım). Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (1999). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 517.
- Dilçin, C. (2009). *Yeni tarama sözlüğü* (2. Basım). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 503.
- Duman, M. (1995). *Evliya Çelebi seyahatnamesine göre 17. yüzyılda ses değişimleri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları : 616.
- Duman, M. (1995). Türkiye Türkçesi'nin tarihî kaynaklarından Carbognano'nun grameri ve imlâ- telaffuz ilişkisi bakımından önemi. *İlmî Araştırmalar Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri 1*, İstanbul, s. 95-106.
- Erdoğan, M. (2002). *Türk edebiyatında muhammes*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergin, M. (2006). *Edebiyat ve eğitim fakültelerinin Türk dili ve edebiyatı bölümleri için Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.

- Elçin, Ş. (1984). *Gevherî divânı inceleme-metin-dizin-bibliyografya*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 5.
- Gökalp, H. (2009). *Mevlânâ methiyeleri*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Gümüşkılıç, M. (2005). *Phonological features of the 18th century Ottoman Turkish VI*. (editör: Şinasi Tekin, Gönül Alpay Tekin), Sources of Oriental Languages and Literatures 71, Harvard University.
- Gümüşkılıç, M. (2008). Orta Osmanlıca imlâ- telaffuz ilişkisi. *Journal of Turkish Studies- Türklük Bilgisi Araştırmaları*, S: 3, s. 272-288.
- İnal, İ. M. K. (1988). *Bütün eserleri son asır Türk şairleri*. 3. Basım, İstanbul: Dergâh Yayıncılık.
- İslam Ansiklopedisi* (1994). C: 9, s. 389-427, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kartallıoğlu, Y. (2007). Tanzimat gramerlerinde bazı eklerin imlası ve dudak uyumu ile ilgili uyarılar. *bilig*, S: 43, s.85-106.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. 3. Basım, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 827.
- Kurnaz, C. (1987). *Hayâlî Bey divânı tahlili*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 805.
- Levend, A. S. (1984). *Divan edebiyatı kelimeler ve remizler mazmunlar ve mefhumlar*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Mengi, M. (2000). *Divan şiiri yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mermer, A. (1991). *Mezâkî hayatı, edebî kişiliği ve divanı'nın tenkitli metni*. Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 87
- Özmen, M. (2001). *Ahmed-i Dâ'î divanı metin-gramer-dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 775/1-2.
- Özmen, M. (2010). Gerek gerekme ve gereklilik çekimleri üzerine. *Türk Dili Üzerine Makaleler*. s. 459- 476, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Pala, İ. (2010). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Pala, İ. (1993). Mazmunun mazmunu. *Dergah Edebiyat Sanat Kültür Dergisi*, Ocak S: 35, s. 10-11.
- Polat, S. (2010). *Metin tenkidi*. İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları :237.
- Redhouse, S. J. (2011). *Turkish and English lexion new edition*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

- Sâlehpur, C. (1991). *Farsça Türkçe genel sözlüğü*. İran-Tebriz, Lâle Yayınevi.
- Şemseddin, Sami, (1996). *Kâmûs 'l-A 'lâm tıpkıbasım*. C:1, Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Sefercioğlu, N. (2001). *Nev'î divanı'nın tahlili*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şemseddin, Sami, (2004). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tarama Sözlüğü* (1969). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, C.4, Türk Dil Kurumu Yayınları: 212/4
- Tarama Sözlüğü* (1971). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, C.5, Türk Dil Kurumu Yayınları: 212/5
- Tarlan, A. N. (1981). Metin tamiri. *Edebiyat Meseleleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tekin, Alpay G. (1979). Hamdullah Hamdi'nin yeni bir Leyla ve Mecnun nüshası ve metin tesbiti hakkında bazı düşünceler. *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları* S: 3, s. 307- 342.
- Tekin, Ş.- Alpay Tekin G. (2005). *18. yüzyıl Osmanlı Türkçesi ses hadiseleri*. Hazırlayan: Mehmet Gümüşkılıç, C. 1,2,3,4,5,6, Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 69, Türkçe Kaynaklar LIX, Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.
- Toparlı, R. (2000). *Ahmet Vefik Paşa lehçe-i Osmânî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 743.
- Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî (divân şâirlerinin muhtasar biyografileri)*. Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, C:1, Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler-İsimler-Eserler-Terimler* (1990). C:7, s. 425, Ankara: Dergah Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2009). *Türkçe Sözlük* (10.Basım). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549.
- Ünver, İ. (2008). Çevriyazıda yazım birliği üzerine öneriler. *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları*, S: 3, s. 1- 46.
- Zenker, J. T. (1866). *Türkisch-arabisch-persisches handwörterbuch*, C: I-II. Leipzig.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Huriye SÖZER
Doğum Yeri ve Yılı : Denizli, 1986
Adres : Çukurova Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adana.
Telefon : 0322 338 60 84 / 2443- 15
e- posta : yarenhuris@hotmail.com

EĞİTİM DURUMU

2010- 2011 : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans, Adana.
2008- 2010 : Yüksek Lisans, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans, Afyonkarahisar (Yüksek Lisans öğrenimini 2010 yılında yatay geçişle Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı' da devam etti.) .
2004- 2008 : Üniversite, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
2000- 2004 : Lise, Kazım Kaynak Süper Lisesi, Denizli.
1997- 2000 : Ortaokul, Sevil Kaynak Ortaokulu, Denizli.
1992- 1997 : İlkokul, Hacı Hasan Ali Kömürcüoğlu İlkokulu, Denizli.

İŞ DENEYİMİ

2010- : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi, Adana.